

ශ්‍රී ලංකාවේ
බලහත්කාරී අතූරුදහන්කිරීම්
පිළිබඳ වගඋත්තරදායකත්වය

පටුන

I.	හැඳින්වීම	3
II.	ජාත්‍යන්තර නෛතික රාමුව	5
III.	ශ්‍රී ලංකාවේ බලහත්කාරී අතුරුදහන්වීම්වල ඉතිහාසය	10
IV.	බලහත්කාරී අතුරුදහන්වීම් වින්දිතයන් මත ඇතිකරන බලපෑම	14
V.	වගඋත්තරදායකත්වය පිළිබඳ වින්දිත පර්යාලෝකයන්	17
VI.	ශ්‍රී ලංකාව තුළ වගඋත්තරදායකත්වය පිළිබඳ මූලපිරිමි: පුළුල් උනන්දු	22
	A. සත්‍ය සෙවීම	22
	B. ශ්‍රී ලංකාව තුළ නීතිමය කටයුතු	30
	C. හානි පූරණය	38
	D. උල්ලංඝනයන් පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම	39
VII.	වගඋත්තරදායකත්වය කෙරෙහි ජාත්‍යන්තර දායකත්වය	40
	A. සර්ව භෞමික අධිකරණ බලය යටතේ නඩු පැවරීම	40
	B. ඉලක්කගත සම්බාධක	43
	C. වෙනත් භවනීය සීමාකරණ පියවර	44
VIII.	නිගමන සහ නිර්දේශ	44

ශ්‍රී ලංකාවේ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන් කිරීම් සම්බන්ධයෙන් වගඋත්තරදායකත්වය

I. හැඳින්වීම

1. දශක ගණනාවක් තිස්සේ ශ්‍රී ලාංකීය ප්‍රජාව බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් රැළි ගණනාවකට ගොදුරු වී තිබේ.¹ මූලික වශයෙන් ශ්‍රී ලංකා ආරක්ෂක හමුදාවන් සහ ඊට අනුබද්ධ අතුරු හමුදා කණ්ඩායම් විසින් විරුද්ධවාදීන් ලෙස දක්නාඩුන් තැනිගැන්වීමේ හා පීඩනයට පාත්‍ර කිරීමේ මෙවලමක් ලෙස යොදාගත් බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් මගින් දස දහස් සංඛ්‍යාත පුද්ගලයන් සෘජුවම ඉලක්ක කොට ඇත. දශක තුනක් තිස්සේ අනුයාතව පත්වූ ආණ්ඩු විසින් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ප්‍රශ්නය විසඳාලීමට ප්‍රයත්න දරා අසමත් වීම “නින්දනීය වෝදනාවක්” යැයි ශ්‍රී ලංකාවේ සංහිඳියාව උදෙසා ප්‍රවිචාරණ කාර්ය සාධක බලකාය 2016 දී විස්තර කළේය.² මෑත අවුරුදුවලදී, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර ප්‍රඥප්තිය (ICPPED) අපරානුමත කිරීම සහ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ නීති සම්පාදනය බලාත්මක කිරීම ඇතුළු සාධනීය පියවර සමහරක් ශ්‍රී ලංකාව විසින් ගනු ලැබ තිබේ.³ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ සොයා බැලීම සඳහා විමර්ශන කොමිෂන් සභා අනුයාතව පත්කිරීමටද, වින්දිතයන්ගේ අවශ්‍යතාවන්ට ප්‍රතිචාරයක් වශයෙන් සැලසුම්කළ අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය සහ හානි පූරණය සඳහා වන කාර්යාලය වැනි ආයතන පත්කිරීමටද ලංකාව කටයුතු කර ඇත. කෙසේවුවද, මෙකී පියවරයන් විසින් වින්දිතයන්ගේ අයිතීන් සාක්ෂාත් කරගැනීම සම්බන්ධයෙන් පැහැදිලි ප්‍රගතියක් අත්කර දී නොමැත. සියළුම මට්ටම්වල අපරාධකරුවෝ තවදුරටත් යුක්තිය පසිඳීමෙන් ගැල වී සිටිති. දණ්ඩ මුක්තිය හොඳින් පැළපදියම්ව තිබේ. බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම පිළිබඳ නව සිදුවීම් සාපේක්ෂව අඩු වී තිබුණද, අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කලින් පත්කළ කොමිෂන් සභාවලට අදාළ ව්‍යුහාත්මක දුබලතා ඉතිරිව ඇත. ගැඹුරු ප්‍රතිසංස්කරණ සංස්ථාපනය කරමින් වගඋත්තරදායකත්වය සාක්ෂාත් කරන තෙක් ඒවා නැවත සිදුවීමේ සැබෑ අවදානමක් පවතී.

2. බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් වනාහී, 26 වසරක සන්තද්ධ ගැටුම (1983-2009) පැවති වකවානුවද ඇතුළුව, ශ්‍රී ලංකාව තුළදී ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් නීතිය සහ ජාත්‍යන්තර මානුෂවාදී නීතිය බරපතල ලෙස උල්ලංඝනය කිරීම සිදුකරන ලද පුළුල් රටාවන්ගේ එක් ආකාරයකි.⁴ ජාත්‍යන්තර නීතිය යටතේ බලහත්කාරී අතුරුදහන්වීම් සලකනු ලබන්නේ අතුරුදහන්වූ පුද්ගලයාගේ ඉරණම සහ හෝඬුවාවක් නිශ්චිතභාවයකින් තීරණය කළ හැකි වන තෙක් නිමා නොවන⁵ අවිච්ඡින්න හිමිකම් උල්ලංඝනය කිරීමක්⁶ වශයෙනි. මෙම වාර්තාවේ අවධාරණය කොට ඇති ආකාරයට, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වල ජීවමාන උරුමය මුළුමනින් පවුල් සහ ප්‍රජා සමූහයන් අතරේ නිත්‍යව රජයන් අතර එමගින් විශේෂයෙන්ම ව්‍යසනකාරී සමාජභාවී බලපෑම් ඇති කර තිබේ. තවදුරටත් විසඳුම් නොමැතිවූවහොත්, ශ්‍රී ලංකාවේ සමාජ සංගතිය තවදුරටත් විනාශ කරමින්, සැබෑ ප්‍රතිසන්ධානය සහ එක්සත්භාවය දුබලවන ආකාරයෙන් නීතියේ ආධිපත්‍යය සහ රාජ්‍ය ආයතන කෙරෙහි ඇති විශ්වාසය සෝදාපාළුවී යනු ඇත.

3. එක්සත් ජාතීන්ගේ මහ ලේකම්වරයා විසින් ශ්‍රී ලංකාවේ වගඋත්තරදායකත්වය පිළිබඳව පත්කරන ලද විශේෂඥ මඩුල්ලන්, එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලයේ වරම් ලද මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලයේ ශ්‍රී ලංකාව පිළිබඳ විමර්ශනය සහ බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන්

¹ කරුණාකර මෙම වාර්තාවේ 3 වැනි පරිච්ඡේදය බලන්න.

² සංහිඳියා යාන්ත්‍රණය උදෙසා ප්‍රවිචාරණ කාර්ය සාධක බලකාය, “අතුරු වාර්තාව: අතුරුදහන්වූවන්ගේ කාර්යාලය පිළිබඳ පනත් කෙටුම්පත සහ ආර්ය අතක් නොමැතිවූවන්, අතුරුදහන්වූවන් සහ යටත්වූවන් පිළිබඳ අතුරු වාර්තාව” (2016 අගෝස්තු), 58 පිටුව

³ 2016 වසරේදී ශ්‍රී ලංකාව විසින් බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර ප්‍රඥප්තිය අපරානුමත කළ අතර, අනතුරුව අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය පිළිබඳ 2018 අංක 5 දරණ පනත බලාත්මක කළේය.

⁴ බලන්න, එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය, මානව හිමිකම් කවුන්සිලය - මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලයේ ශ්‍රී ලංකාව පිළිබඳ විමර්ශන වාර්තාව, (OISL Report), A/HRC/30/CRP.2, 2015 සැප්තැම්බර් 16

⁵ බලන්න, සංක්‍රමණය පිළිබඳ සන්දර්භය තුළ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධයෙන් බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ කමිටුවේ අංක 1 (2023) දරණ පොදු අර්ථ නිරූපනය, CED/C/GC/1, 2023 ඔක්තෝබර් 26, ඡේදය 40

⁶ එම, ඡේදය 39

අතුරුදහන්කිරීම පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම විසින් ශ්‍රී ලංකාවට කරන ලද වාරිකාවන් ද ඇතුළු එක්සත් ජාතීන්ගේ වෙනත් ආයතන විසින් බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වල රටාවන් පිළිබඳව මීට පෙර සිදුකළ විමර්ශනයන්ගේ පදනම මත ගොඩනංවනු ලබන මෙම වාර්තාව වගඋත්තරදායකත්වය පිළිබඳ නිශ්චිත ප්‍රශ්නය කෙරෙහි අවධානය යොමුකරයි. සත්‍යය, යුක්තිය, හානි පුරණය සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම හා සම්බන්ධ වින්දිතයාගේ අයිතිවාසිකම් සැලකිල්ලට ගනු පිණිස වගඋත්තරදායකත්වය පිළිබඳ සාකච්ඡාවාදී ප්‍රවේශයක් මෙම වාර්තාව විසින් අනුගමනය කර තිබේ. එක්සත් ජාතීන්ගේ මහා සභාවේ යෝජනා අංක 48/141 යටතේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්වරයාට හිමි පොදු වරමටත්, ශ්‍රී ලංකාවේ බරපතල මානව හිමිකම් උල්ලංඝනයන් සහ ජාත්‍යන්තර මානුෂවාදී නීතිය උල්ලංඝනයන්ද, ඒ හා සම්බන්ධව සිදුකළ අපරාධයන්ද සම්බන්ධයෙන් වගඋත්තරදායකත්වය ගැන මහලේකම් කාර්යාලයේ ධාරිතාව ශක්තිමත් කරන ලෙස ඉල්ලා සිටි මානව හිමිකම් කවුන්සිලයේ අංක 46/1 සහ 51/1 යෝජනා මගින් සම්පාදිත වඩාත් විශේෂිත වරමටත් අනුකූලව මෙම වාර්තාව නිකුත් කරනු ලබයි. මෙම වාර්තාවෙන් ඉදිරිපත් කෙරෙන තොරතුරු සහ නිර්දේශ, අනාගත වගඋත්තරදායකත්වය සහ වින්දිතයන් සහ දිවි බේරාගන්නවුන් වෙනුවෙන් ප්‍රවිචාරණය සඳහා මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්වරයාගේ කාර්යාලය (OHCHR) විසින් සංවර්ධනය කෙරෙන උපායයන්ගේ අවිච්ඡින්න පංගුවක් වේ.

4. මෙම වාර්තාව මගින්, වින්දිතයන්ගේ හඬ වර්ධනය කිරීමටත්, වගඋත්තරදායකත්වය පිළිබඳ ඔවුන්ගේ පර්යාලෝකය ඉදිරිපත් කිරීමටත් විශේෂිත අවධානයක් ලබා දී තිබේ. මෙම වාර්තාවේ, ‘වින්දිතයා’ යන්න භාවිතා කොට ඇත්තේ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතියේ දැක්වෙන අර්ථයෙන් වන අතර, අතුරුදහන්කරන ලද තැනැත්තා සහ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීමක ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් සෘජුව පීඩාවට පත් කවර හෝ තැනැත්තෙකු යන්නද ඊට ඇතුළත් වේ.⁷ ඊට අතිරේක වශයෙන්, වගඋත්තරදායකත්වය සඳහා ජාතික සහ ජාත්‍යන්තර තලයේදී ගනු ලැබ ඇති පියවරයන් මෙම වාර්තාව මගින් විශ්ලේෂණයට සහ ඇගයීමට පාත්‍ර කෙරේ. වැඩිදුර ක්‍රියාමාර්ග සඳහා නිශ්චිත නිර්දේශයන් මෙමගින් ඉදිරිපත් කෙරේ. අතුරුදහන්වූ තැනැත්තන්ගේ ඉරණම සහ ඔවුන්ගේ ආගිය තැන් පිළිබඳ සත්‍යය සොයා බැලීම තීව්‍ර කරන මෙන්ද, අපරාධකරුවන් පිළිබඳව විමර්ශනය කර නඩු පවරන මෙන්ද, වින්දිත කණ්ඩායම් සහ සිවිල් සමාජ සංවිධාන වෙතින් ලබාගන්නා අර්ථවත් සහ ඵලදායී ප්‍රවිචාරණ සාකච්ඡා පදනම් කරගන්නා වූ පටිපාටීන් හරහා ප්‍රමාණවත් හා සමාජභාවයන්ට අනුකූලව වින්දිතයන්ට හානි පුරණය සඳහා ක්‍රියාකරන මෙන්ද ශ්‍රී ලංකා බලධාරීන්ගෙන් මෙම වාර්තාව ඉල්ලා සිටියි. සිතීමතය අනුව රඳවාගැනීම්වලට ඉඩ සලසන අතිශය දරුණු නීති මාලා අවලංගු කිරීමත්, යුක්තිය පසිඳලීමෙන්, හමුදා සහ නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේ අංශවල ආයතනික ප්‍රතිසංස්කරණ සිදුකිරීමත් අනාගතයේ සිදුවිය හැකි අතුරුදහන්වීම් වළක්වනු පිණිස අවශ්‍ය කෙරෙන ප්‍රතිසංස්කරණවලට ඇතුළත් වේ. ජාත්‍යන්තර මට්ටමේදී, රාජ්‍යයන් සහ අන්තර්ජාතික සංවිධාන විසින් අව්‍යාජ සංහිදියාව සඳහා ස්වකීය බලපෑම් භාවිතා කළ යුතු අතර, ඊට අනුපූරක ක්‍රියාමාර්ග වශයෙන් අභිචෝදනය මෙන්ම ඉලක්කගත සම්බාධක සහ ජාත්‍යන්තර නීතියට සමානුයෝගී වෙනත් වාරණයන් පැනවීමටද කටයුතු කළ යුතු ය.

ක්‍රමවේදය

5. මෙම වාර්තාව සැකසීමේදී, මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය විසින් ශ්‍රී ලංකාවේ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වල බලපෑම් සහ වගඋත්තරදායකත්වය පිළිබඳ වින්දිතයන්ගේ පර්යාලෝකයන් ගවේෂණය කරමින් වින්දිතයන් සමග ප්‍රවිචාරණ සාකච්ඡා මාලාවක් පවත්වන ලදී. වින්දිතයන් 39 දෙනෙකු (ස්ත්‍රීන් 29ක් හා පිරිමින් 7ක්) සමග මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය විසින් ද්වි පාර්ශ්වික සම්මුඛ සාකච්ඡා පැවැත් වූ අතර වින්දිතයන් 43 (ස්ත්‍රීන් 34ක් සහ පිරිමින් 9ක්) දෙනෙකු සම්බන්ධ කරගත් කේන්ද්‍රීය කණ්ඩායම් කැඳවන ලදී. ප්‍රවිචාරණ සාකච්ඡා පවත්වන ලද්දේ අර්ධ වශයෙන් ව්‍යුහගත කළ සම්මුඛ සාකච්ඡා ආකාරයෙනි. මෙම සාකච්ඡා සඳහා සහභාගිකයන් අතර ඉහළ ස්ත්‍රී අනුපාතයක් තිබීමෙන් පිළිබිඹු කරන්නේ අතුරුදහන්වූ බහුතරයක් දෙනා පිරිමින් බවත්, සිය ප්‍රියාදරයන් සෙවීමට සහ වගඋත්තරදායකත්වය ඉල්ලීමට මූලිකත්වය ගෙන ඇත්තේත්, විශේෂයෙන්ම මව්වරුන් සහ භාර්යාවන් ඇතුළත් ස්ත්‍රී ඥාතීන් බවත් ය. වෙනස් වකවානුවල, වෙනස් භූගෝලීය ප්‍රදේශවල සහ වෙනස් වාර්ගික හා දේශපාලන පසුබිම්වල වින්දිතයන් මේ සඳහා ඇතුළත් කරගැනීමට සිතාමතා කටයුතු කරන ලදී. ශ්‍රී ලංකාවේ දකුණේ 1980 පසු භාගයේදී (ජනතා විමුක්ති පෙරමුණේ කැරලි සමයේ)ත්, උතුරු සහ නැගෙනහිර පළාත්වල 1990 මැද භාගයේදී සහ 2009 ගැටුම් අවසාන සමයේත් බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වලින් පීඩා විඳි වින්දිතයෝ ප්‍රවිචාරණ සාකච්ඡා සඳහා සහභාගී වූ පිරිස් අතර වූහ.

⁷ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතියේ 24(1) වගන්තිය; එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයේ මහ සභාව - ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් නීතිය සහ ජාත්‍යන්තර මානුෂවාදී නීතිය බරපතල ලෙස උල්ලංඝනය කිරීමට අදාළ වින්දිතයන්ට ප්‍රතිකර්ම සහ හානි පුරණයට ඇති අයිතිය පිළිබඳ මූලික මූලධර්ම සහ මාර්ගෝපදේශන, A/RES/60/147, 2006 මාර්තු 21, මූලධර්මය 8

පුළුල් මත පරාසයක් සහතික කිරීමට ප්‍රයත්නයන් දරනු ලැබූ අතර වින්දිතයන් අතර පවත්නා පර්යාලෝකයන්ගේ විවිධත්වය පිළිගන්නා මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය, සියළු වින්දිතයන්ගේ අදහස් පූර්ණ වශයෙන් නියෝජනය කිරීමට මෙම වාර්තාවට නොහැකි බව ද පිළිගනියි. වින්දිතයන්ගේ නීති නියෝජිතයන් ද, රට තුළ සහ විදේශගත මානව හිමිකම් ආරක්ෂකයන් ද, ජාත්‍යන්තර සිවිල් සමාජ සංවිධාන ද සමග මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය ප්‍රවිචාරණ සාකච්ඡා පැවැත්වීය. සියළුම සම්මුඛ සාකච්ඡා සහ ප්‍රවිචාරණ සාකච්ඡාවන්, රහස්‍යභාවය ආරක්ෂා කිරීම, මූලාශ්‍රයන්ගේ ආරක්ෂාව සහතික කිරීම සහ තොරතුරු භාවිතා කිරීමට දැනුවත් සහමතිය ලබාගැනීම ඇතුළු මහ කොමසාරිස් කාර්යාලයේ ප්‍රමිතිගත ක්‍රමවේදයන්ට අනුකූලව වින්දිත කේන්ද්‍රීය සහ සමාජභාව සංවේදී ප්‍රවේශයකින් පවත්වනු ලැබුණි.

6. කලින් සිදුකළ එක්සත් ජාතීන්ගේ විමර්ශන මගින් සිදුකළ සොයාගැනීම් ද, එක්සත් ජාතීන්ගේ වෙනත් මානව හිමිකම් ක්‍රියාදාමයන් ඇසුරෙන් සපයාගත හැකි තොරතුරු ද මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය විසින් විවරණයට පාත්‍ර කරන ලදී. 2024 ජනවාරි මාසයේදී වැඩිදුර තොරතුරු සම්බන්ධයෙන් ශ්‍රී ලංකා බලධාරීන් වෙත ඉල්ලීමක් සිදුකරනු ලැබුණි. කෙසේ වුවද, මානව හිමිකම් කවුන්සිලයේ අංක 46/1 සහ 51/1 යන යෝජනාවන් කෙරෙහි ඇති ස්වකීය විරුද්ධත්වය හේතුවෙන් එම ඉල්ලීම පිළිගත නොහැකි බව ශ්‍රී ලංකා රජය විසින් මානව හිමිකම් පිළිබඳව මහ කොමසාරිස් කාර්යාලයට දැනුම් දෙන ලදී.⁸ එය එසේ තිබියදීත්, එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් යාන්ත්‍රණයන්ට සපයන ලද (බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ කම්මුවට මැනකාලිනව ඉදිරිපත් කළ පළමු වාර්තාව සහ බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම සහ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය සමග සිදුකර ඇති ලිපි හුවමාරු සහ ප්‍රකාශ ද ඇතුළු) ප්‍රසිද්ධියේ පවත්නා ශ්‍රී ලංකාවේ ලේඛන ගොනු මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලයේ සැලකිලිමත් විවරණයට පාත්‍ර විය. මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය ඊට අතිරේක වශයෙන් විවෘත මූලාශ්‍ර ආශ්‍රිත පර්යේෂණයන්ද සිදුකළේය.

7. මෙම වාර්තාව සැකසීමේදී සහයෝගය දැක්වූ සියළුම දෙනාට මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය කෘතචේදී වන අතර, යුක්තිය සඳහා වන ස්වකීය සටනේදී මුහුණ දීමට සිදු වූ තැනිගැන්වීම් සහ හිරිහැර තිබියදී පවා මේ හා සම්බන්ධවීමට කැමති වූ වින්දිතයන් සහ ඔවුන්ගේ නියෝජිතයන්ට සිය විශේෂ ස්තුතිය පුදකර සිටියි.

II. ජාත්‍යන්තර නෛතික රාමුව

8. කවර හෝ තත්ත්වයන් යටතේ වුව බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් සිදුකිරීමට ජාත්‍යන්තර නීතිය අනුව ශ්‍රී ලංකාවට තහනම්ව තිබේ. බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් වැළැක්වීම සඳහා ඵලදායී ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම ශ්‍රී ලංකාව විසින් සිදුකළ යුතු අතර වගඋත්තරදායකත්වය සහතික කිරීමටත්, සත්‍යය, යුක්තිය, හානි පූරණය සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීමට වගබලා ගැනීම පිළිබඳ වින්දිතයන්ගේ අයිතීන් සාක්ෂාත් කරදීමටත් ක්‍රියාමාර්ග ගත යුතු ය.

ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් නීතිය

9. ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් නීතිය, අවි ගැටුම් පවතින වකවානුවලට මෙන්ම සාම කාලයන්ටද එක සේ අදාළ වේ.⁹ 2016 මැයි මාසයේදී අපරානුමත කළ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය මගින් බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පහත පරිදි නිර්වචනය කෙරේ:

“රාජ්‍යයේ නියෝජිතයන් විසින් හෝ රාජ්‍ය විසින් සපයන ලද අධිකාරය, ආධාරය හෝ අනුමතිය මත ක්‍රියාකරන පුද්ගලයන් හෝ පුද්ගල කණ්ඩායමක් විසින් සිදුකරන අත්අඩංගුවට ගැනීමක්, පැහැරගැනීමක් හෝ අන් කවර හෝ ආකාරයක නිදහස අහිමි කිරීමකට පසු, නිදහස අහිමිකළ බව පිළිගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කිරීම හෝ අතුරුදහන්වූ පුද්ගලයාගේ ඉරණම හෝ ආ ගිය තැන් වසන් කිරීම මගින් එවැනි පුද්ගලයකු නීතියේ ආරක්ෂාවෙන් බැහැරව තැබීම”¹⁰

⁸ ශ්‍රී ලංකා නීත්‍ය දූත මණ්ඩල කාර්යාලය විසින් මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලයට එවන ලද 2024 පෙබරවාරි 12 දානමින් යුතු ලිපිය
⁹ අල්ලාගත් පලස්තීන භූමිය මත ප්‍රාකාරයක් ඉදිකිරීමේ නීතිමය ප්‍රතිවිපාක, උපදේශක මතය, අන්තර්ජාතික යුක්ති අධිකරණ වාර්තා 2004, 177-178 පිටු, 105-106 ඡේද. සන්නද්ධ ගැටුම් පිළිබඳ සන්දර්භය තුළ ජාත්‍යන්තර මානුෂවාදී නීතිය විශේෂ නීතිය (lex specialis) ලෙස සැලකේ, බලන්න: නායජික අවි භාවිතා කිරීමේ හෝ තර්ජනය ඵල්ල කිරීමේ නීතිමය පදනම, උපදේශක මතය, අන්තර්ජාතික යුක්ති අධිකරණ වාර්තා 1996, පිටුව 240, 25 ඡේදය
¹⁰ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 2 වගන්තිය

රාජ්‍ය විසින් සපයන ලද අධිකාරය, ආධාරය හෝ අනුමැතියකින් තොරව අතුරුදහන්කිරීම් සිදුකළ පුද්ගලයන් පිළිබඳවද විමර්ශනය කිරීමට හා ඔවුන් යුක්තිය හමුවට ගෙන ඒමට රාජ්‍යයන්ට අනිවාර්ය බන්ධනයක් ස්ථාපිත කිරීම මගින් රාජ්‍ය නොවන කණ්ඩායම් සම්බන්ධ වූ අතුරුදහන්කිරීම්ද ආවරණය කිරීමට අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය ක්‍රියා කරයි.¹¹

10. අතුරුදහන්වූ තැනැත්තාගේ ඉරණම සහ ආ ගිය තැන් තහවුරු කරගන්නා තෙක් අවසන් නොවන අවිච්ඡින්න අපරාධයක් බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් තුළ සංලක්ෂණය වේ.¹² මෙම හේතුව නිසා, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය යටතේ, සම්මුතිය ලංකාව තුළ බලාත්මක වූ පසු සිදු වූ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් මෙන්ම, එම දිනට කලින් ආරම්භ වී නොකඩවා කෙරෙන අපරාධ යන දෙවර්ගයම සම්බන්ධයෙන් ශ්‍රී ලංකාවට අනුගමය බැඳීමක් තිබේ. මීට අතිරේක වශයෙන්, සිවිල් සහ දේශපාලන අයිතීන් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර ප්‍රඥප්තිය ද 1980දී ශ්‍රී ලංකාව විසින් අපරාධමත කරනු ලැබුණි. මානව හිමිකම් කමිටුවට අනුව, අදාළ ප්‍රඥප්තියේ කිසිදු වගන්තියක ‘බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්’ යන යෙදුම විශේෂයෙන් සඳහන් නොවුණද, ජීවත්වීමේ අයිතිය, වද හිංසාවන්ට සහ වෙනත් ක්‍ෂාර, අමානුෂික හා අවමන් සහගත සැලකීමවලට හෝ දඬුවම්වලට භාජනය නොවීමට ඇති අයිතිය සහ පුද්ගල නිදහස සහ ආරක්ෂාවට ඇති අයිතිය ඇතුළු එකී ප්‍රඥප්තිය විසින් පිළිගනු ලැබ ඇති නන්විධ අයිතීන් අඛණ්ඩව උල්ලංඝනය කරන තනි ක්‍රියාවක් හෝ ඒකාබද්ධ ක්‍රියාවන් ගණනාවක් බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් යන්නෙහි සංලක්ෂිත වේ.¹³ අන්තර්ජාතික ව්‍යවහාරික නීතිය මගින්ද බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වල නියැලීම ශ්‍රී ලංකාවට තහනම් වේ.¹⁴ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ එක්සත් ජාතීන්ගේ ප්‍රකාශනය මගින් 1992දී යළි අවධාරණය කරන ලද ආකාරයට, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් විසින් මානව ගරුත්වය කෙළෙසන බරපතල මානව අයිතීන් උල්ලංඝනය කිරීම ද, වෙනත් කරුණු අතර, නීතිය හමුවේ පිළිගනු ලැබීමට ඇති අයිතියත්, වද හිංසාවන්ට සහ වෙනත් ක්‍ෂාර, අමානුෂික හා අවමන් සහගත සැලකීමවලට හෝ දඬුවම්වලට භාජනය නොවීමට ඇති අයිතිය සහ පුද්ගල නිදහස සහ ආරක්ෂාවට ඇති අයිතියත් කඩකරනු ලබයි.¹⁵ එමෙන්ම, ජීවත්වීමේ අයිතිය උල්ලංඝනය කිරීම හෝ ඊට තර්ජනයක් එල්ල කිරීම අතුරුදහන්කිරීම් තුළ සංලක්ෂිත වන අතර¹⁶ සෑහෙන ජීවන තත්ත්වයකටත්, සෞඛ්‍ය සම්පන්නභාවයටත් ඇති අයිතීන් වැනි ආර්ථික, සාමාජීය සහ සංස්කෘතිය අයිතීන් ඇතුළු පුළුල් අයිතීන් ගණනාවක් භුක්ති විඳීම කෙරෙහිද බලපෑමක් ඇති කරයි.¹⁷

11. පවුලේ සාමාජිකයන් විසින් අත්විඳින ලද සංතාපය සහ පීඩාව ද වද හිංසාවක් හෝ ක්‍ෂාර, අමානුෂික හා අවමන් සහගත සැලකීමේ ආකාරයක් වශයෙන් එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව පිළිගනු ලබයි.¹⁸ අතුරුදහන්කිරීම් හේතුකොටගෙන, ස්වකීය ආර්ථික, සාමාජීය සහ සංස්කෘතික අයිතීන් උල්ලංඝනය වීමක් ද එම පවුල් විසින් අත්විඳිනු ඇත.¹⁹ සිය මව්පියන්ගෙන් අයකු බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීමට පාත්‍රකිරීමෙන් අදාළ

¹¹ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 3 වගන්තිය. අන්තර්ජාතික අපරාධ අධිකරණයේ රෝම ප්‍රඥප්තිය යටතේ ඇති 7(2)(i) වගන්ති ප්‍රකාරව දේශපාලන සංවිධානවලට සම්බන්ධ ක්‍රියාවන්ද මානව වාර්ගයට එරෙහි අපරාධ යටතට ගැනෙන බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් සේ සැලකෙන බව අවධානයට ගන්න.

¹² බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම පිළිබඳ ප්‍රකාශනය, 17(1) වගන්තිය, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 8(1) වගන්තිය, CED/C/GC/1, 40 ඡේදය

¹³ බලන්ත *Drif v. Algeria*, CCPR/C/135/D/3321/2019, ඡේදය 8.34; *Katwal v. Nepal*, CCPR/C/113/D/2000/2010, ඡේදය. 11.3.

¹⁴ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම පිළිබඳ ප්‍රකාශනය, පරාවර්තක, ව්‍යවස්ථාපිත සහ සම්පිණ්ඩිත ව්‍යවහාරික ජාත්‍යන්තර නීතිය වශයෙන් විස්තර කෙරේ. බලන්ත, එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයේ මානව හිමිකම් කමිටු සභාව, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ පේරු දූත මෙහෙයුම් වාර්තාව, A/HRC/33/51/Add.3, 2016, ඡේදය 3

¹⁵ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම පිළිබඳ ප්‍රකාශනය, 1(2) වගන්තිය

¹⁶ සිවිල් සහ දේශපාලන අයිතීන් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර ප්‍රඥප්තිය, 6 වගන්තිය, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම පිළිබඳ ප්‍රකාශනය, 1 වගන්තිය; එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව, අංක 36 දරණ පොදු අර්ථ නිරූපනය, 6 වගන්තිය: ජීවත්වීමේ අයිතිය, CCPR/C/GC/36, 2019 සැප්තැම්බර් 3, 57-58 ඡේද

¹⁷ ආර්ථික, සාමාජීය සහ සංස්කෘතික අයිතීන් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර ප්‍රඥප්තිය, 11 සහ 12 වගන්ති; බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ වාර්තාව, A/HRC/30/38/Add.5, 2015 ජූලි 9, 68,72 වගන්ති

¹⁸ බලන්ත *Sarma v. Sri Lanka*, CCPR/C/78/D/950/2000, 9.5 ඡේදය

¹⁹ එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයේ මානව හිමිකම් කමිටු සභාව, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ වාර්තාව, A/HRC/30/38/Add.5, 2015 ජූලි 9, 23 ඡේදය. බලන්ත බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 24(1) සහ (6) වගන්ති

දරුවාගේ මානව අයිතීන් කඩවීමක් ද සිදු වේ. අතුරුදහන්කිරීම් මගින් ස්ත්‍රීන් සහ දරුවන්ගේ අයිතීන්ට විශේෂයෙන් බලපාන්නා වූ සමාජභාවී සහ අන්තර් පරම්පරාමය බලපෑමක්ද නිරන්තරයෙන් ඇති කරනු ලබයි.

ජාත්‍යන්තර මානුෂවාදී නීතිය

12. ජාත්‍යන්තර ගැටුමක් නොවන ශ්‍රී ලංකාවේ සන්නද්ධ ගැටුම තුළ²⁰ සිදුවූ අතුරුදහන්වීම්ද ජාත්‍යන්තර මානුෂවාදී නීතිය උල්ලංඝනය කරයි. ව්‍යවහාරික ජාත්‍යන්තර මානුෂවාදී නීතිය යටතේ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් තහනම්ව පවතී.²¹ ජාත්‍යන්තර මානුෂවාදී නීතියට නොතිබූම තුළ “බලහත්කාරී අතුරුදහන්වීම්” නිශ්චිත ලෙස ආමන්ත්‍රණය කර නොතිබුණද, නිදහස අහිමි කිරීම, තහනම් කිරීම, වදහිංසා සහ වෙනත් කාරුණික හෝ අවමන් සහගත සැලකීම් තහනම් කිරීම සහ සාතනය තහනම් කිරීම ඇතුළු ව්‍යවහාරික ජාත්‍යන්තර මානුෂවාදී නීතිය ප්‍රතිමානයන් රැසක් කඩ කිරීම හෝ ඒවාට තර්ජනය කිරීම අතුරුදහන්කිරීම් වැනි ක්‍රියා මගින් සිදුකෙරේ.²² ඊට අතිරේකව, නිදහස අහිමි කරන ලද තැනැත්තන් ලේඛනගත කිරීම හරහා ද, අතුරුදහන්වීම් වැළැක්වීමට පියවර ගැනීම ජාත්‍යන්තර නොවන සන්නද්ධ ගැටුමක පාර්ශ්වකරුවන්ගෙන් අපේක්ෂා කෙරේ.²³ සන්නද්ධ ගැටුම හේතුවෙන් ආගිය අතක් නොමැති තැනැත්තන් පිළිබඳ වගකීමටත්, ඔවුන්ගේ ඉරණම පිළිබඳ තොරතුරු ඔවුන්ගේ පවුල් සාමාජිකයන්ට සැපයීමටත් අදාළව ගතහැකිව ඇති සියළු පියවර ගැටුමේ පාර්ශ්වකරුවන් විසින් ගැනීම අවශ්‍ය කෙරේ.²⁴

ජාත්‍යන්තර අපරාධ නීතිය

13. යම් සිවිල් ජනගහණයකට එරෙහිව පැතිරුණු හා ක්‍රමානුකූලව එල්ල කෙරෙන ප්‍රහාරයක කොටසක් වශයෙන් දැනුවත්ව බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් සිදුකරන්නේ නම්, එය මානව වර්ගයට එරෙහි අපරාධයකි.²⁵ සාමකාමී කාල පරිච්ඡේදවලද, ගැටුම් පවතින වකවානුවලද මානව වර්ගයට එරෙහි අපරාධ සිදුකළ හැකි ය. 1940 ගණන් තරම් ඈත වකවානුවකදීම බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් මානව වර්ගයට එරෙහි අපරාධයන්ට තුඩු දිය හැකි ‘අමානුෂික ක්‍රියාවක්’ වශයෙන් පිළිගනු ලැබුණි.²⁶ සන්නද්ධ ගැටුමක් පිළිබඳ සන්දර්භයක් තුළ සිදුකරන අතුරුදහන්කිරීම් සංයුක්ත යුද අපරාධයක් සේ සලකනු ලබන අතර සාතනය සහ සාධාරණ නඩු විභාගයක් ප්‍රතික්ෂේප කිරීම ඇතුළු යුද අපරාධ සමූහයකට එය නිරන්තරයෙන් අයත් වේ.²⁷

ජාත්‍යන්තර නීතිය යටතේ වගඋත්තරයකත්වය හා සම්බන්ධ බැඳීම

14. බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් සිදුවන විට ඒවා ආමන්ත්‍රණය කිරීම සඳහා, අපරාධකරුවන් පිළිබඳ විමර්ශනය කර අභිචෝදනා කිරීමත්, අතුරුදහන්වූ තැනැත්තාගේ ඉරණම සහ ආගිය තැන් පිළිබඳව සත්‍යය සොයා බැලීමත්, හානි පුරණ සැපයීමත් ඇතුළු නිශ්චිත ක්‍රියාමාර්ග ශ්‍රී ලංකාව විසින් ගැනීම ජාත්‍යන්තර නීතිය යටතේ අවශ්‍ය කෙරේ.

විමර්ශනය කිරීමේ කාර්යභාරය

15. අතුරුදහන්වූ තැනැත්තාගේ පවුලේ අය විසින් විධිමත් පැමිණිල්ලක් කළත්, නොකළත් තම භූමිය තුළ බලහත්කාරී අතුරුදහන්වීමක් සිදුවී ඇති බවට විශ්වාස කිරීමට හේතු තිබේ නම්, ශ්‍රී ලංකාව ඒ පිළිබඳ අපරාධ විමර්ශනයක් ආරම්භ කළ යුතුය.²⁸ අතුරුදහන්වීම් සිදු වූ දිනය සහ සොයාබැලීම පටන්ගත්තේ කවදාද වැනි අතුරුදහන්වීම් සිදු වූ පසුබිම් තතු කවරක් වුවද, අතුරුදහන් වූ තැනැත්තන් පිළිබඳව සොයා බැලීමට ශ්‍රී ලංකාව

²⁰ බලන්න, A/HRC/30/CRP.2, 2015 සැප්තැම්බර් 16, 182 ඡේදය
²¹ Jean-Marie Henckaerts and Louise Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law - වෙළුම I: රෙගුලාසි, (Cambridge, Cambridge University Press, 2005), ඊනි අංක 98, පිටු. 340-343
²² Henckaerts and Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, රෙගුලාසි 89, 90, 99. සාධාරණ නඩු විභාගයක් සහ අත්‍යවශ්‍ය නීතිමය සහතිකයන්ට අනුගාමීව හැර වැරදිකරු කොට දණ්ඩනයට නියම නොවී සිටීමට ජාත්‍යන්තර මානුෂවාදී නීතිය යටතේ ඇති අයිතියද බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් මගින් උල්ලංඝනය කෙරේ.
²³ එම, රෙගුලාසි 123
²⁴ එම, රෙගුලාසි 117
²⁵ බලන්න, අන්තර්ජාතික අපරාධ අධිකරණ ප්‍රඥප්තිය, 7(1) වගන්තිය, මෙය ගිවිසුම් නීතියක් වශයෙන් ශ්‍රී ලංකාව විෂයෙහි බන්ධනයක් ඇති නොකළද, ව්‍යවහාරික ජාත්‍යන්තර නීතිය තුළ පරාවර්තනය වන බව පුළුල්ව පිළිගැනේ.
²⁶ බලන්න, අන්තර්ජාතික යුද අධිකරණය, ප්‍රධාන යුද අපරාධකරුවන්ට එරෙහිව අන්තර්ජාතික යුද අධිකරණය හමු වේ ප්‍රධාන නඩු විභාගය, ක්‍රියාවලිය සහ නීන්දාව, 1946 ජූලි 19-29, වෙළුම 19, පිට 480 සහ වෙළුම 22, 475 සහ 498 පිටු
²⁷ Henckaerts and Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, රෙගුලාසි 156.
²⁸ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 12 වගන්තිය, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම පිළිබඳ ප්‍රකාශනය, 13 වගන්තිය

බැඳී සිටියි.²⁹ මෙකී විමර්ශනයන්, කඩිනම්, ඵලදායී සහ පරිපූර්ණ, අපක්ෂපාතී සහ ස්වාධීන, පාරදෘෂ්‍ය සහ සහභාගික ඒවා විය යුතු ය.³⁰

අභිචෝදන කාර්යභාරය

16. බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීමක් සිදුකළා වූ හෝ ඊට අණ දීමක් සිදුකළා වූ හෝ එසේත් නැතිනම් ඊට සෘජුව සම්බන්ධ වූ බවට අපරාධ විමර්ශනයන් මගින් හඳුනාගත් ඕනෑම අයකුට එරෙහිව අභිචෝදනයටත්, විනිශ්චය කිරීමට සහ දඬුවම් කිරීමටත් ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් නීතිය යටතේ ශ්‍රී ලංකාව බැඳී සිටියි.³¹ එමෙන්ම, තමන් යටතේ සිටිනවුන් විසින් බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් කරන බව දැන සිටි හෝ දැනුවත්ව නොතකා හළ, ඔවුන්ගේ එම ක්‍රියාකලාපයන් ක්‍රියාකාරීව පාලනය කළ හැකිව තිබූ සහ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් වැළැක්වීමට හෝ යටපත් කිරීමට සිය බලය යටතේ ගතහැකිව තිබූ සියළු අත්‍යවශ්‍ය හා සයුක්තික පියවර ගැනීමට හෝ විමර්ශනය කිරීමට සහ නීතිමය ක්‍රියාමාර්ග ගැනීමට අදාළ කාරණාව නිසි බලධාරියන් වෙත යොමුකිරීමට අසමත් වූ ජ්‍යෙෂ්ඨ ප්‍රධානීන්ට සාපරාධී වගකීම පැවරීමට අවශ්‍ය පියවර ශ්‍රී ලංකාව විසින් ගත යුතු ය.³² ඒ හා සමානවම ශ්‍රී ලංකාව විසින්, විධාන වගකීම සහ ජ්‍යෙෂ්ඨත්වයේ පදනමද ඇතුළුව බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් හා සම්බන්ධ යුද අපරාධ සිදුකිරීමට වගකිව යුතු අයට එරෙහිව අභිචෝදනය කිරීම ජාත්‍යන්තර මානුෂවාදී නීතිය යටතේ අවශ්‍ය කෙරේ.³³ ජ්‍යෙෂ්ඨයන්ගේ නියෝග සඳහා ආයාචනයද, සීමා පැනවෙන බාධාකාරී කාල සීමා නීතීන්ද,³⁴ සාපරාධී නෛතික ක්‍රියාදාමයන්ගෙන් පුද්ගලයන් නිදහස් කරන වරප්‍රසාද සහ මුක්තීන් හෝ වෙනත් පියවරයන්³⁵ ඇතුළු නීතිමය බාධක වගකිව යුතු අපරාධකරුවන් නීතිය හමුවට ගෙනඒම අධාලන නොකළ යුතු ය.³⁶ ලබාදෙන දඬුවම්, අපරාධයේ බරපතලකමට සරිලන ඒවා විය යුතු ය. අතිශය ව්‍යතිරේඛී තත්ත්වයන් තුළදී පමණක් ක්‍ෂමාදානයන්ට අවසර ලබාදිය හැකිය.³⁷

²⁹ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 24(3) වගන්තිය; බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ එක්සත් ජාතීන්ගේ කමිටුව, අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ සොයා බැලීමේ මාර්ගෝපදේශන මූලධර්ම, CED/C/7, 2019 මැයි 8, මූලධර්ම 1.

³⁰ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, වගන්ති 12 සහ 24(6); මානව හිමිකම් කමිටුවේ පොදු අර්ථ නිරූපන අංක 36, CCPR/C/GC/36, 28 සහ 58 ඡේද; එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්, අනීතික මරණ සහ සමූහ ඝාතන සම්බන්ධ මිනසෝටා මූලලේඛන (2017), 23-29, 31, 35-37 ඡේද; එක්සත් ජාතීන්ගේ ආර්ථික සහ සාමාජීය කවුන්සිලය, දණ්ඩ මුක්තියට එරෙහි ක්‍රියාමාර්ග හරහා මානව හිමිකම් ආරක්ෂණය සහ ප්‍රවර්ධනය සඳහා යාවත්කාලීන කළ මූලධර්ම, E/CN.4/2005/102/Add.1, 2005 පෙබරවාරි 8, මූලධර්මය 19

³¹ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 11(1) වගන්තිය; එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුවේ පොදු අර්ථ නිරූපනය අංක 36, CCPR/C/GC/36, 58 ඡේදය; දණ්ඩ මුක්තියට එරෙහි ක්‍රියාමාර්ග හරහා මානව හිමිකම් ආරක්ෂණය සහ ප්‍රවර්ධනය සඳහා යාවත්කාලීන කළ මූලධර්ම, E/CN.4/2005/102/Add.1, මූලධර්මය 19

³² බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 5(2) වගන්තිය

³³ Henckaerts and Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, රෙගුලාසි 153 සහ 158.

³⁴ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 8 වගන්තිය; බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම පිළිබඳ ප්‍රකාශනය, 17(3) වගන්තිය. යුද අපරාධ සහ මානව වර්ගයාට එරෙහි අපරාධ ගණයේ ලා වැටෙන බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධයෙන් කාලසීමා නීතීන් අදාළ නොවිය යුතුය: බලහත්කාර, Henckaerts and Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, රෙගුලාසිය 160

³⁵ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 24(4) සහ 6 වගන්ති; A/RES/47/133, 16(3) සහ 18(1) වගන්ති; A/HRC/51/31/Add.3, 74 ඡේදය; එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුවේ අංක 36 දරණ පොදු අර්ථ නිරූපනය, CCPR/C/GC/36, 27 ඡේදය

³⁶ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 6(1) වගන්තිය

³⁷ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වල ඇති අතිශය බරපතලභාවය ඕනෑම ක්ෂමාදාන ක්‍රියාදාමයක් විසින් සැලකිල්ලට ගත යුතු අතර (බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම පිළිබඳ ප්‍රකාශනය, 18(2) වගන්තිය) එය ප්‍රදානය කළ යුතු වන්නේ අවංක සාම ක්‍රියාවලියකින් පසු හෝ වින්දිතයන් සමග ගෙනයන අව්‍යාජ සාකච්ඡා ක්‍රියාමාර්ගවලින් පසු, රාජ්‍යය හෝ අපරාධකරුවන් විසින් සිදුකරන සමාජ අයැදීමකින් හා පශ්චාත්තාපය ප්‍රකාශ කිරීමකින් සහ අනාගතයේ අතුරුදහන්වීම් වළක්වනු ලබන බවට ලබාදෙන සහතිකයකින් පසුව ය. එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම, අතුරුදහන්වීම්, ක්ෂමාදානය සහ දණ්ඩ මුක්තිය: බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම පිළිබඳ ප්‍රකාශනයේ 18 වගන්තිය පිළිබඳ පොදු අර්ථ නිරූපනය, 2005, 8(b) ඡේදය, E/CN.4/2006/56, 2005 දෙසැම්බර් 27, පිටුව 17. බලහත්කාරයෙන් එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, වගලන්තරදායකත්වය: සංක්‍රාන්තික යුක්තිය පිළිබඳ ක්‍රියාවලීන්ගේ සන්දර්භය තුළ මානව හිමිකම් කඩකිරීම් සහ ජාත්‍යන්තර මානුෂවාදී නීතිය බරපතල ලෙස උල්ලංඝනය කිරීම් - සත්‍යය, යුක්තිය, හානි

සත්‍ය සඳහා ඇති අයිතිය

17. මානව හිමිකම් කඩකිරීම් සහ ජාත්‍යන්තර මානුෂවාදී නීතිය බරපතල ලෙස උල්ලංඝනය කිරීම සම්බන්ධයෙන් සත්‍ය දැනගැනීමේ අයිතිය පැන නගින්නේ, මානව හිමිකම් ආරක්ෂා කිරීමටත්, ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් නීතිය කඩකිරීම සහ ජාත්‍යන්තර මානුෂවාදී නීතිය බරපතල ලෙස උල්ලංඝනය කිරීම සම්බන්ධයෙන් වගකිව යුතු අය පිළිබඳ විමර්ශනය කිරීමට සහ අභිචෝදනය කිරීමටත්, එලදායී ප්‍රතිකර්ම සඳහා වින්දිතයන්ට ඇති අයිතිය ලබාදීමටත් රාජ්‍යය සතු ව ඇති වගකීමෙනි.³⁸ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වල වින්දිතයන්ට බලහත්කාරී අතුරුදහන්වීම් සිදුකෙරෙන පසුබිම පිළිබඳවත්, විමර්ශන ක්‍රියාමාර්ගවල ප්‍රගතිය සහ ප්‍රතිඵල පිළිබඳවත්, අතුරුදහන් කළ තැනැත්තාගේ ඉරණම සහ ආගිය තැන් පිළිබඳවත් දැනගැනීමට අයිතියක් තිබේ.³⁹ යම් තැනැත්තෙකුගේ මරණය සම්බන්ධ සිදුවීමකදී, එම මෘත ශරීරය සමීප ඥාතීන්ට පෙරලා ලබාගැනීමටත්, වළදැමූ ස්ථානය දැනගැනීමටත් ඇති අයිතිය ද මීට ඇතුළත් වේ.⁴⁰ විස්තීර්ණ විමර්ශනයන්ගෙන් පසුවත්, පූර්ණ පැහැදිලි කිරීමක් ලබාගත නොහැකි විය හැකි අවස්ථා (උදා: වින්දිතයාගේ සිරුර සොයාගත නොහැකි අවස්ථාවන්) තිබිය හැකි බව බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම පිළිගනියි.⁴¹ කෙසේවුවද, එවැනි අවස්ථාවල දී පවා, එම තැනැත්තාගේ ඉරණම හෝ ආගිය තැන් පිළිබඳ පූර්ව නිගමනය මත නිසියාකාරව තීන්දුවක් ගත හැකි වනතෙක් විමර්ශනය කිරීමට රජය බැඳී සිටියි. තවද, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ කමිටුව ප්‍රකාශ කර ඇති පරිදි, “වින්දිතයන්ටද, ඔවුන්ගේ නීති නියෝජිතයන්ටද, උපදේශකයා හෝ ඔවුන් විසින් බලය පවරනු ලබන ඕනෑම තැනැත්තෙකුට සහ සයුක්තික බැඳියාවක් ඇති ඕනෑම තැනැත්තකු, සංගමයක් හෝ සංවිධානයකට විමර්ශනයට සහභාගී වීමට අයිතියක් තිබේ.”⁴² බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම ප්‍රකාශ කර ඇති අකාරයට සත්‍ය දැනගැනීමට ඇති අයිතියටද සාමූහික මානව අයිති ඇති අතර, “උල්ලංඝනයන් පුනරාවර්තනය වීම වැළැක්වීම එරෙහි වැදගත් ආරක්ෂණයක්” වශයෙන් “සමාජ මට්ටමේදී” එම සත්‍ය කියා සිටීම එමගින් ඉල්ලා සිටියි.⁴³ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ තොරතුරු අන්තර්ගත හමුදා, පොලිස් හෝ රජයේ වෙනත් ලේඛනාගාර සංරක්ෂණය කිරීමටත්, ඒවාට පොදු ජන ප්‍රවේශයන් සහතික කිරීමටත් ශ්‍රී ලංකා රජය කටයුතු කළ යුතුය.⁴⁴

හානි පූරණයට ඇති අයිතිය සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීමේ සහතිකයන්

18. බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වල වින්දිතයන්ට සම්පූර්ණ හානි පූරණය ඇතුළු සාධනීය ප්‍රතිකර්ම සඳහා අයිතියක් තිබේ.⁴⁵ එකී ප්‍රතිකර්ම, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පුරුෂයන්ට, ස්ත්‍රීන්ට, දරුවන්ට සහ දැරියන්ට එකිනෙකට වෙනස් ලෙස බලපා තිබිය හැකි බව පිළිගන්නා, සමාජ භාවයන්ට අනුකූල ප්‍රතිකර්ම විය යුතුය. ස්ත්‍රී - පුරුෂ දෙවර්ගයේම සහභාගීත්වය සහතික කොට සැලැසුම් කර ක්‍රියාවට නංවන විස්තීර්ණ, මහජන කේන්ද්‍රීය, උචිත සහ එලදායී හානි පූරණය සහතික කරන පියවර ගැනීම මීට ඇතුළත් වේ. හානි පූරණයේදී ළමා

පුරණය සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම සම්බන්ධ එක්සත් ජාතීන්ගේ විශේෂ නියෝජිතයන්ගේ වාර්තාව, ෆාබියාන් සිල්වියෝලි, A/HRC/48/60, ඡේදය 97 (b) සහ (f);

³⁸ දණ්ඩ මුක්තියට එරෙහි ක්‍රියාමාර්ග හරහා මානව හිමිකම් ආරක්ෂණය සහ ප්‍රවර්ධනය සඳහා යාවත්කාලීන කළ මූලධර්ම, E/CN.4/2005/102/Add.1, මූලධර්මය 2; එක්සත් ජාතීන්ගේ ආර්ථික සහ සාමාජීය කවුන්සිලය, සත්‍යයට ඇති අයිතිය පිළිබඳ අධ්‍යයනය, E/CN.4/2006/91, 2006 පෙබරවාරි 8; එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, සංක්‍රාන්තික යුක්තිය පිළිබඳ ආධාරස්ථම්භයන්ට රුකුල් දෙන ජාත්‍යන්තර තෛතික ප්‍රමිතීන් - සත්‍යය, යුක්තිය, හානි පූරණය සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම සම්බන්ධ එක්සත් ජාතීන්ගේ විශේෂ නියෝජිතයන්ගේ වාර්තාව, ෆාබියාන් සිල්වියෝලි, A/HRC/54/24, 2023 ජූලි 10, 18 ඡේදය

³⁹ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 24(2); Henckaerts and Doswald-Beck, Customary International Humanitarian Law, රෙගුලාසි 117; බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධ සත්‍ය දැනගැනීමේ අයිතිය පිළිබඳ පොදු අර්ථ නිරූපනය, 2010, A/HRC/16/48, පිටු 12-17; A/HRC/54/24, 19 ඡේදය

⁴⁰ බලන්න Staselovich v. Belarus, CCPR/C/77/D/887/1999, ඡේදය 11

⁴¹ බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම (WGEID), බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් අවිච්ඡින්න අපරාධයක් ලෙස පිළිබඳ පොදු අර්ථ නිරූපණය

⁴² බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ කමිටුව, අතුරුදහන් කළ තැනැත්තන් පිළිබඳ සොයා බැලීම සඳහා වූ මාර්ගෝපදේශන මූලධර්ම, CED/C/7, 2019 මැයි 8, මූලධර්මය 5(1)

⁴³ බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් අවිච්ඡින්න අපරාධයක් ලෙස සිදුකළ පොදු අර්ථ නිරූපනය, ඡේදය 5, A/HRC/16/48, 12 පිටුව

⁴⁴ එම

⁴⁵ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 8(2) වගන්තිය; සිවිල් සහ දේශපාලන අයිතීන් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර ප්‍රඥප්තිය, 2(3) වගන්තිය; දණ්ඩ මුක්තියට එරෙහි ක්‍රියාමාර්ග හරහා මානව හිමිකම් ආරක්ෂණය සහ ප්‍රවර්ධනය සඳහා යාවත්කාලීන කළ මූලධර්ම, E/CN.4/2005/102/Add.1, 31-34 මූලධර්ම

වින්දනයන්ගේ අයිතිවාසිකම් ද සැලකිල්ලට ගත යුතු ය. හානි පූරණ ක්‍රියාමාර්ගවලට ඉක්මන්, සාධාරණ සහ ප්‍රමාණවත් වන්දි ගෙවීම් ඇතුළත් විය යුතු අතර, මූල්‍යමය නොවන හානි පූරණ ක්‍රියාමාර්ග වන යථා තත්ත්වය ප්‍රතිස්ථාපනය, පුනරුත්ථාපනය, ගෞරවය සහ කීර්තිය යළි ඇතිකිරීම සහ තෘප්තිමත්භාවය ද, පුනරාවර්තනය නොවන බවට සහතිකයන්ද ඇතුළත් විය යුතු ය.⁴⁶ කවර තත්ත්වයන් යටතේ හෝ හානි පූරණයට සුදුසුකම් ලැබීම සඳහා අතුරුදහන්වූ තැනැත්තන් මරණයට පත්වී යැයි ප්‍රකාශ කිරීමට පවුල් බැඳී නොසිටිය යුතු ය.⁴⁷ විශේෂයෙන්ම වඩා අස්ථිර තත්ත්වයන්ට මුහුණ දී ඇති අයන් ඇතුළු වින්දිතයන්ට අත්‍යවශ්‍ය සේවා සහ සහයෝගය කඩිනමින් සැපයීම සඳහා අන්තර්කාලීන හානි පූරණ පියවරයන් අවශ්‍ය විය හැකි ය. කෙසේවුවද, විස්තීර්ණ හානි පූරණ වැඩසටහනක් වෙනුවට අන්තර්කාලීන හානි පූරණ ක්‍රියාමාර්ග අනුගමනය නොකළ යුතු අතර ඒ වෙනුවට විස්තීර්ණ වැඩසටහනක් වර්ධනය කරන තුරු එවැන්නකට ආධාරක ක්‍රියාමාර්ග ලෙස යොදාගත යුතු ය. වින්දිතයන්ගේ සහභාගීත්වයද ඊට ඇතුළත් විය යුතු ය.⁴⁸ කරුණු රජය විසින් තහවුරු කිරීමත්, සත්‍යය ප්‍රසිද්ධියේ අනාවරණය කිරීමත්, ප්‍රසිද්ධියේ සමා අයැදීමත්,⁴⁹ නීති උල්ලංඝනයන් පිළිබඳ නිරවද්‍ය ගණන් බැලීමත්, එකී උල්ලංඝනයන්ට වගකිව යුතු අයට එරෙහි දණ්ඩනයන් සහ අතුරුදහන්කළවුන් සොයාගැනීමට ක්‍රියා කිරීමත් තෘප්තිමත්භාවය ඇති කිරීමේ පියවර වේ.⁵⁰ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම සඳහා ජාතික නීති වෙනස් කිරීම සහ අවශ්‍ය කෙරෙන වෙනත් සංස්ථානික ප්‍රතිසංස්කරණයන් පිළිබඳ සහතිකයක් අවශ්‍ය විය හැකි ය.

තැනිගැන්වීම් සහ හිරිහැරවලට එරෙහි ආරක්ෂාව

19. ශ්‍රී ලංකාව, විශේෂයෙන්ම අතුරුදහන්කළවුන්ගේ පවුල්, නීතිඥයන්, සාක්ෂිකරුවන් සහ අධිකරණ නිලධාරීන් ඇතුළු වගඋත්තරදායකත්වය සඳහා ක්‍රියාකරන ඕනෑම අයකු තැනිගැන්වීම් සහ පළිගැනීම්වලින් ආරක්ෂා කළ යුතු ය.⁵¹ බලහත්කාරී අතුරුදහන්වීම්වලට අදාළ පසුබිම් තත්ත්වයන් සහ අතුරුදහන්වූ තැනැත්තන්ගේ ඉරණම් තහවුරු කරගැනීමට හෝ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වල වින්දිතයන්ට උපකාර වීම අරමුණු කරගත් සමීනි සමාගම් ඇතිකරගැනීමට සහ නිදහසේ ඒවාට සහභාගීවීමට වින්දිත පවුල්වලට ඇති අයිතිය ශ්‍රී ලංකාව විසින් සහතික කළ යුතු ය.⁵²

III. ශ්‍රී ලංකාවේ බලහත්කාරී අතුරුදහන්වීම්වල ඉතිහාසය

20. බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් ශ්‍රී ලංකාවේ හුදකලා සිදුවීම් නොවේ. විශේෂයෙන්ම සන්නද්ධ ගැටුම් සහ කැරලි මර්දන මෙහෙයුම් පිළිබඳ සන්දර්භයන් තුළ මෙන්ම ආණ්ඩුවට විරුද්ධ යැයි දක්නා අයට එරෙහිව යොදාගන්නා වඩා පොදු මර්දන මෙවලමක් වශයෙන්ද⁵³, රජයේ ආරක්ෂක හමුදාවන් සහ ඊට අනුබද්ධ අතුරු හමුදා කණ්ඩායම්⁵⁴ විසින් පෘතුල ලෙස භාවිතා කරනු ලැබූ අතුරුදහන්කිරීම්වල රැළි ගණනාවක් ශ්‍රී ලංකාව අන්විදි තිබේ. උදාහරණයක් වශයෙන්, ශ්‍රී ලංකාවේ පත්කරන ලද එක් ජනාධිපති විමර්ශන කොමිෂන් සභාවක් විසින් ප්‍රකාශ කරන ලද්දේ, ඊට ලැබුණු සාක්ෂිවලින් අතුරුදහන්වීම් 90%ක්ම පැවරෙන්නේ රාජ්‍ය ආරක්ෂක හමුදාවන්ට (යුද, නාවික, ගුවන් හමුදා සහ පොලීසියට) බව ය.⁵⁵ බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන්

⁴⁶ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම පිළිබඳ ප්‍රකාශනය, 19 වගන්තිය; ප්‍රතිකර්ම සහ හානි පූරණයට ඇති අයිතිය පිළිබඳ මූලික මූලධර්ම සහ මාර්ගෝපදේශන, A/RES/60/147, මූලධර්ම IX; එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව, අංක 36 දරණ පොදු අර්ථ නිරූපනය, CCPR/C/GC/36, 28 සහ 58 ඡේද

⁴⁷ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව, අංක 36 දරණ පොදු අර්ථ නිරූපනය, CCPR/C/GC/36, ඡේදය 58

⁴⁸ එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය, ‘මහ ලෝකමිචරයාගේ මාර්ගෝපදේශන සටහන: සංක්‍රාන්ති යුක්තිය - ජනතාව, නිවාරණය සහ සාමය සඳහා උපායික මෙවලමක්’, 2023 ඔක්තෝබර් 11, 18-19 පිටු

⁴⁹ එක්සත් ජාතීන්ගේ මහා සභාව, සත්‍යය, යුක්තිය, හානි පූරණය සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම සම්බන්ධ එක්සත් ජාතීන්ගේ විශේෂ නියෝජිතයාගේ වාර්තාව, A/74/147, 2019 ජූලි 17

⁵⁰ ප්‍රතිකර්ම සහ හානි පූරණයට ඇති අයිතිය පිළිබඳ මූලික මූලධර්ම සහ මාර්ගෝපදේශන, A/RES/60/147, මූලධර්මය IX, ඡේදය 22

⁵¹ ප්‍රතිකර්ම සහ හානි පූරණයට ඇති අයිතිය පිළිබඳ මූලික මූලධර්ම සහ මාර්ගෝපදේශන, A/RES/60/147, මූලධර්මය IX, ඡේදය 22

⁵² බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 24(7) වගන්තිය

⁵³ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුවේ සියලු, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ ශ්‍රී ලංකාවට සිදුකළ දූත මෙහෙයුම් වාර්තාව, A/HRC/33/51/Add.2, 2016 ජූලි 8, 6-9 ඡේද

⁵⁴ එම

⁵⁵ කිශාලි පින්ටෝ-ජයවර්ධන, “Post-War Justice in Sri Lanka: Rule of Law, the Criminal Justice System and Commissions of Inquiry” (International Commission of Jurists, 2010 ජනවාරි), 81 පිටුව, “1994 ලතුරු සහ නැගෙනහිර අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ කොමිසමේ අවසන් වාර්තාව” සැසි වාර්තා අංක VII, 1997, පිටුව 62 උපුටා දක්වමින් ජනාධිපති කොමිෂන් සභා පිළිබඳව මෙම වාර්තාවේ පිටු 65-124හි වැඩිදුරටත් සාකච්ඡා කෙරේ.

අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම විස්තර කර ඇති පරිදි “බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වලට සමාන වූ” පැහැරගැනීම්වල දෙමළ ඊළම් විමුක්ති කොටි සංවිධානය (LTTE) ද නිරත වී තිබේ.⁵⁶ LTTE සංවිධානයේ පැහැරගැනීම් බොහෝවිට අනීතික සාතන හෝ බලහත්කාරී බඳවාගැනීම්වලට පූර්වගාමීව සිදුකරන ලද ඒවා ය. කෙසේවුවද, ප්‍රකාශයට පත්කර ඇති විමර්ශන වාර්තාවල LTTE සංවිධානය විසින් කරන ලද අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳව ඇත්තේ අල්ප වශයෙනි.

21. ශ්‍රී ලංකාවේ සිදු වූ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳව ප්‍රාමාණික සංඛ්‍යාවක් නොමැත.⁵⁷ තිබෙන නිල සංඛ්‍යාවන් සහ විශේෂඥ ඇස්තමේන්තු අනුව, 1970 සිට 2009 දක්වා දස දහස් සංඛ්‍යාවකට බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන් කෙරී ඇති බව පැහැදිලි වේ. 1980 සිට 1997 දක්වා කාලයට අදාළව එක්සත් ජාතීන්ගේ බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම විසින් පමණක් අතුරුදහන්කිරීම් 12,000කට වැඩි (12,061ක් පිරිමින් සහ 147ක් ස්ත්‍රීන්) සංඛ්‍යාවක් ලේඛනගත කර තිබේ.⁵⁸ 1988 – 1990 අතර කාලය තුළ අතුරුදහන්වූ සංඛ්‍යාව ආසන්න වශයෙන් 27,200ක් බව, 2002 වසරේදී එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව වෙත සපයන ලද වාර්තාවක් මගින් ශ්‍රී ලංකා ආණ්ඩුව ප්‍රකාශ කළේය.⁵⁹ 2023 වන විට, අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය (OMP) සතුව, ‘ආගිය අතක් නැති’ තැනැත්තන් ලෙස වර්ගීකරණය කරන ලද පැමිණිලි ලිපිගොනු 15,000ක් තිබුණි.⁶⁰ මෙකී සංඛ්‍යාවන් නියෝජනය කරන්නේ ඇත්ත වශයෙන්ම සිදු වූ අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ සැලකිය යුතු අඩු තක්සේරුවකැයි කිව හැකි ය.

22. ශ්‍රී ලංකාවේ අතුරුදහන්කිරීම්වලට අදාළ මූලික දායකත්ව සාධකයක් වන්නේ, ජාතික ආරක්ෂාව යන නොපැහැදිලි අර්ථකථනය යටතේ පුද්ගලයන් අත්අඩංගුවට ගැනීමට සහ රඳවා තබාගැනීමට ආරක්ෂක හමුදාවන්ට ලබාදෙන ලද පුළුල් සහ බොහෝදුරට පරීක්ෂාවකින් තොර බලාධිකාරයයි. මහජන ආරක්ෂක පනත යටතේ 1971 දී හදිසි තත්ත්වයක් ප්‍රකාශ කිරීමෙන් පසුව හදිසි අවස්ථා බලතල සහ අතිරේක නීති හඳුන්වා දෙනු ලැබුණි. විශේෂයෙන්ම, සිතුවම අනුව රඳවා තබාගැනීම, වදහිංසා පැමිණවීම සහ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් සිදුකිරීමට බලය ලබාදුන් ත්‍රස්තවාදය වැළැක්වීමේ පනත විසින්, වෙනත් දෑ අතර, මහේස්ත්‍රාත්වරයකු හමුවට ඉදිරිපත් නොකර දිග්ගැසුණු රඳවාගැනීමටද අවසර ලබාදෙනු ලැබුණි.⁶¹ අධිකරණ පද්ධතියේ ව්‍යුහාත්මක දුබලතා සහ මුල්බැසගත් දණ්ඩ මුක්ති පිළිවෙත, ඊට දායක වූ වෙනත් හඳුනාගත් සාධකවලට ඇතුළත් වේ.⁶²

23. පළමු මහා පරිමාණ අතුරුදහන්වීම් රැල්ල ඇතිවූයේ 1971 දී වාමාංශික ජවිපෙ කැරැල්ල මර්දනය කිරීමේ සන්දර්භය තුළ ය. අතුරුදහන්වීම් ඉහළ යාමට තුඩු දෙන ලෙස ආරක්ෂක හමුදාවන්ට ලබාදුන් පාටුල බලතලත්, හේබියස් කෝපස් පෙත්සම් සහ අවශේෂ නිසි නෛතික ක්‍රියාවලිය අත්හිටුවීමත් සමග ජනතා විමුක්ති පෙරමුණේ සාමාජිකයන් යැයි සැක කළ අය සහ විරුද්ධ පාක්ෂික ආධාරකරුවෝ දහස් ගණනක් 1971 දී⁶³ අත්අඩංගුවට ගැනීමෙන් පසු බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්ට හෝ සාතනයට ලක් වූහ.⁶⁴ මෙම ජවිපෙ නැගිටීමේදී මියගිය බහුතරයක් සිංහල තරුණයන් ය.

24. බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වල දෙවැනි රැල්ල මතුව ආයේ 1983 දී ශ්‍රී ලංකා රජය සහ LTTE සංවිධානය අතර සන්නද්ධ ගැටුම පැන නැඟීමත් සමග ය.⁶⁵ විශේෂයෙන්ම ත්‍රස්තවාදය වැළැක්වීමේ පනත යටතේ, අත්අඩංගුවට ගැනීම සහ රඳවා තබාගැනීම සම්බන්ධයෙන් පුළුල් සහ පරීක්ෂාවකින් තොර බලාධිකාරයක් ආරක්ෂක හමුදාවන් විසින් භාවිතා කළ අතර විශේෂයෙන්ම උතුරු සහ නැගෙනහිර පළාත්වල දෙමළ සන්නද්ධ

⁵⁶ A/HRC/33/51/Add.2, ඡේදය 9.
⁵⁷ අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය (ශ්‍රී ලංකාව), අතුරු වාර්තාව (2018 අගෝස්තු), ඡේදය 11.
⁵⁸ A/HRC/33/51/Add.2, ඡේදය 7
⁵⁹ ශ්‍රී ලංකාව, “සම්මුතියේ 40 වැනි වගන්තිය යටතේ රාජ්‍ය පාර්ශවයන් විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද වාර්තා සලකා බැලීම: හතරවන කාලාවර්ත වාර්තාව - ශ්‍රී ලංකාව”, CCPR/C/LKA/2002/4, 2002 ඔක්තෝබර් 18, ඡේදය 161
⁶⁰ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ කමිටුව, සම්මුතියේ 29 (1) වගන්තිය යටතේ ශ්‍රී ලංකාව විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද 2018 දී කිරීමට නියමිතව තිබූ වාර්තාව, CED/C/LKA/1, 2023 සැප්තැම්බර් 12, ඡේදය 52, “ආගිය අතක් නැතිවූ” යන වර්ගීකරණය, “අතුරුදහන් වූ” යන්නට වඩා පුළුල් වන අතර, උදාහරණයක් ලෙස, ක්‍රියාත්මකයේදී අතුරුදහන් වූ හමුදා සාමාජිකයින්ද ඇතුළත් වන බව සලකන්න.
⁶¹ ශ්‍රී ලංකාව, ත්‍රස්තවාදය වැළැක්වීමේ (නාවකාලික විධිවිධාන) පනත, 1979 අංක 48; ශ්‍රී ලංකාව, ත්‍රස්තවාදය වැළැක්වීමේ (නාවකාලික විධිවිධාන) (සංශෝධන) පනත, 1982 අංක 10.
⁶² එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය, ශ්‍රී ලංකාවේ වගඋත්තරදායකත්වය පිළිබඳ මහලේකම්වරයාගේ විශේෂඥ මණ්ඩලයේ වාර්තාව, 2011 මාර්තු 31, 35-38 ඡේද
⁶³ ජේන් නොම්සන් සේනානායක, A Sociological Exploration of Disappearances in Sri Lanka, (ආසියානු මානව හිමිකම් කොමිසම, හොංකොං, 2014), පිටු 2, 7, 9 සහ ඇමිණුම 1.
⁶⁴ ජේන් නොම්සන් සේනානායක, A Sociological Exploration of Disappearances in Sri Lanka, 35 පිටුව.
⁶⁵ A/HRC/30/CRP.2 (2015), 3 සහ 47 ඡේද

කණ්ඩායම්වල ආධාරකරුවන් යැයි සැකයට පාත්‍රවූ අය බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වල වින්දිතයන් බවට පත්වූහ. 1983 – 87 අතර කාලය තුළ දී බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන් කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම විසින් අතිමහත් බහුතරයක් පිරිමි වින්දිතයන්⁶⁶ සම්බන්ධ සිදුවීම් 861ක් ශ්‍රී ලංකා රජයට ලැබෙන්නට සලස්වන ලදී.⁶⁷ මේ හා සමානව, 1987-1990 වකවානුවේදී දකුණේ ජවිපෙ දෙවැනි කැරැල්ලට අදාළ සන්දර්භය තුළ සිංහල ජවිපෙ සාමාජිකයන් දහස් ගණනක් අතුරුදහන්වූ බව පැවැසේ.⁶⁸ ජනාධිපති විමර්ශන කොමිසමක් සඳහන් කරන ලද්දේ ‘කඩාකප්පල්කාරී කණ්ඩායම්’ විසින් ද සංඛ්‍යාත්මකව සුළු ප්‍රමාණයක් විරුද්ධවාදීන් අතුරුදහන් කළ බව ය.⁶⁹

25. ගැටුමේ වර්ධනය පිළිබිඹු කරමින් 1990 ගණන්වලදී බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් අඛණ්ඩව සිදුවිය. මූලික වශයෙන්ම LTTE සංවිධානයට සම්බන්ධතා ඇති, එය හා සහයෝගයෙන් ක්‍රියාකරන, ඊට ආධාර කරන හෝ අනුකූලතාවක් දක්වන බවට සැක කරන ලද දෙමළ තරුණයන් දහස් ගණනක්, නැගෙනහිර පළාතේදී විශේෂයෙන්ම පොලිස් විශේෂ කාර්ය බලකාය හා එක්ව සිදුකළ හමුදා සෝදිසි වැටලීම්වලදී රඳවාගැනීමෙන් පසුව අතුරුදහන්වූහ.⁷⁰ 1995 අග භාගය සහ 1996 මුල් භාගය අතරතුර, උතුරේ යාපන අර්ධද්වීපයේ පාලනය යළි අත්කර ගැනීමට ආරක්ෂක හමුදාවන් සමත් විය. උතුරේ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් වැඩිදුරටත් සිදු වූ අතර⁷¹, බොහෝ වින්දිතයෝ වැටලීම්වලදී හෝ හමුදා සෝදිසි මුරපොළවලදී රඳවාගැනීමෙන් පසු අතුරුදහන්වූහ.⁷² බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමට 1996දී සිදුවීම් 622ක්ද, 1997දී තවත් සිදුවීම් 92ක්ද වාර්තා විය.⁷³

26. 2002 සිට, කෙටි සටන් විරාමයක් බලපැවැත්වූ කාල පරිච්ඡේදය තුළ, වාර්තා වූයේ සුළු අතුරුදහන්වීම් සංඛ්‍යාවකි.⁷⁴ කෙසේවුවද, LTTE සංවිධානයේ නැගෙනහිර ආඥාපති කර්නල් කරුණා LTTE සංවිධානයෙන් වෙන්වී 2004 මාර්තු මාසයේදී රජයට අනුබද්ධ ‘කරුණා කණ්ඩායම’ පිහිටුවීමෙන් පසු, ශ්‍රී ලංකා ආරක්ෂක හමුදාවන්⁷⁵ සහ විවිධ රාජ්‍ය නොවන සන්නද්ධ කණ්ඩායම් විසින් සිදුකළ බලහත්කාරී අතුරුදහන්වීම් වැඩි විය.⁷⁶ 2006 සහ 2007දී, මූලිකවම දෙමළ සහ මුස්ලිම් ව්‍යාපාරිකයන්, කොළඹ දී විශාල වශයෙන් අතුරුදහන් වූහ.⁷⁷

27. 2007 සිට 2009 දක්වා බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ වාර්තාවන්ට අනුව, මෙම වකවානුව තුළ අතුරුදහන්වීම් බොහෝ ප්‍රමාණයකට වගකිව යුතු බවට වෝදනා එල්ලවන්නේ පොලිසිය සහ රජයට සම්බන්ධ අතුරු හමුදා කණ්ඩායම්වලට ය.⁷⁸ ‘සුදු වැන්’ සිදුවීම්

⁶⁶ එක්සත් ජාතීන්ගේ, ආර්ථික හා සාමාජීය කවුන්සිලය, ‘බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ වාර්තාව’, E/CN.4/1986/18, 1986 ජනවාරි 24, 202-213 ඡේද; එක්සත් ජාතීන්ගේ, ආර්ථික හා සමාජීය කවුන්සිලය, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ වාර්තාව, E/CN.4/1988/19, 1987 දෙසැම්බර් 31, 200-212 ඡේදවල ඇතුළත් සංඛ්‍යා බලන්න.

⁶⁷ E/CN.4/1992/18/Add.1, 20 ඡේදය.

⁶⁸ එම, 30 ඡේදය; එක්සත් ජාතීන්ගේ, ආර්ථික හා සාමාජීය කවුන්සිලය, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන් කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ සාමාජිකයෙකුගේ ශ්‍රී ලංකා සංචාරය පිළිබඳ වාර්තාව (1999 ඔක්තෝබර් 25-29), E/CN.4/Add.1/2000/64, 1999 දෙසැම්බර් 21, 1 ඡේදය. ඇතැම් ජාත්‍යන්තර රාජ්‍ය නොවන සංවිධානවල ඇස්තමේන්තුවලට අනුව 1989-1990 JVP කැරැල්ලේදී සානන සහ අතුරුදහන්කිරීම් සංඛ්‍යාව 30,000-60,000ක් ලෙස දක්වා ඇත. ජාත්‍යන්තර ක්ෂමා සංවිධානය, “Sri Lanka: Refusing to Disappear”, 2017, 11 පිටුව

⁶⁹ නොමිසන් සේනානායක, A Sociological Exploration of Disappearances in Sri Lanka, 117 පිටුව.

⁷⁰ E/CN.4/2000/64/Add.1, 2 ඡේදය.

⁷¹ ජාත්‍යන්තර ක්ෂමා සංවිධානය, “Sri Lanka: Government’s Response to Widespread ‘Disappearances’ in Jaffna”, ASA 37/024/1997, 1997 නොවැම්බර් 27, පිටු 7-12.

⁷² එම, පිටු 7-8.

⁷³ E/CN.4 /Add.1/2000/64, 2 සහ 9 ඡේද.

⁷⁴ එක්සත් ජාතීන්ගේ, ආර්ථික හා සාමාජීය කවුන්සිලය, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ වාර්තාව, E/CN.4/2005/65, 2004 දෙසැම්බර් 23, 81 පිටුව.

⁷⁵ A/HRC/30/CRP.2, 425 සහ 428 ඡේද

⁷⁶ එම, 411 ඡේදය

⁷⁷ ජාත්‍යන්තර අර්බුද කණ්ඩායම, “Sri Lanka’s Human Rights Crisis: Asia Report N°135 – 14 June 2007”, 2007 ජූනි 14, පිටු 11-12

⁷⁸ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ වාර්තාව, A/HRC/7/2, 2008 ජනවාරි 10, 330-331 ඡේද; එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ වාර්තාව, A/HRC/10/9, 2009 පෙබරවාරි 25, 351-352 ඡේද; එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, බලහත්කාරයෙන් හෝ

වශයෙන් ප්‍රචලිත වූ සංසිද්ධියට මූලික වූයේ ස්ථාන ගණනාවකදී, සාමාන්‍යයෙන් ලියාපදිංචි අංක රහිත සුදු පැහැති වාහනවලින් පැහැරගත් පුද්ගලයන් පසුව අතුරුදහන්වීමයි.⁷⁹ ප්‍රධාන ඉලක්කය LTTE සංවිධානයට සම්බන්ධ යැයි සැකකළ තරුණයන් වූ නමුත් ආණ්ඩුවේ විවේචකයන්ද, මානව හිමිකම් ආරක්ෂකයන් ද, මානුෂීය සේවාවන්හි නිරත සේවකයන් සහ මාධ්‍යවේදීන්ද මේ පිරිසට ඇතුළත් විය.⁸⁰ 2009න් පසුවද, ‘සුදු වෑන්’ පැහැරගැනීම් අඛණ්ඩව සිදු වූ බව මානව හිමිකම් මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය වාර්තා කළේය.⁸¹

28. 2009 වසරේ ගැටුමෙහි අවසාන අදියරේදී, සියළු වයස් කාණ්ඩවල දෙමළ පුරුෂයන් හා ස්ත්‍රීන්ද, දරුවන් සහ දැරියන්ද ඇතුළත් වන ලෙස, බලහත්කාරී අතුරුදහන්වීම්වලට ලක්කරන ලද අයගේ පරාසය පුළුල් විය.⁸² ආරක්ෂක හමුදාවන්ට යටත් වූ LTTE සටන්කරුවන් මෙන්ම සටන් කාර්යයට සම්බන්ධයක් නොමැති LTTE කාර්යධරයන් ද, ඔවුන්ගේ ඥාතීන් හා “යටත් වූ” වෙනත් අයද ඇතුළු සිය ගණනක් දෙනා 2009 මැයි මස මැද භාගයේදී අතුරුදහන් වූ බව පැවසේ. මේ හා සම්බන්ධ ලාංඡනික සිදුවීම්කින් වන්නේ 2009 මැයි 18 වැනිදා ආරක්ෂක හමුදාවන්ගේ අධිස්ථියේ සිටිනු දක්නා ලද භ්‍රෑන්සිස් ජෝසෆ් පියතුමා විසින් මූලිකත්වය දුන් කණ්ඩායමේ අතුරුදහන්වීමයි.⁸³ තම අවධානයට යොමුකරන ලද සිදුවීම් පිළිබඳ කණස්සල්ල පළ කරමින්, “අතුරුදහන්වූ බැව් පැවසෙන, විශේෂයෙන්ම අවසන් දිනවල ශ්‍රී ලංකා යුද හමුදාව විසින් අත් අඩංගුවට ගන්නා ලද හෝ යටත් වූ LTTE කාර්යධරයන්” ගැන පවසන ශ්‍රී ලංකාවේ උගත් පාඩම් සහ ප්‍රතිසන්ධානය පිළිබඳ වූ කොමිසම, රජය මගින් ඒ සම්බන්ධයෙන් පූර්ණ විමර්ශනයක් ආරම්භ කිරීමේ අවශ්‍යතාව සඳහන් කරයි.⁸⁴ ශ්‍රී ලංකාවේ වගඋත්තරදායකත්වය පිළිබඳ එක්සත් ජාතීන්ගේ විශේෂඥ මඩුල්ලේ වාර්තාව නිගමනය කර ඇත්තේ, යුද්ධාවසානයේ සිදුකළ අතුරුදහන්කිරීම්වල පදනම වන මානව වර්ගයට එරෙහි අපරාධ සිදුකිරීම සම්බන්ධයෙන් විශ්වසනීය වෝදනා ආණ්ඩුව දෙසට එල්ල වන බවයි.⁸⁵

29. කලින් හා සමාන පරිමාණයෙන් නොවූණද, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ වෝදනා 2009 වසරින් පසුව ද නොනැසී පවතියි.⁸⁶ 2023 දී බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ කමිටුවට භාරදෙන ලද සිය වාර්තාව මගින් රජය ප්‍රකාශ කර සිටියේ, 2017-2023 අතරතුර කිසිදු බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීමක් සිදුව නැති බවයි.⁸⁷ කෙසේවුවද, තමන් විසින් කටයුතු කළ ‘ආගිය අතක් නොමැති තැනැත්තන්’ ගැන ශ්‍රී ලංකාවේ මානව හිමිකම් කොමිසමේ 2022 පැමිණිලි පිළිබඳ සංඛ්‍යාලේඛනවල ලැයිස්තුගත කර තිබේ.⁸⁸ තවද, අතුරුදහන්වීම්වලට දායක වූ කේන්ද්‍රීය සාධකයන් සම්බන්ධයෙන් ව්‍යුහාත්මක වෙනස්කම් පිළිබඳ උග්‍රතාව හේතුවෙන් ඒවා නැවත සිදුවීමේ අවධානය පවතී. ත්‍රස්තවාදය වැළැක්වීමේ පනත යටතේ අත්අඩංගුවට ගැනීමට හා රඳවාගැනීමට අදාළ පුළුල් බලතල ආරක්ෂක හමුදාවන් සතුව තවදුරටත් පවතී. 2022දී ත්‍රස්තවාදය වැළැක්වීමේ පනතට එකතු කළ සංශෝධන මගින් ආරක්ෂණයන්හි යම් ප්‍රගතියක් පෙන්වුම් කළද,⁸⁹ පනතෙහි වඩාත් ප්‍රශ්නකාරී පැති වෙනස් නොකෙරුණි.⁹⁰ බරපතල මානව හිමිකම් උල්ලංඝනයන්ට හවුල් වූ බව විශ්වසනීය ලෙස වෝදනා එල්ල වූ අය

අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ වාර්තාව, A/HRC/13/31, 2009 දෙසැම්බර් 21, 504-505 ඡේද.

⁷⁹ A/HRC/30/CRP.2, 63, 345-349 ඡේද

⁸⁰ එම, 408 ඡේදය

⁸¹ බලන්න: උදාහරණයක් ලෙස, එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රතිසන්ධානය, වගඋත්තරදායකත්වය සහ මානව හිමිකම් ප්‍රවර්ධනය කිරීම: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්ගේ වාර්තාව, A/HRC/34/20, 2017 පෙබරවාරි 10, 57 ඡේදය.

⁸² A/HRC/30/CRP.2, 429-443 ඡේද

⁸³ එම, 433-443 ඡේද. වවුනියාව සහ මන්නාරම මහාධිකරණවල හේබියස් කෝපස් පෙත්සම් 14ක් ගොනු කර තිබුණි.

⁸⁴ උගත් පාඩම් සහ ප්‍රතිසන්ධානය පිළිබඳ පරීක්ෂණ කොමිසම (LLRC), “උගත් පාඩම් සහ ප්‍රතිසන්ධානය පිළිබඳ පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාවේ වාර්තාව”, 2011 නොවැම්බර්, 4.318-4.319 ඡේද.

⁸⁵ එක්සත් ජාතීන්ගේ මහලේකම්, ශ්‍රී ලංකාවේ වගඋත්තරදායකත්වය පිළිබඳව, මහ ලේකම්වරයාගේ විශේෂඥ මණ්ඩලයේ වාර්තාව, 2011 මාර්තු 31, 251 ඡේද.

⁸⁶ උදාහරණයක් ලෙස, 2010-2023 කාලය සඳහා, WGEID වෙත ශ්‍රී ලංකාවෙන් දැනුම් දී ඇති බලහත්කාරී අතුරුදහන්වීම් 25 ක් තිබුණි. මෙය 2009 වසර සඳහා පමණක් 390 සමඟ සංසන්දනය කරයි. බලන්න, එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ වාර්තාව, A/HRC/54/22, 2023 අගෝස්තු 8, 40 පිටුව.

⁸⁷ CED/C/LKA/1, 36 ඡේදය

⁸⁸ ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසම, “ප්‍රධාන කාර්යාලයට සහ ප්‍රාදේශීය කාර්යාලයට ලැබුණු පැමිණිලි පිළිබඳ විස්තර - 2022”. <https://www.hrsl.lk/reports/statistics-of-complaints/> වෙතින් ලබා ගත හැකිය (2024 මාර්තු 4 දින පරිශීලනය කරන ලදී).

⁸⁹ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, ශ්‍රී ලංකාවේ මානව හිමිකම් තත්ත්වය: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්වරයාගේ විස්තීරණ වාර්තාව, A/HRC/51/5, 2022 ඔක්තෝබර් 4, 18 ඡේදය.

⁹⁰ A/HRC/51/5, 22 ඡේදය; මානව හිමිකම් කමිටුව, ශ්‍රී ලංකාවේ භයවන කාලාවර්ත වාර්තාව පිළිබඳ අවසාන නිරීක්ෂණ, CCPR/C/LKA/CO/6, 2023 අප්‍රියෙල් 26, 16-17 ඡේද. ත්‍රස්තවාදය වැළැක්වීමේ පනත වෙනුවට හඳුන්වා දුන් ‘ත්‍රස්ත මර්දන

ඉවත් කිරීමට ක්‍රමවත් සුපරීක්ෂණ ක්‍රියාවලියක් ආරම්භ වී නොමැත. අතිරේක වශයෙන්, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වලට සම්බන්ධව සිටි බොහෝ පුද්ගලයන් බලසම්පන්න තනතුරු තවදුරටත් හොබවන අතර සමහරුන් වඩා ජ්‍යෙෂ්ඨ පදවිවලට උසස් කොට ඇත.⁹¹

IV. බලහත්කාරී අතුරුදහන්වීම් වින්දිතයන් මත ඇතිකරන බලපෑම

30. බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්, ඉතිරිව ඇති පවුල් සාමාජිකයන්ද ඇතුළු වින්දිතයන්ට, අතීතය නිශේධනීය මනෝ විද්‍යාත්මක, සාමාජීය සහ ආර්ථික ප්‍රතිවිපාක දිගින් දිගටම ඇතිකරන අතර පුළුල් සමාජය තුළ සාමාජීය ක්‍ෂතියක් ඇති කිරීමට හේතු වී තිබේ.⁹² පවුල් ගණනාවක් මුහුණ දී ඇති ගොරතර තත්ත්වයන් අන්තර්ජාතික රතු කුරුස කමිටුව සහ සංහිදියාව උදෙසා ප්‍රවිචාරණ කාර්ය සාධක බලකාය වැනි ශ්‍රී ලංකාවේ නිල සංවිධාන විසින් අවධාරණය කොට තිබේ.⁹³ සිදුවූ දේ පිළිගැනීමටත්, වගඋත්තරදායකත්වය සහතික කිරීමටත් බලධාරීන් අසමත්වීම විසින්, අත්විඳ ඇති හානිය උග්‍ර කර ඇත. ඉලක්ක කොට සිදුකළ ප්‍රවිචාරණයන්හිදී මහ කොමසාරිස් කර්මාලය සමග ප්‍රකාශ කරන ලද වින්දිතයන්ගේ අදහස් සහ අත්දැකීම් පහතින් දැක්වෙන පරිච්ඡේදයන් ද්විත්වය මගින් අවධාරණය කොට දක්වයි.⁹⁴

අතුරුදහන්වූවන්ගේ ඥාතීන් මත ඇතිකරනු ලබන මනෝ විද්‍යාත්මක බලපෑම

31. බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් වින්දිත පවුල්වලට අඛණ්ඩ මනෝ විද්‍යාත්මක හානියක් සිදුකරනු ලබයි. මහ කොමසාරිස් කර්මාලය විසින් සම්මුඛ සාකච්ඡා පවත්වන ලද, අතුරුදහන්වූ තැනැත්තන්ගේ ඥාතීන් බොහෝ දෙනෙක්, සිය ඥාතියාගේ අතුරුදහන්වීමෙන් පසු කම්පනයන්, බියන්, කෝපය සහ අසරණභාවයන් මුසු හැඟීම් විස්තර කළහ. එක් කාන්තාවක්, ස්වකීය අත්දැකීම් පහත පරිදි දක්වා සිටියාය:

“පැහැරගැනීමෙන් පසුව එළඹී දවස මට මතක නැහැ. මම සිහිය විකල්ව, යටපත් කර දමපු හැඟීමකින් හිටියේ. ඉන්පසුව, ඊළඟ දවසේ යාළුවෙක් මට කිව්වා සුසාන භූමියක පුළුස්සපු මළ සිරුරු දෙකක් හම්බවුණා කියලා.... ඒ ස්ථානය අවට මිනිස් මාංශ විසිරිලා තිබුණා. මාව උමතු වුණා. මම ඒ කැබලි එකතු කරලා මගේ මල්ලට දාන්න පටන්ගත්තා....අවුරුදු ගණනාවක් යනකම්...මම උමතු ගැහැණියක් වගේ ක්‍රියාකළා. මම දවස පුරාම, හැමතැනම හෙව්වා.”

32. දශක ගණනාවකින් පසුවත්, වින්දිතයන්ට සමාජිකයන් ළඟා කරගත නොහැක. 2009 මැයි මාසයේදී සිය සොහොයුරා සන්නද්ධ හමුදාවන්ට යටත් වී අත්අඩංගුවට පත්වනු දුටු කාන්තාවක්, මෙසේ කීවාය:

“මම කිසිම දවසක අමතක කරන්නේ නැහැ. මම මැරෙන තුරු ඒක මා ළඟ තිබේවි.....මගේ හදවත හැමවෙලේම බරයි. එයා මගේ එකම සහෝදරයායි. මම හැම වෙලාවෙම එයා ගැන කල්පනා කරනවා. අන්තිම වතාවට මම එයාව දැකපු වෙලේ, එයා කෑම ඉල්ලුවා. එයා හරිම බඩගින්නෙන් හිටියේ. මම කෑම කන හැම වෙලේම එයා ගැන කල්පනා කරනවා.”

33. බොහෝ වින්දිත පවුල්, ඔවුන්ගේ ප්‍රියාදරයන් යම් දිනක පෙරළා එනු ඇතැයි යන අපේක්ෂාවෙහි එල්බ සිටිති. මෘත දේහයක් නොමැතිකම සහ අවමංගලය වාරිතු පැවැත්වීමට නොහැකියාව පිළිබඳ ශ්‍රී ලංකාවේ සම්ප්‍රදායයන් සහ ආගමික සංස්ථාවන් තුළ විශේෂිත හැඟවුම් තිබේ. එකී වත් පිළිවෙත් අනුගමනය කිරීමට ධාරිතාව නොමැතිව, අතුරුදහන්වූවන්ගේ ආත්මය වින්දිත පවුල් තුළ දිගින් දිගටම ගැවසෙන අතර මෙකී අවිනිශ්චිතභාවය මධ්‍යයේ පවුලේ අයගේ ජීවිත තවතාලමින් තීන්දු ගැනීමේ ක්‍රියාවලීන් මැද ඔවුහු රැඳෙති.

පනත් කෙටුම්පත, ජාත්‍යන්තර ප්‍රමිතීන් මට්ටමට නොවූ අතර එය ඉවත්කර ගන්නා ලදී. බලන්න: එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය, එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය, “ශ්‍රී ලංකාවේ නීති කෙටුම්පත් දෙකක් සම්බන්ධයෙන් මානව හිමිකම් කනස්සල්ල”, මාධ්‍ය සාකච්ඡා සටහන 2023 ඔක්තෝබර් 13.

⁹¹ A/HRC/30/CRP.2, 505 ඡේදය; එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රතිසන්ධානය, වගඋත්තරදායකත්වය සහ මානව හිමිකම් ප්‍රවර්ධනය කිරීම: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්ගේ වාර්තාව, A/HRC/46/20, 2021 පෙබරවාරි 9, 52 ඡේදය.

⁹² දයා සෝමසුන්දරම්, “Collective Trauma in Northern Sri Lanka: a Qualitative Psychosocial-Ecological Study”, International Journal of Mental Health Systems, 2007; දයා සෝමසුන්දරම්, “Collective Trauma in the Vanni - a Qualitative Inquiry into the Mental Health of the Internally Displaced Due to the Civil War in Sri Lanka”, International Journal of Mental Health Systems, 2010.

⁹³ ජාත්‍යන්තර රතු කුරුස කමිටුව, “Living with Uncertainty: Needs of the Families of Missing Persons in Sri Lanka”, 2016 ජූලි; සංහිදියා යාන්ත්‍රණ පිළිබඳ ප්‍රවිචාරණ කාර්ය සාධක බලකාය, “Final Report of the Consultation Task Force on Reconciliation Mechanisms”, 1 වේළුව, (2016 නොවැම්බර් 17).

⁹⁴ ප්‍රවිචාරණයන්හි අවධානය යොමු වූයේ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කරවීම් පිළිබඳ කොමිසම සම්බන්ධයෙන් විමර්ශනයක් සිදුකිරීමට වඩා වින්දිතයන්ගේ අත්දැකීම් සහ පර්යාලෝකය අවබෝධ කර ගැනීමයි.

34. ඇතැම් වින්දිතයෝ, විශේෂයෙන්ම 2009 මැයි මාසයේදී ශ්‍රී ලංකා යුද හමුදාවට යටත් වූ අය අතර තම ඥාතීන් සිටින අය, වරදකාරිකමින් පරිපීඩිතවීම පිළිබඳව අදහස් දැක්වූහ. තම දරුවන් අත්අඩංගුවට ගනු දුටු මව්පියෝ, ඔවුන් ආරක්ෂා කිරීමට අපොහොසත් වීම පිළිබඳව තැවෙති. අනෙක් වින්දිතයන් තම ඥාතීන් සොයාගැනීමට නොහැකිවීම දකින්නේ තමන්ගේ දොසක් ලෙසිනි. මෙම වරදකාරිකම සාමාන්‍ය දිවි පෙවෙතක් ගෙවීමට බාධා කරන අතර, එවැනි දිවියක් ගෙවීම තම පවුලේ අතුරුදහන් ඥාතියා අතහැර දැමීමක් සේ හැඟෙන බව පවුලේ සාමාජිකයෝ පවසති. සාමාජීය පීඩනයන් හේතුවෙන්, අතුරුදහන් වූ දරුවන් ඇති මව්වරුන්ගේ මානසික සෞඛ්‍යය සහ අන්‍යන්‍යතාවට එල්ල වන බලපෑම් ඔවුන් අතර වරදකාරී හැඟීම් උත්සන්න කිරීමට තුඩු දී තිබේ.

35. ඔවුන්ගේ ඥාතීන්ගේ ඉරණම හෝ ආගිය තැන් පිළිබඳව පැහැදිලි කිරීමට බලධාරීන් අසමත් වීම විසින් ඔවුන්ගේ මානසික සෞඛ්‍යය තව දුරටත් පීඩාවට පත්කරනු ලබයි. ස්වකීය පුතුගේ ඉරණම සහ ආගිය තැන් පිළිබඳ දැනගැනීම පිණිස ජාතික විමර්ශන කොමිසමක් ඉදිරියේ සාක්ෂි ලබාදුන් එක් පුද්ගලයකු සිය කළකිරීම මෙසේ පළකර සිටියේය: “ඔහු (නිලධාරියකු) මගේ පුතාගේ පින්තුරය සහ ඔහුගේ සිදුවීමට අදාළ ලිපිගොණුව තමන්ගේ අතට ගත්තා. සති දෙකකින් ආපහු කතා කරන බව ඔහු මට කීවිවා. මුලින් සති දෙකකුත්, අනතුරුව මාස දෙකකුත්, එයින් පසුව අවුරුදු දෙකකුත් ගතවුණා. දැන් අවුරුදු 32ක් ගතවෙලාත් මම තවම බලාගෙන ඉන්නවා.”

මනෝ සාමාජීය සහයෝගයේ ඌනතාව

36. වින්දිතයන් සඳහා වන මනෝ සාමාජීය රැකවරණය සහ සහයෝගය ද, ඔවුන් නැවත වින්දිතයන් බවට හෝ ද්විතියික වින්දිතයන් බවට පත්කිරීම වළක්වන ක්‍රියාමාර්ග ද ඇතුළුව බරපතල උල්ලංඝනයන්ගේ වින්දිතයන්ට හිමි පුනරුත්ථාපන ක්‍රියාමාර්ග වනාහි හානි පුරණයට අදාළ එක් අංගයකි.⁹⁵ කෙසේවතුදු, වර්තමානයේදී පහසුවෙන් ප්‍රවේශ විය හැකි හෝ ලබාගත හැකි මනෝ සාමාජීය සේවාවන්හි ඌනතා පවතී. විශේෂයෙන්ම උතුරු සහ නැගෙනහිර පළාත් ඇතුළු මුළුමනක් ශ්‍රී ලංකාව පුරා මනෝ සාමාජීය සහයෝගය සඳහා තිබෙන අවශ්‍යතාව, එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයේ සත්‍යය, යුක්තිය, හානි පුරණය සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම සහතික කිරීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම පිළිබඳ විශේෂ නියෝජිතයා සිය 2020 වාර්තාවෙන් පෙන්වා දුන්නේය.⁹⁶ උදාහරණයක් වශයෙන් 2020දී, මුළු රටෙහිම සිට ඇත්තේ මනෝ විකිත්සකයන් 123ක් (ජනගහණයෙන් 100,000කට 0.58ක්), මනෝ වෛද්‍යවරුන් 61ක් (ජනගහණයෙන් 100,000කට 0.29ක්), මානසික සෞඛ්‍යය හා සම්බන්ධ හෙදියන් 624ක්, සමාජ සේවකයන් 72ක් සහ මානසික සෞඛ්‍යය පිළිබඳ විශේෂඥ හෙද සේවකයන් 285ක් පමණි.⁹⁷ විශේෂයෙන්ම සමාජභාවය පදනම් කරගත් ප්‍රවණ්ඩ නිසනයන්ගෙන් බේරීගත්තවුන් සඳහා ඇති ප්‍රවේශ පහසුකම් සීමා සහිත ය. මෙම වාර්තාව සඳහා සම්මුඛ සාකච්ඡාවන්ට සම්බන්ධ වූ වින්දිත පවුල් 39න් මනෝ සමාජ සහයෝගය ලබාගන්නා බවට වාර්තාකරන ලද්දේ 5ක් පමණි. 2009 මැයි මාසයේදී යුද හමුදා අත් අඩංගුවට පත් තම සැමියා පිළිබඳ සොයමින් සිටින කාන්තාවක් මෙසේ කීවාය: “මගේ හදවතේ ගොඩක් දේවල් තියෙනවා. කියන්න ගොඩක් දේවල් තිබුණත් මට ප්‍රකාශ කරගන්න බැහැ, විවෘත වෙන්න බැහැ. උද්ඝෝෂණයකට ගිය හැම වතාවකම මම අසනීප වුණා”. එකිනෙකාගේ භාවාත්මක සහ මනෝ සාමාජීය යහපැවැත්ම සඳහාත්, අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳව සොයා බැලීමේදී ඇතිවන ආරක්ෂාව පිළිබඳ අවදානම අඩු කිරීමටත් ස්වයං උපකාරී කණ්ඩායම් ස්ථාපිත කිරීමට තමන් කටයුතු කළේ කෙසේදැයි පිළිතුරු සැපයූ ඇතැම් අය විස්තර කළහ. ඒ අතරම, අනුන්ට උපකාර කිරීම ඇතැම් විට පීඩනයක් බවට පත්වීමට ඉඩ තිබේ. එක් තැනැත්තෙක් මෙසේ ප්‍රකාශ කළේය: “ඒ අය හැම වෙලාවෙම මගෙන් අහනවා, මට ඒ අයගේ කතාවලට ඇහුම්කන් දෙන්න බැහැ. එයාලගේ කතා ඇහුවට පස්සේ මගේ ඔප්ව පුපුරාපි. මට බැහැ.”

වින්දිත පවුල්වල සමාජ හුදකලාභාවය සහ පිටුවහල් කිරීම

37. සමාජ හුදකලාභාවය සහ පිටුවහල් කිරීම පිළිබඳ වේදනාත්මක අත්දැකීම් පිළිබඳව වින්දිතයෝ සඳහන් කළහ. තම වේදනාවන් සහ පීඩාවන් සෙස්සන් තේරුම් නොගන්නේ යැයි ඔවුහු හඟිති. අතුරුදහන් ඥාතියා

⁹⁵ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ කමිටුව, අතුරුදහන් කළ තැනැත්තන් පිළිබඳ සොයා බැලීම සඳහා වූ මාර්ගෝපදේශන මූලධර්ම, CED/C/7, 2019 මැයි 8, මූලධර්මය 3(6); CCPR/C/135/D/3321/2019, 10 ඡේදය; මානව හිමිකම් කමිටුව, සිවිල් සහ දේශපාලන අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර සම්මුතියේ විකල්ප මූලලේඛය යටතේ වන්දි ගෙවීමේ පියවර පිළිබඳ මාර්ගෝපදේශ, CCPR/C/158, 2016 නොවැම්බර් 30, 8 ඡේදය.
⁹⁶ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, ශ්‍රී ලංකා සංචාරය - සත්‍යය, යුක්තිය, හානි පුරණය සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම සහතික කිරීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම පිළිබඳ එක්සත් ජාතීන්ගේ විශේෂ නියෝජිතයාගේ වාර්තාව, A/HRC/45/45/Add.1, 2020 ජූනි 18, 62 ඡේදය.
⁹⁷ බලන්න, එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය, ලෝක සෞඛ්‍ය සංවිධානය, “Mental Health Atlas Country Profile 2020: Sri Lanka”, 2020, 2 පිටුව.

මියයන්නට ඇතැයි පිළිගෙන නොනැවතී ජීවිතය සාමාන්‍ය පරිදි ගෙවන්නට සිය ප්‍රජාවේ සාමාජිකයන් ඔවුන් දිරිගැන්වීම, සමාජ සම්බන්ධතා සීමා කරගැනීමට ඔවුන් බොහොදෙනෙකුට හේතු වී තිබේ. එදිරිවාදි වටපිටාවකින් ස්වකීය දරුවන් ආරක්ෂා කරගැනීමේ අවශ්‍යතාව ගැන ඇතැමෙක් කිය. 2009 දී කරුණා කණ්ඩායම විසින් තම සැමියා අතුරුදහන්කළ බවට චෝදනා කරන එක් කාන්තාවක් පැහැදිලි කර සිටියේ සිය දරුවන්ට එල්ල වන හංවඩුගැසීමවලින් ඔවුන් ආරක්ෂා කරනු පිණිස, තමන් අන් අය හා හමු වීම් සහ පොදු ස්ථාන මහහැර ජීවත්වන බව ය. අතුරුදහන්වීම් සම්බන්ධයෙන් ග්‍රාම සේවකවරුන් සහ අවශේෂ ප්‍රාදේශීය නිලධාරීන් හෝ වෙනත් පුද්ගලයන් ඔන්තුකරුවන් ලෙස යම් භූමිකාවක් ඉටුකරන්නට ඇතැයි යන අවබෝධය විසින් අතිරේක අවිශ්වාසයක් නිර්මාණය කර තිබේ.

38. ඇතැම් අවස්ථාවල, අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ සෙවීම පවුල් තුළ මතභේද සහ බෙදීම්වලට මහ පාදා ඇත. 2009 පෙබරවාරි මාසයේදී සිය සැමියා පොලිස් විශේෂ කාර්ය සාධක බලකාය විසින් රැගෙන ගිය කාන්තාවක් සඳහන් කර සිටියේ අධිකරණ නියෝගයක් භාරදීමට නිලධාරීන් පැමිණීම හේතුවෙන් පවුල් සම්බන්ධතාවන්ගේ ආතතියක් ඇති කළ බව ය: “මම හුදෙක් මගේ සමාජයෙන් හුදකලා වුණා විතරක් නෙවෙයි, මම පවුලට ප්‍රශ්න ඇතිකරන නිසා මගේ සහෝදර සහෝදරියන්ට මගෙන් ඇත්ව ඉන්න අවශ්‍ය වෙලා තිබෙනවා. මගේ වේදනාව තේරුම් ගන්නට ඔවුන්ට නොහැකියි. මේක මට කොයිතරම් වැදගත්ද කියන දේ තේරුම්ගන්නට ඔවුන්ට නොහැකියි.”

39. තමන් විසින්ම පනවාගත් ස්වයං හුදකලාභාවයෙන් ඔබ්බට යමින්, ඇතැම් පවුල් සමාජය විසින් පිටුවහල් කෙරී ඇති බව ඔවුහු පසක්කොට ගෙන සිටිති. බලාධිකාරීන්ගෙන් එල්ල විය හැකි බිය ගැන්වීම් හා පලිගැනීම්වලින් ආරක්ෂා වීමේ උපායක් වශයෙන් අසල්වැසින්, මිතුරන් හා දොතීන් විසින් බොහෝවිට භාවිතා කරන මහහැර සිටීම විසින් සමාජයෙන් කොන්කිරීම පිළිබඳ හැඟීමක් ප්‍රතිබල ගන්වනු ලබයි. අතුරුදහන් පුද්ගලයෙකුට තිබිය හැකි සම්බන්ධතා (උදාහරණයක් ලෙස LTTE සංවිධානය සමඟ), අදාළ තැනැත්තාගේ පවුල පිළිබඳ සැකයක් නිර්මාණය කිරීමට ඇති ඉඩ නිසා, ඇසුරු කිරීමෙන් වරදකාරී විය හැකි බවට ඇති බියෙන් අතුරුදහන්වීම් පිළිබඳ විවෘතව කතාකිරීමට ඔවුහු බියවෙති. මංගල සම්භාෂණ සහ වැඩිවිය පත්වීමේ උත්සවවලින් ඇත්ව සිටින්නට තමන්ට බලකෙරුණු බව ඇතැම් කාන්තාවෝ කියා සිටියහ. මෙසේ සමාජයෙන් බැහැර කොට තැබීම ‘දුර්භාග්‍යය’ පිළිබඳ (උදා: ඇතැම් සමාජවල වැන්දඹු ස්ත්‍රීන් අවාසනාව ගෙනඑන අසුබ නිමිති හා සම්බන්ධ කරයි) සංකල්පයෙන් පැහැදිලි කෙරේ. වැන්දඹුවන් හා විවාහක ස්ත්‍රීන් යන දෙයාකාරයෙන්ම එකවිට සැලකීම මගින් ස්වාමිභක්තව සිටීමට සිදුව ඇති තමන් මුහුණ දෙන දුෂ්කරතා පිළිබඳව සැමියන් අතුරුදහන් ස්ත්‍රීහු පැහැදිලි කළහ. අතුරුදහන්වීම් මගින් පරම්පරා අතර ඇතිකරන බලපෑම අන් තැනක ලේඛනගත කර තිබේ: මව්පියන්ගෙන් අයකු අහිමිවීම හා පවුල් ප්‍රතික්ෂේප වීමේ බලපෑමට හසු වූ දරුවෝ භාවාත්මක වේදනාවන්ටත්, ශෝකයටත්, ආත්මාහිමානය භීත වීමටත් ගොදුරුවෙති.⁹⁸

සමාජ සහ ආර්ථික අයිතීන් කෙරෙහි ඇති බලපෑම

40. අතුරුදහන්කිරීම්, වින්දිතයන්ගේ පවුල්වල සමාජ සහ ආර්ථික අයිතීන් භුක්ති විදීම කෙරෙහි නිරතුරුව විනාශදායක බලපෑමක් ඇති කරයි. සිය දොතියාගේ අතුරුදහන්වීම් විසින් පැන නඟින සංකීර්ණ ආර්ථික, සාමාජීය සහ නෛතික ප්‍රතිවිපාක සමඟ අරගල කිරීමට සිදුව ඇති, විශේෂයෙන්ම ස්ත්‍රීන් හා දරුවන්ට එය නිශේධනීය ලෙස බලපා ඇත. බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් හේතුවෙන් කෙනෙක් අහිමිවීම කායික සහ මානසික ප්‍රතිවිපාක ජනිත කළ හැකි අතර, උචිත ප්‍රතිකාර නොමැතිකම හේතුවෙන් ලැබිය හැකි උසස්ම කායික සහ මානසික සෞඛ්‍ය සම්පන්නභාවයට ළඟාවීමට ඇති පුද්ගල අයිතිය උල්ලංඝනය කිරීමකට මග පෑදිය හැකිය.⁹⁹ ආර්ථික සහ සාමාජීය කොන්වීම, යෝග්‍ය ආහාර සහ නිවාස ඇතුළු වෙනත් අයිතීන් සඳහා ඇති ප්‍රවේශයන්ද වළක්වනු ලබයි.¹⁰⁰ එය විශේෂයෙන්ම, (සිවිල් තත්ත්වයට අදාළ කරුණු හෝ සීමිත සම්පත් හේතුවෙන් හෝ) දරුවන්ගේ අධ්‍යාපනය ලැබීමට ඇති අයිතියටත්, (පෝෂ්‍යදායකත්වය ද ඇතුළත්ව) සෑහෙන ජීවන තත්ත්වයකට, සෞඛ්‍ය රැකවරණය සහ පවුල් දිවියකට යනාදී අයිතීන්ට ඇති ප්‍රවේශයද අනතුරෙහි හෙළමින් ඔවුන්ගේ උන්නතියට සහ සංවර්ධනයට බලපෑම් එල්ල කරයි.¹⁰¹

⁹⁸ ජීවසුදන් සුබ්‍රමානියන් සහ නවන් අය, “Implications of Enforced Disappearances on Women-headed Families in the Northern Province, Sri Lanka”, *International Journal of Humanities and Social Science*, 4 වෙළුම, අංක 4, (2014 පෙබරවාරි), පිටු 238, 240.

⁹⁹ ICCPR, art. 12; A/HRC/30/38/Add.5, 19 ඡේදය.

¹⁰⁰ A/HRC/WGEID/98/2, para. 12; A/HRC/WGEID/98/1, 7 ඡේදය.

¹⁰¹ බලන්න, සුබ්‍රමානියන් සහ නවන් අය, “Implications of Enforced Disappearances on Women-headed Families in the Northern Province, Sri Lanka”, 236 පිටුව.

41. ශ්‍රී ලංකාවේ අතුරුදහන්වූ බහුතරයක් දෙනා පිරිමින් වන නිසා, ලිංගික හිරිහැර සහ සුරාකෑමේ අවදානම් ඇතුළු විවිධාකාර බාධක ස්ත්‍රීන්ට පනවන ඉම වටපිටාවක් තුළ ස්ත්‍රීන් පවුලේ එකම ආදායම් උපයන්තියන් බවට පත්ව තිබේ.¹⁰² මෙම වාර්තාව සඳහා ප්‍රවිචාරණයන්ට සම්බන්ධ වූ බොහෝ ස්ත්‍රීන් කියා සිටියේ, කුඹුරු වැඩ සහ රෙදි මැසීම වැනි අඩු ගෙවීම් සහිත අතාරක්ෂිත රැකියාවන්ගෙන් තමන් දිවි රැකගත් බවයි. තමන් ඉපයූ මුදල් සිය දරුවන්ගේ අධ්‍යාපනයට පමණක් සැහැණු බව එක් කාන්තාවක් විස්තර කළාය. දිවි රැක ගනු වස් පවුල සතුව තිබූ සියළු වත්කම් වැය කළ බව සෙස්සෝ ප්‍රකාශ කළහ: “මම හිටියේ දුෂ්කර ආර්ථික තත්ත්වයක. සෑම දෙයක්ම සොයා බැලුවේ මගේ සැමියායි.....ඔහු අතුරුදහන්වූවාට පසුව, මට කෑම බීම, ඇඳුම්, අධ්‍යාපනය වගේ හැම දෙයකටම ගෙවන්න සිද්ධ වුණා...මම මගේ දුවගේ ඉතුරුම් පාවිච්චි කළා, මගේ කණකර සියළුම දේ විකුණන්න මට සිද්ධ වුණා.”

42. අතුරුදහන්කරන ලද ප්‍රියාදරයකු සොයාගැනීම සඳහා දැරිය යුතු පිරිවැය එකී පවුලේ අර්ථික දුෂ්කරතා තවදුරටත් සංකීර්ණ කරයි. අතුරුදහන් වූ තැනැත්තා දුටුවේ යැයි කියන ස්ථාන කරා යළි යළිත් යාමට ගමන් වියදම් වනාහි අතිරේක සහ අනපේක්ෂිත වියදම් ය. 2009 පෙබරවාරි මාසයේදී තම සැමියා අතුරුදහන් වූ බැව් පැවසෙන කාන්තාවක් එම දුෂ්කරතා මෙසේ කියන්නීය: “මම හැමදේම විකුණා දැමූ නිසා ආර්ථිකව මම ගතකළේ දුෂ්කර කාලයක්. මට වෙනත් අයගෙන් ණය ගන්නටත් සිද්ධවුණා. නමුත් මම ඔහුව සොයාගැනීමේ ප්‍රයත්නය අත්හැරියේ නැහැ. හැමතැනකම යන එකත්, හැම අස්සක් මුල්ලකම හොයන එකත් මම නැවැත්තුවේ නැහැ.”

43. දිළිඳුභාවය පවුල් ජීවිත කෙරෙහි ද බලපායි. 2009 මැයි මාසයේදී යුද හමුදාවට යටත් වූ සැමියා අතුරුදහන් වූ කාන්තාවක් කියා සිටියේ, තමන්ට රැකියාවක් කරන්නට සිදුවීම නිසා සිය දරුවන් හදා වඩා ගැනීම තමන් වෙනුවට තම නෑනාට භාරදෙන්නට සිදුවීම ගැන ය. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් තනිකම සහ හුදකලාකාරී හැඟීම් ඇයට ශේෂ කරමින් ඇයගේ වැඩිහිටි දරුවෝ දැන් ඇය බලන්නට නොඑති.

44. සිදුවීම් කීපයකදීම වින්දිතයන් වාර්තා කර සිටියේ ඔවුන් වැඩිදුරටත් ආර්ථික දුෂ්කරතාවලට ලක්කිරීම ගැන ය. 2008 සිට 2019 දක්වා කාල පරිච්ඡේදය තුළ, ඇතැම්විට කිසියම් පුද්ගලයකු ශ්‍රී ලංකා යුද හමුදාවට හෝ ග්‍රාම සේවක නිලධාරියකු හෝ ඊළම් මහජන ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදී පක්ෂයේ (EPDP)ට සම්බන්ධ අයකු ලෙස හඳුන්වා ගනිමින් අතුරුදහන් වූ තැනැත්තා ජීවතුන් අතර ඇති බව හා යම් තැනක රඳවා සිටින බව දන්වා ඔවුන් නිදහස් කිරීමට කප්පම් මුදලක් ඉල්ලා තිබේ. කප්පම් මුදලක් ගෙවීම නිසා නිදහස් කරන ලද වින්දිතයන් දෙදෙනෙකුට මහා කොමසාරිස් කාර්යාලය විසින් කතා කරන ලදී. ප්‍රවිචාරණ සාකච්ඡාවලදී මේ හා සමාන ආකාරයේ සුරාකෑම් පිළිබඳ සඳහන් කළ සිදුවීම් පහක වින්දිතයන් කියා සිටියේ ඔවුන් සිය ඥාතීන් කිසිවිටක යළි නොදුටු බව ය. යුද හමුදාව විසින් අත් අඩංගුවට ගැනීමෙන් සිය සැමියා අතුරුදහන්වූ එක් කාන්තාවක් මහා කොමසාරිස් කාර්යාලය හා කියා සිටියේ ඔහු බැලීමට ශ්‍රී ලංකා යුද හමුදාව රුපියල් 800,000 (දළ වශයෙන් එක්සත් ජනපද ඩොලර් 2,700ක්) ඉල්ලා සිටි බව ය. ඇය විසින් තම සැමියා යැයි විශ්වාස කරන කෙනෙකුට දුරකතනය ඔස්සේ කතා කිරීමට ඔවුන් ඇයට අවස්ථාව දී ඇති අතර ඇය එම මුදල ගෙවා තිබේ. කෙසේ වුවද, මුදල් ගෙවීමෙන් පසු, එම පුද්ගලයා ගිනි අවියක් පෙන්වා ඇයට තර්ජනය කර ඇති අතර ඇයගේ සැමියා නිදහස් කර නොමැත.

V. වගඋත්තරදයකත්වය පිළිබඳ වින්දිත පර්යාලෝකයන්

45. අතුරුදහන්වූ අය සොයාගැනීමේ ප්‍රයත්නයේදී, ප්‍රවිචාරණ කටයුතුවලදී සහ/හෝ උද්ඝෝෂණ සඳහා සහභාගීවීමේදී හෝ සැමරුම් සඳහා දැරූ උත්සාහයන්ගේ සන්දර්භය තුළ හිරිහැරයන්, තැනි ගැන්වීම්, ආවේක්ෂණ ක්‍රියාවන් සහ හිංසනයන් යනාදී ඒකාබද්ධ ක්‍රියාමාර්ගයන්ට තමන් ලක් වූ බව බොහෝ වින්දිතයෝ වාර්තා කළහ.¹⁰³ මෙය, ශ්‍රී ලංකාව තුළ මානව හිමිකම් උල්ලංඝනයන්ට ලක් වූ වින්දිතයන් මෙන්ම මානව

¹⁰² එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය, කාන්තාවන්, සමාජභාවයේ විෂමතා සහ ඉම වෙළඳපොළ අහියෝග: ශ්‍රී ලංකාවේ කාන්තා ශ්‍රමිකයන් සඳහා වූ ඉල්ලුම, (එක්සත් ජාතීන්ගේ ප්‍රකාශන, 2022); එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවර්ධන වැඩසටහන, රජයේ කාර්යභාරය: ශ්‍රී ලංකාවේ ඉම බලකායේ සහ UNGP හි කාන්තා සහභාගීත්වය, (එක්සත් ජාතීන්ගේ ප්‍රකාශන, 2021). සමාජ බලපෑම, USAID/ශ්‍රී ලංකා, සමාජ භාවය සහ සමාජ අන්තර්කරණ විශ්ලේෂණය, 2020, 11 පිටුව.

¹⁰³ WGEID හි සොයාගැනීම් ද බලන්න: A/HRC/33/51/Add.2, 48 ඡේදය, OHCHR: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, ශ්‍රී ලංකාවේ මානව හිමිකම් තත්ත්වය: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්ගේ වාර්තාව, A/HRC/54/20, 2023 සැප්තැම්බර් 6, 33-36 ඡේද, සහ රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන: උදා: බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කරවූවන්ගේ ඥාතීන්ගේ සංගමය - උතුරු සහ නැගෙනහිර පළාත්, “Persistence Amidst Impunity: The Struggle for Truth and Justice for Enforced Disappearances”, 2024, 22-23 පිටුව.

හිමිකම් ආරක්ෂකයන් සහ ක්‍රියාකාරීන් කෙරෙහි බලපාන පොදු නිශේධනීය වාතාවරණය පිළිබඳව මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය විසින් සිදුකළ පෙර වාර්තාකරණයන්ට සමානුයෝගී වේ.¹⁰⁴

අතුරුදහන්වූවන් සොයන වින්දිතයන්ට එරෙහි තැනිගැන්වීමේ සහ පලිගැනීමේ ක්‍රියා

46. තම ඥාතීන්ගේ ඉරණම සහ උන් හිටි තැන් පිළිබඳ නිල තොරතුරු ලබාදීම ප්‍රතික්ෂේප කිරීමත්, බලාධිකාරීන් විසින් සිදුකරන පාඨල සොයාබැලීමක් නොමැතිවීමත් හමුවේ, ශ්‍රී ලංකා යුද හමුදාවේ හෝ ආණ්ඩු හිතෙහි සන්නද්ධ කණ්ඩායම්වල කාර්යාල සහ කඳවුරුවලත්, තම ඥාතියා සොයා බැලූ බොහෝ වින්දිතයෝ, පිළිතුරු වශයෙන් තැනි ගැන්වීම් සහ විවෘත කායික හිංසනය පමණක් අත් දුටහ. 1990 ගණන්වල මුල් භාගයේදී තම සැමියා අතුරුදහන්වූ එක් කාන්තාවක් මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය සමඟ කියා සිටියේ සිය දරුවන් සමඟ ඇය දෙවරක් හමුදා කඳවුරකට ගිය බව ය. ඒ වනවිට ඇය ගර්භණී තත්වයේ සිටියාය. එම අවස්ථා දෙකේදීම ඇය සොල්දාදුවන්ගේ හිංසනය පාත්‍රව ඇති අතර දෙවැනි වර රිට්කින් පහර කෑමට ලක් වූවාය. සිය නූපන් දරුවා පිළිබඳ කණස්සල්ලෙන් ඇය එතැනින් පිටව ගොස් තිබේ. 2009දී කරුණා කණ්ඩායම විසින් සිය සැමියා රඳවාගත් පසු ඔහු සොයා කඳවුරකට ගිය තවත් කාන්තාවක්, තමන් සහ තම මවට ඔවුන් රිට්වලින් සහ පයින් පහර දුන් ආකාරය විස්තර කළාය. ලිංගික හිංසාවන් ඇතුළුව ස්වකීය සමාජභාවය මත පදනම් වූ ප්‍රචණ්ඩ ක්‍රියාවන්ට මුහුණ දුන් අයුරු කාන්තාවන් කිහිප දෙනෙක්ම කතා කළහ. සිය සැමියා සොයා කඳවුරකට ගිය එක්තරා කාන්තාවකට, ඇයගේ දුරකතන අංකය තබා යන්නැයි කීමේ ප්‍රතිඵලය වූයේ දිවා ෫ වෙනසක් නොමැතිව එම කඳවුරේ පිරිමි සොල්දාදුවන් නිරන්තර දුරකතන ඇමතුම් දෙමින් ඇයව ලිංගික හිරිහැරයන්ට පාත්‍ර කිරීමයි. වින්දිතයන් හා පැවති ප්‍රවිචාරණ සාකච්ඡාවලින් පරිබාහිරව, මීට සමාන තත්වයන් යටතේ ස්ත්‍රීන්ට එරෙහිව සිදුකරන ලද හිංසනයන් ගැන මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය වෙත වාර්තා ලැබී ඇති අතර අතුරුදහන්වූවන් සොයා කඳවුරුවලට ගිය අවස්ථාවල අත්අඩංගුවට ගැනීම්, ප්‍රශ්නකිරීම් සහ වදහිංසාවන්ට ලක්වීමේ උදාහරණ ඒ අතර වේ.

47. නඩුවක් පැවරීමෙන් පසු මුහුණ දුන් ක්‍රමානුකූල ආවේක්ෂණ ක්‍රියා ගැන එක් කාන්තාවක් විස්තර කළාය: “අපි නඩුව පැවරූ අවස්ථාවේ ඉඳන්ම අපරාධ පරීක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මාව ලුහුබඳින්න පටන් ගත්තා. අපි උසාවියට යන හෝ උසාවියෙන් එළියට එන හැම අවස්ථාවකදීම ඒ අය පින්තූර ගත්තා, උසාවියට යන්න එපා කියලා අපිට කීවා. නමුත් අපි අත් හරින්නේ නැහැ කියලා අපි ඒ අයට කීවා.” සමහර අවස්ථාවලදී, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධයෙන් විමර්ශනය කරන බැව් කියන විමර්ශන කොමිෂන් සභා විසින්ම, වින්දිතයන් නිහඬ කිරීමටත්, ඔවුන්ට දොස් පවරා අපරාධකරුවන් නිදොස් කිරීම සඳහා විමර්ශන ක්‍රියාදාමය භාවිතා කළ ආකාරය වින්දිතයෝ විස්තර කළහ. 2009 දී අවතැන්ව සිටින අතරතුර අතුරුදහන් වූ සිය දියණිය සොයමින් සිටින තැනැත්තෙක්, පරණගම කොමිසම හමුවේ ලබාදුන් සිය සාක්ෂි ප්‍රකාශය ගැන විස්තර කළේය: “ඔවුන් මට දෝෂාරෝපනය කළා. දරුවා තනියෙන් දමලා හමුදා පාලන ප්‍රදේශයකට එන්නේ කොහොමද කියලා එයාලා දිගින් දිගටම කීවා.....ඒ අය මට වෝදනා කරන බවයි මට හැඟුණේ. ඒකෙන් වුණේ මම ගැන තවදුරටත් තරක විදියට හිතන්න මට හැහවුණ එකයි.”

48. අපරාධ පරීක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව සහ ත්‍රස්ත විමර්ශන කොට්ඨාශය ඇතුළු පොලීසිය සහ හමුදාවෙන් තර්ජන සහ හිරිහැර සිද්ධි වූ ආකාරය පිළිබඳව පිරිමි සහ ස්ත්‍රී වින්දිතයෝ විස්තර කළහ. “මම තවදුරටත් මේ ගැන කටයුතු කළොත් ඒ අය මගේ සැමියා කැලිවලට කපා දමන බවත්, මගේ දරුවන් සොයා එන බවත් කීවා” යි එක් කාන්තාවක් විස්තර කළාය. අතුරුදහන්වූ තැනැත්තන්ගේ ඥාතීන්ගේ සංවලනය සීමා කරමින් හෝ සාමකාමීව රැස්වීමේ හා තොරතුරු දැනගැනීමේ අයිතිය ඇතුළු අදහස් ප්‍රකාශනයේ අයිතිය අභ්‍යාස කිරීම වාරණය කරන අධිකරණ නියෝග සමඟ සම්බන්ධ කර තැනිගැන්වීම් සිදුකිරීම් පිළිබඳවද වාර්තා වී තිබේ. තමන්ගේ නිවසට නිරන්තරයෙන් පැමිණෙමින්ද, තම ඥාතියකුගේ අවමභූලකදී අධිකරණ නියෝගයක් භාරදීම මගින්ද, අපරාධ පරීක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තු නිලධාරීන් තමන් සහ තම පුත්‍රු බිය ගැන්වූ බව තවත් වින්දිතයෙක් මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය සමඟ කියා සිටියාය. නාදුනන දුරකතන ඇමතුම්ද ඇයට ලැබී තිබිණ. ඇතැම් සිදුවීම්වලදී, තම ප්‍රියාදරයන් සොයාගැනීමට උත්සාහ කිරීම නිසා, පැහැරගැනීමට ලක්වීමත්, අත්තනෝමතිකව රඳවාගැනීම හා දරුණු ලෙස පහර දී වද හිංසාවට ලක්කිරීමත් ඇතුළු අතිරේක මානව හිමිකම් උල්ලංඝනය කිරීම්වලට ගොදුරුවීම ගැන ද වින්දිතයෝ දන්වා සිටියහ. 2009 දී අතුරුදහන් වූ සිය පියා සොයාගැනීමට කටයුතු කිරීම නිසා, තමන් LTTE සංවිධානය පුනර්ජීවනයට කටයුතු කරන්නේදැයි ප්‍රශ්න කළ ආකාරය එක් පුද්ගලයෙක් විස්තර කළේය.

¹⁰⁴ එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය, මානව හිමිකම් පිළිබඳ එක්සත් ජාතීන්ගේ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය, “High Commissioner Presents Updates on Human Rights in Colombia, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Cyprus and Sri Lanka”, වාචික යාවත්කාලීන කිරීම, 2024 මාර්තු 1; A/HRC/54/20, 33-38 ඡේද.

සත්‍යය

49. ප්‍රවීචාරණ සාකච්ඡාවන්ට සම්බන්ධ වූ සියළුම වින්දිතයෝ, සිය ප්‍රියාදරයන්ගේ ඉරණම හා ආගිය තැනක් පිළිබඳවත් ඔවුන් අතුරුදහන්වූ පසුබිම පිළිබඳවත් සත්‍යය අනාවරණය කරගැනීම පරම ප්‍රමුඛතාව ලෙස සලකති. සිදුවූයේ කුමක්ද යන්න ගැන නිල වශයෙන් සිදුකරන පිළිගැනීමක් සමග මෙම සත්‍යය, වගඋත්තරදායකත්වයේ අවශේෂ පැතිමානයන් හා නිසර්ගයෙන්ම අන්තර් සම්බන්ධතාවක් ලෙස දකිනු ලැබේ. සත්‍යය අනාවරණය වුවහොත්, යුක්තිය ඉටුකළ යුතු වන අතර කරන ලද හානිය මත පදනම්ව හානි පූරණය කළ යුතු ය.

50. සත්‍යය තහවුරු කරගැනීම වින්දිතයන් විසින් දකින්නේ අවසානයේ ඔවුන්ට සමාජිකය ලබාදීම දෙසට තබන තීරණාත්මක පියවරක් ලෙසිනි. එක් කාන්තාවක් ප්‍රකාශ කළ පරිදි: “අපේ මානසික ගැටළු එන්නේ අතුරුදහන්කිරීමවලින්. වෙන දෙයකින් නෙවෙයි.....මගේ සැමියා සොයා දුන්නොත් මගේ ප්‍රශ්නය පැහැදිලි නොවේ. මට සත්‍යය ලබාදෙන්න, එතකොට මගේ ප්‍රශ්න නැතිව යාවි.”

51. පුද්ගල සහ සාමූහික සත්‍යය දකිනු ලැබ ඇත්තේ එකම කාසියේ දෙපැත්තක් වශයෙනි. 2009 මැයි මාසයේ යටත් වූ අවස්ථාවේ සිටම සිය සහෝදරයා පිළිබඳව සොයන එක් කාන්තාවක් කී පරිදි: “අපිට අවශ්‍ය සත්‍යය විතරයි. ඔහු ජීවත්ව ඇතැයි ඉන්නවාද, නැතිද යන්න විතරයි. ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාවට මම කියන්නේ මගේ සහෝදරයා අරගෙන යනකොට මම එය දුටු බවයි. ඔහු එක්ක හිටිය සියළුම තරුණ ළමයි මම දැක්කා.....කොයිතරම් මිනිස්සු ප්‍රමාණයක් අරගෙන ගියාද කියලා ඔබට හිතන්න පුළුවන්ද? මේ කාරණාව පිළිගත යුතුයි. එහෙම කී දෙනෙක් අරගෙන ගියාද කියන එක ගැන ගණන් බැලීමක් කළ යුතු බව අපි අවධාරණය කළ යුතුයි.”

52. අතුරුදහන්කිරීමවල රටාවන් පිළිබඳව වැඩි විස්තර අනාවරණය කරගැනීමේ අවශ්‍යතාව ගැන වින්දිතයෝ සඳහන් කළහ. ඔවුන් බලාපොරොත්තු වන්නේ, වගඋත්තරදායකත්වය පිළිබඳ මූලපිරීම් මගින් අයිතීන් උල්ලංඝනය කිරීම රජයේ, LTTE සංවිධානයේ, අතුරුහමුදා කණ්ඩායම්වල, දේශපාලන සංවිධාන හෝ වෙනත් ව්‍යාපාරයන්වල සැලසුමක කොටසක්ද යන්න පැහැදිලි කර දෙනු ඇති බවයි. අපරාධ පුනරාවර්තනය වීම වැළැක්වීම සහතික කරනු පිණිස, සමූහ වශයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් කිරීම් සිදුවූයේ මන්ද සහ කෙසේද යන්නත්, ඒවා සිදුකරවීම පහසුකර වූ සාධක කවරේද යන්නත් තේරුම්ගැනීමට අවශ්‍ය කෙරේ. මේ ආකාර වූ සත්‍යය, හුදෙක් වින්දිත ජන සමාජයන්ගේ පමණක් නොව, මුළු මහත් ජාතික ප්‍රජාවේම ‘මතකයන් සුවපත් කිරීම’ සඳහා පෙරළා දායක වනු ඇත. සත්‍යය සෙවීම සඳහා වන්නේ ආණ්ඩුවේ යෝජනා මාලාව පිළිබඳව සංශය පළකළ නමුත්, මෙකී “සත්‍යය සෙවීමේ අවකාශය” තුළ රජය මගින් භාරගැනීමට ඉඩ තිබෙන, සමූහ සොහොන්බිම්වලින් හමු වූ මානව ශේෂයන් හඳුනාගැනීම සහ යුද්ධය අවසානයේදී රජයේ අධිස්ඪියට ගනු ලැබූ හෝ කඳවුරුවල රඳවාගෙන සිටි පුද්ගලයන්ගේ නම් ප්‍රසිද්ධ කිරීම ඇතුළුව, අතිරේක මූලපිරීම්වලට වින්දිතයෝ සිය සහාය පළ කළහ.

අපරාධ යුක්තිය

53. අපරාධ යුක්තිය, අතීත මානව හිමිකම් උල්ලංඝනයන් ඇමතීමේ වැදගත් මාර්ගයක් ලෙස වින්දිතයෝ සැලකූහ. අපරාධ සිදුකළ අයට සාපරාධී වගකීම පැවරීමට බලවත් අභිරුචියක් වින්දිතයන් විසින් ප්‍රකාශ කරන ලදී. විශේෂයෙන්ම, පොදුවේ එවකට බලය හෙබවූ රජයේ නියෝජිතයන් ඔවුන් විසින් අණදුන් අපරාධයන්ට පමණක් නොව, පුරවැසියන් ආරක්ෂා කිරීමට අසමත්වීම සම්බන්ධයෙන්ද වගඋත්තරදායක කිරීමට පක්ෂව ඔවුහු කරුණු දැක්වූහ. ඉහළම පදවි ධුර දරන්නන් බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධයෙන් වඩාත්ම වගකිව යුත්තන් බව ඔවුන් විසින් හඳුනාගන්නා ලදී. කේන්ද්‍රීය කණ්ඩායමක එක් සාමාජිකයෙක් එය මෙසේ සැකෙවින් දැක්වීය: “වඩාත්ම වගකිව යුතු අය අත් අඩංගුවට නොගත්තොත්, කිසිම දෙයක් වෙනස් වෙන්නේ නැහැ. නමුත් ඒ අය අත් අඩංගුවට ගත යුතු වෙන්නේ මොනායම් හෝ වරදකට නෙවෙයි. ඒක, ඔවුන් කළ යුද අපරාධවලට සම්බන්ධයක් තිබිය යුතුයි.” මෙකී ජ්‍යෙෂ්ඨයන්ට එරෙහිව ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම හා සම්බන්ධයක් ඇතැයි ඔවුහු දකිති: බලය හොබවන්නන් ඉවත් කිරීම හා අනාගත අයිතීන් උල්ලංඝනයන් වැළැක්වීම යන දෙවිධියම හරහා ය.

54. විමර්ශන සහ අභිචෝදනය සම්බන්ධයෙන් බලවත් සහායක් දක්වන නමුත්, ප්‍රවීචාරණ සාකච්ඡාවන්ට සම්බන්ධ වූ වින්දිතයන් බොහෝ දෙනෙකු සලකනුයේ (ශ්‍රී ලංකාවේ අධිකරණ පද්ධතියද ඇතුළුව) ශ්‍රී ලංකා රජය යුක්තිය ලබාදීමට නොකැමති හා අසමත් බව ය. වූදින අපරාධකරුවන්ට ‘ක්ෂමා දානය’ සහ ඇතැමුන් ඉහළ තනතුරුවලට උසස් කිරීම පිළිබඳව විශේෂයෙන් සඳහන් කරමින්, අනුයාතව බලය හෙබවූ ආණ්ඩු අපරාධකරුවන් සම්බන්ධයෙන් සලකන ලද ආකාරය පිළිබඳව ඔවුහු කෝපය ප්‍රකාශ කළහ. විරෝධය පළ වූ වෙනත් දෑ අතර, ගොණු කරන ලද නඩු සම්බන්ධ ප්‍රගතියේ උනන්දුව, වරදකරුවන් වූ නිලධාරීන්ට ජනාධිපති

සමාව ප්‍රදානය කිරීමත් ඇතුළත් විය. ‘වැටුප් සහිත සාමකාමී විශ්‍රාමික දිවියක්’ භුක්ති විඳින වූදින අපරාධකරුවන් හා තමන්ගේ තත්ත්වය සැසඳීමේදී තමන්ට සිදු වූ අයුක්තිය පිළිබඳ හැඟීමක් වින්දිතයන් තුළ පවතී.

55. අනෙක් අතින්, ශ්‍රී ලංකාවෙන් බැහැර (උදා: සර්ව භෞමික අධිකරණ බලය යටතේ තුන්වැනි පාර්ශ්වික රාජ්‍යයන් තුළ) අපරාධ යුක්ති ක්‍රියාවලියක් සඳහා වින්දිතයෝ සහාය දැක්වූහ. එවැනි නීතිමය ක්‍රියාමාර්ග හරහා “බලාධිකාරීන් එම පරිච්ඡේදය වසා දැමීමෙන් වළක්වන” බව සහ වින්දිත ප්‍රජාව තුළ අපේක්ෂා දැල්වන බව වින්දිතයෝ කියා සිටිති. “ක්‍රියාමාර්ග ගැනීමටත්, විමර්ශනය කිරීමට සහ අභිචෝදනයටත් ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව ක්‍රියාකළ යුතු මොහොත මෙය බව රජයටත්, වින්දිතයන්ටත් පැහැදිලිව පෙන්විය යුතු” බවට අභිලාෂයක් ප්‍රකාශ කෙරිණ. ඇතැම්හු, ශ්‍රී ලංකාව අන්තර්ජාතික අපරාධ අධිකරණයට යොමුකිරීම සම්බන්ධයෙන් ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව දෙසට හැරෙති.

හානි පූරණය සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම පිළිබඳ සහතිකයන්

56. වින්දිතයන්ට අනුව, හානි පූරණ වශයෙන් ප්‍රදානය කරනු ලබන කවර හෝ ගෙවීමක් සමඟ වගකීම පිළිබඳ පිළිගැනීම සහ සත්‍යය සම්පාදනය කිරීම අත්වැල් බැඳගත යුතු ය. උදාහරණයක් ලෙස එක්තරා කාන්තාවක් කියා සිටියේ, “ප්‍රශ්නය අපි මුදල් භාරගත යුතුද යන්න තෙවෙයි, අපිට මුදල් දෙන්නට ඒ අයට අවශ්‍ය ඇයිද කියන එකයි?...ඒ පුද්ගලයන්ව මරා දමපු නිසාද? ඒකට පිළිතුර ඔව් නම්, ඒක කියන්න! අපිට අපි එක්කයි, මළවුන් එක්කයි, සමහර විට ඔවුන් එක්කයි සාමයක් ඇතිකරගත හැකියි. නමුත් කිසිම දෙයක් නොකියා අපිට සල්ලි දෙන්න?”

57. බොහෝ වින්දිතයෝ, විශේෂයෙන්ම ගැටුම අවසාන සිදුවීම්වලට සම්බන්ධ අය, ශ්‍රී ලංකා රජය විසින් ලබාදීමට යන හානි පූරණ ගෙවීම් යුක්තිය පිළිබඳ ප්‍රශ්නයෙන් අවධානය වෙනතකට යොමු කිරීමටත්, මහජනයාගේ නිහඬ අනුකූලතාව මිල දී ගැනීමටත් යොදාගන්නා මෙවලමක් ලෙස දකිති. 2009 මැයි මාසයේදී ශ්‍රී ලංකා යුද හමුදාවට භාරවීමෙන් පසු සිය දියණිය අතුරුදහන්වූ එක් කාන්තාවක් කියා සිටියේ: “අපි මේ මුල් භාරගත්තොත් ඒ අය අපිට කිසිම දෙයක් කියන එකක් නැහැ. මගේ දුව ජීවත්ව ඉන්නවාද, නැතිද යන්නයි මට දැනගන්න අවශ්‍ය.”

58. ඇතැම්හු, අතීතයේදී ප්‍රදානය කිරීමට ඉදිරිපත් වූ ගෙවීම් ප්‍රමාණය ගැන ප්‍රශ්න කළහ:

“ඔවුන් අපිට ශ්‍රී ලංකා රුපියල් 100,000ක් (ආසන්න වශයෙන් එකසත් ජනපද ඩොලර් 340ක්) දෙන්න කැමති වුණා. අපි ඒක භාරගනිව් කියලා ඒ අය කල්පනා කරනවාද? ජීවිතයක මිල ඒකද? මගේ සැමියා මහත්සි වෙලා වැඩකරපු කෙනෙක්. ඒ මුදල මාසයකින් උපයන්න එයාට පුළුවන් බව මට ඒකාන්තයි. අවුරුදු 14ක් බලා ඉදීමේත්, බලාපොරොත්තු තබා ගැනීමේත් වටිනාකම රුපියල් 100,000? දැන් එයාලා කියනවා ඒ අය අපිට රුපියල් 200,000ක් (ආසන්න වශයෙන් එකසත් ජනපද ඩොලර් 680ක්) දෙන බව කියනවා, නමුත් මොකක්ද තේරුම?”

59. හානි පූරණ ගෙවීම්වල ප්‍රමාණයන් පිළිබඳ පැහැදිලි අයුක්තිය ඇතැම්හු පෙන්වාදුන්හ. 1990 මැද භාගයේ නැගෙනහිරදී සිය පුත්‍රයා අතුරුදහන්වූ එක් කාන්තාවක් කියා සිටියේ: “...පරණගම කොමිසම¹⁰⁵ ආවම, ඒ අය ප්‍රකාශයක් කළා: ඒ අය හානි පූරණ ගෙවීම් කරන බව. පවුලකට ශ්‍රී ලංකා රුපියල් 50,000 (ආසන්න වශයෙන් එක්සත් ජනපද ඩොලර් 170ක්). සමහර අම්මලා මේ මුදල භාරගන්නවත් කැමැති නොවුණත්, ණය බර සහ වෙනත් ආර්ථික ප්‍රශ්න තිබුණ අය ඒ මුදල ගන්න ආවා.”

60. සිය පවුල්වල මූලික අවශ්‍යතා සපුරාගැනීම සඳහා ලබාදෙන ඉක්මන් මූල්‍ය ආධාරයකට සහ සත්‍යය සහ යුක්තිය සෙවීම සඳහා තම අඛණ්ඩ ප්‍රයත්නයට ලබාදෙන සහාය දැක්වීමකට වින්දිතයෝ වැඩි කැමැත්තක් දැක්වූහ. (පවුලේ අතුරුදහන්වූ සාමාජිකයා විසින් පවුල රක්ෂා කරනු වස් උපයන ලද මුදලට ගැළපෙන මූල්‍ය වින්දියක් වශයෙන් බොහෝදෙනා දක්නා ලද) හානි පූරණ ගෙවීම් වශයෙන් දකිනු වෙනුවට, ඉක්මන් සහනාධාර බොහෝ දෙනා දක්නා ලද්දේ, ජීවත්වීම සඳහා බොහෝ පවුල් විසින් ගෙනයන අරගලයට සහනයක් සැපයීමට ගෙවනු ලබන කුඩා පරිමාණයේ ගෙවීම් වශයෙනි. කෙසේවුවද, මහා කොමසාරිස් කාර්යාලය විසින් ප්‍රවිචාරණයට සම්බන්ධ කරගත් කිසිවකුට කවර හෝ ආකාරයක අන්තර් කාලීන සහන ගෙවීමක් ගෙවා තිබුණේ නැත (5වැනි පරිච්ඡේදයේ සාකච්ඡා කර තිබේ.)

61. පොදුවේ වින්දිතයෝ මරණ සහතික ලබාගැනීමට විරුද්ධ වූහ. ඇතැම් වින්දිතයන් නොකැමත්තෙන් මරණ සහතික භාරගැනීමට හේතු වශයෙන් දක්වා සිටියේ තමන් මුහුණ දෙන නෛතික හා පරිපාලනමය දුෂ්කරතාවන් ය. යම් ප්‍රතිලාභ ලබාගැනීමට සහ අයිතීන් ව්‍යවහාර කිරීමට ඇති එකම මාර්ගය තම ඥාතියා මියගිය බව

¹⁰⁵ මෙම වාර්තාවේ 72 ඡේදය බලන්න.

පිළිගැනීම යැයි දකිනු ලබයි. ප්‍රවීචාරණ සාකච්ඡාවන්ට සම්බන්ධ වූ, විශේෂයෙන්ම 1990 ගණන්වලදී බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වලට ගොදුරු වූ, නැගෙනහිර පළාතේ ඇතැම් වින්දිතයන් විසින්, මරණය පිළිබඳ වගකීම මගහැර යාමක් ලෙස ඔවුන් විසින් සලකන ලද මරණය සිදු වූ ආකාරය ගැන කරුණු ඇතුළත් මරණ සහතික නොකැමැත්තෙන් භාරගන්නට සිදු වූ තත්ත්වයන් පැහැදිලි කරන ලදී. අයෙකු මෙසේ කියා:

“මම නොඉල්ලූ මරණ සහතිකයක් මට ලැබුණා. මරණ සහතිකය මට ලැබුණේ අධිකරණ නියෝගයක් එක්කයි...මගේ පුතා ත්‍රස්තවාදීන් විසින් රැගෙන ගිය පිරිසක අයෙක් බවත්, ඔවුන් සාතනය වූ බවත් මරණ සහතිකයේ ඔවුන් ලියා තිබුණා....ඔවුන් ත්‍රස්තවාදීන් වශයෙන් කියන්නේ LTTE සංවිධානය සහ වෙනත් සන්නද්ධ කණ්ඩායම් බව සඳහන් කරන්නයි. ඔවුන් උත්සාහ කරන්නේ අපරාධ වසන් කරන්නයි.”

62. මරණ සහතික ලබාගැනීමට කටයුතු කිරීමේදී, ඔවුන්ගේ අතුරුදහන් වූ ඥාතීන් LTTE සංවිධානයේ සාමාජිකයන් බවට අත්සන් කරන්නට තමන්ට බලකෙරුණු බව පවුල් ගණනාවක් දන්වා සිටියහ. මරණ සහතික ලබාගත් සියළුම දෙනාම ආවර්ජනය කරන ලද්දේ අපරාධ සිදුකළ වූත් ‘නාඳුනන අය’ යැයි මරණ සහතිකවල දැක්වුණු බව ය. “හමුදාව විසින් අල්ලා ගත්තේ යැයි ඔබ කිව්වොත්, ඔබට කිසිම දවසක වන්දි ලබාගන්නට නොහැකි වන” බැව් පොලිසිය ඔවුන්ට ප්‍රකාශ කර සිටියේ යැයි විස්තර කර සිටි නැගෙනහිරින් ආ අයකු, තමන්ට වෙනත් විකල්පයක් නැතැයි හැඟුණු බව කියා සිටියේය. මරණ සහතිකයේ සඳහන්ව ඇති දේ නිසා, ‘අපිට කිසිම දවසක සත්‍යය සොයාගන්නට පුළුවන්කමක් ලැබෙන්නේ නැතැ’යි විශ්වාස කිරීමට අවම වශයෙන් එක් වින්දිතයකුට හෝ සිදු විය.

63. අතුරුදහන් වූ තැනැත්තකුගේ තත්ත්වය, මරණයට පත්වූ අයකු වෙනුවට ‘ආ ගිය අතක් නොමැති’ අයකු සේ සැලකීමට අවසර ලබාදුන්, 2019 වසරේදී නිර්මාණය කළ ‘ප්‍රවාස සහතිකය’ (Certificate of Absence), අතුරුදහන් වූවන්ගේ පවුල් මුහුණ දී ඇති ප්‍රායෝගික ප්‍රශ්න ආමන්ත්‍රණය කිරීමේ වේතනාව පෙරදැරි කරගත් එකකි. කෙසේ වුවද, ප්‍රවාස සහතිකය කිසියම් කාලයකට පසු මරණ සහතිකයක් බවට ස්වයංක්‍රීයව පෙරළනු ඇතැයි වින්දිතයන් ගණනාවක් බිය පළකළහ. තවත් වින්දිතයකු දන්වා සිටියේ (ඔහු විසින් ඉල්ලා නොසිටි) කලින් නිකුත් කළ මරණ සහතිකයක් ප්‍රවාස සහතිකයකට පෙරළා ගැනීමට ඔහු විසින් දරන ලද අසාර්ථක ප්‍රයත්නය ගැනය. කෙසේවුවද, එම වෙනස සිදුකිරීම ප්‍රතික්ෂේප කෙරුණේ යම් දීමනාවන්ට ඔහු නුසුදුසු කරමින් සහ ඔහුගේ පුත්‍රයා අතුරුදහන්වූවකු වශයෙන් තවදුරටත් නොසලකමිනි.

64. හානි පූරණයට ආදායම් මූලාශ්‍රය නොවන, එනම් සිදු වූ දේ පිළිගැනීම සහ අනුස්මරණය පිළිබඳ මානයන්ගේ වැදගත්කම වින්දිතයෝ අවධාරණය කළහ. සිදු වූ දේ පිළිගැනීම දකිනුයේ, අතුරුදහන්වීම් අනාගතයේ සිදු නොවනු ඇති වගට සහතික කෙරෙන විවෘතභාවය හා සම්බන්ධ වූවක් ලෙස ය. අනුස්මරණය සලකනු ලබන්නේ ශෝකවීම සඳහාත්, සිදුවීම් පිළිබඳ අවබෝධය බෙදාහදාගැනීමට පවුල්වලට අවස්ථාවක් සඳහාත් අවකාශය සැපයීමක් වශයෙනි. අනුස්මරණ ක්‍රියාකාරකම්වල නිරතවීමට තැත් කිරීමේදී, ඔත්තු සේවා හිරිහැර හා තැනි ගැන්වීම් සහ පෙළපාලි යාම වළක්වමින් පොලිසිය විසින් ලබාගන්නා මහේස්ත්‍රාත් වාරණ නියෝග යනාදී බාධාවලට නිරතරයෙන් මුහුණ දෙන්නට සිදුවීම ගැන වින්දිතයෝ දන්වා සිටියහ. ශෝකය පළකිරීමේ වාරිත්‍ර වනාහී, විශේෂයෙන්ම ස්ත්‍රී වින්දිතයන් අතර, අහිමිවීම් විසින් ඇති කරන මනෝ විද්‍යාත්මක බලපෑම සම්බන්ධයෙන් ක්‍රියාකිරීම සඳහාත්, ඔවුන්ගේ සමාජ තත්ත්වය පුනරුත්ථාපනය සඳහාත්, සංගත ප්‍රජාවන් ප්‍රතිස්ථාපනය සඳහාත් උපකාරී වන බලවත් මාර්ගයන් වශයෙන් දකිනු ලැබේ.

65. ශ්‍රී ලංකාව තුළ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ අවදානම ඉදිරියටත් පවතිනු ඇතැයි පැහැදිලි කණස්සල්ලක් වින්දිතයන් වෙතින් ප්‍රකාශ විය. එකිනෙකට වෙනස් කාල වකවානුවලදී ද, ස්ථානවලදී ද, විවිධ කණ්ඩායම් ඉලක්ක කරමින්ද ක්‍රමානුගත ආකාරයකින් බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් යොදාගැනීම පිළිබඳව ඔවුහු පෙන්වා දුන්හ. මෙම භාවිතය අවසන් කිරීමට රජයට ඇති හැකියාව සහ උත්සුකතාව පිළිබඳව ප්‍රශ්න නගනු ලැබුණි. බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් විස්තර කරනු ලැබුණේ “රජයට එරෙහිව ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම සම්බන්ධයෙන් ජනයා වදයට හෝ බියට” පත් කළ හැකි ‘කාර්යසාධක මෙවලමක්’ වශයෙනි. ජවිපෙ කැරළි වකවානුව හා සම්බන්ධ වින්දිතයන් සහිත කේන්ද්‍රීය කණ්ඩායමක කාන්තාවක් ප්‍රකාශ කර සිටියේ, “වෙනස් අනාගතයක් පිළිබඳ අපේක්ෂා සහගත පිරිස් කැරැල්ලකට මෙහෙයවන ආණ්ඩු ඉන් පසුව අතීතික මාර්ගයන්ගෙන් එය තලා දානවා....කුමන හෝ අලුත් ආණ්ඩුවක් වෙනස් විදියකට ක්‍රියාකරයි කියලා කිසිම බලපොරොත්තුවක් අපිට නැහැ”. අවශ්‍යව ඇති බවට වින්දිතයන් විශ්වාස කරනුයේ, රජයේ කැපවීමක් සහ ශක්තිමත් නෛතික රැකවරණයක්ද සමග අත්වැල් බැඳගත්, සත්‍යය හෙළිදරව් කිරීම සහ පවත්නා දණ්ඩ මුක්තිය අවසාන කිරීම ද ඇතුළත් සැබෑ සුසමාදර්ශීය වෙනසකි.

VI. ශ්‍රී ලංකාව තුළ වගඋත්තරදායකත්වය පිළිබඳ මූලපිරීම්: පුළුල් උනන්දු

A. සත්‍ය සෙවීම

I. සාමූහික සත්‍යය: අල්ප මාත්‍රික ක්‍රියාමාර්ග සහ ප්‍රතිඵලරූපී විශ්වාසයේ උනන්දු සහිත විවිධ පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාවල ඉතිහාසය

66. සත්‍යය, යුක්තිය, හානි පූරණය සහ පුනරාවර්තනය නොවීම සහතික කිරීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම පිළිබඳ එක්සත් ජාතීන්ගේ විශේෂ නියෝජිතයා සඳහන් කළ පරිදි, වෙනත් රටවලට වඩා වැඩි සත්‍ය සෙවීමේ යාන්ත්‍රණයන් තිබූ ශ්‍රී ලංකාව එවැනි ව්‍යුහයන්ට ආගන්තුක නොවේ. ඔහු මෙසේ අවසන් කරයි:

“එකී ඇතැම් කොමිෂන් සභා, වැදගත් තොරතුරු අනාවරණය කර, මහජන විවාදයන්ට උත්තේජනයන් සපයා, ඇතැම්විට ප්‍රයෝජනවත් නිර්දේශයන්ද නියම කර තිබේ. එවැනි කොමිසම් ජාත්‍යන්තර පීඩනය සහ අධිකරණ විමර්ශන සඳහා කෙරෙන ඉල්ලීම් වෙනතකට හැරවීම සඳහා ස්ථාපිත කළ ඒවා යැයි විවේචකයන් විසින් දරන ආකල්පය විශ්වාසනීය එකක් බවට පත්කර ඇත්තේ එම කොමිෂන් සභාවලට ලැබී ඇති දුර්වල වරමත්, ගැටළු සහගත සාමාජිකත්වයත්, සම්පත් උනන්දුවත්, විනිවිදභාවයක් නොමැති පටිපාටියත්, රාජ්‍ය සහයෝගයේ දුබලතාවත්, ඔවුන්ගේ ඇතැම් වාර්තා සම්බන්ධයෙන් ප්‍රචාරණයේ උනන්දු සහ සමස්තයක් වශයෙන් ඒවායේ නිර්දේශ ක්‍රියාත්මක නොකිරීමත් විසිනි.”¹⁰⁶

67. ඇත්ත වශයෙන්ම, මහා පරිමාණව සිදුකළ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ වෝදනාවන්ටත්, බොහෝවිට ජාත්‍යන්තර පීඩනයට සහ මානව හිමිකම් කඩුන්සිලයේ පරීක්ෂාවන්ටත් ප්‍රතිචාරයක් වශයෙන් පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභා කැඳවීම ශ්‍රී ලංකා රජයේ සුලභ පිළිවෙතක්ව තිබේ. බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ විමර්ශන අටක් සිදුකර ඇති බව¹⁰⁷, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ කමිටුවට ශ්‍රී ලංකාව විසින් මැනදී ඉදිරිපත් කරන ලද වාර්තාවේ දැක්වේ. “ශ්‍රී ලංකාවට කොමිෂන් සභා ඇබ්බැහියක්” ඇතැයි, අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලයේ හිටපු කොමසාරිස්වරයකු කෙළින්ම සඳහන් කළේය.¹⁰⁸ මෙකී ඇතැම් පරීක්ෂණ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වල රටාවන් පිළිබඳ වැදගත් ආලෝචනාවන් සපයා තිබේ. කෙසේවුවද, ඒ හා සම්බන්ධ පසු විපරම් ක්‍රියාමාර්ගවල උනන්දුව විසින් මතුකොට ඇති ආකල්පය වන්නේ, පුනරාවර්තනය වීම වැළැක්වීම සඳහා අවශ්‍ය අපරාධ යුක්තිය හෝ සංස්ථානික ප්‍රතිසංස්කරණ වැනි දුෂ්කර මානයන් පිළිබඳ ක්‍රියාමාර්ග නොගැනීම වසන්කිරීම සඳහා පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභා යොදාගෙන ඇති බව ය. කණගාටුදායක ලෙස, පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභා වාර්තාවන් ප්‍රසිද්ධ කොට ඇත්තේ කිහිපයක් පමණි (ඒ ද තෝරාගත් සහ ඇතැම්විට අදාළ කොමිෂන් සභා පරීක්ෂණයන් නිමා වී වසර ගණනාවකින් පසුවය). පරීක්ෂණයන්ගේ නිර්දේශයන් නිකරුණේ සිදුකෙරෙන කල් මැරීමිවලට ලක්ව තිබේ. විනිසුරු නවාස විසින් සභාපතිත්වය දැරූ වඩාත් මෑතකාලීන ජනාධිපති පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාව පෙන්වා දී ඇත්තේ නිර්දේශ ක්‍රියාත්මක කිරීමේ නොකැමැත්තක් ඇති බව ය.¹⁰⁹ යට දැක්වෙන විශ්ලේෂණය මගින් වැදගත් පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභා කිහිපයක ක්‍රියාකාරීත්වය ඉස්මතු කොට දැක්වේ.

කලාප පරීක්ෂණ සභා (1994) සහ දීප ව්‍යාප්ත අතුරුදහන්වීම් පිළිබඳ පරීක්ෂණ කොමිසම(1998)

68. රටේ එකිනෙකට වෙනස් ප්‍රදේශ තුනක සිදු වූ අතුරුදහන්වීම් පිළිබඳ පරීක්ෂා කරනු වස්, 1994දී කලාප පරීක්ෂණ සභා පිහිටුවනු ලැබුණි. මේ හා සමානව, දීප ව්‍යාප්ත අතුරුදහන්වීම් පිළිබඳ පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාවක් 1998දී ස්ථාපිත කෙරිණ. අඩුම වශයෙන් යම්කාක් දුරකට, කරුණු ගවේෂණය සහ ලේඛනගත කිරීමේ අභිප්‍රාය වෙනුවෙන් කලාප පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභා තුන සහ දීප ව්‍යාප්ත කොමිෂන් සභාව කටයුතු කළ නමුත් ඔවුන් වෙත ඉදිරිපත් කරන ලද අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ සියලු වෝදනා විමර්ශනය කිරීමේ බලය ඔවුන්ට නොවීය. තවද, බොහෝ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් කලින් සිදුව තිබුණද, මෙම පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාවල

¹⁰⁶ A/HRC/45/45/Add.1, 35 ඡේදය. පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභා අධිභාවිතා කිරීම සම්බන්ධයෙන්, එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කඩුන්සිලයේ විශේෂ ක්‍රියා පටිපාටි ද බලන්න, “Observations by the Special Rapporteur on the Promotion of Truth, Justice, Reparation and Guarantees of Non-Recurrence, Mr. Pablo de Greiff, on the Conclusion of his Recent Visit to Sri Lanka”, 2015 අප්‍රියෙල් 11.

¹⁰⁷ CED/C/LKA/1, 37-55 ඡේද.

¹⁰⁸ මිරාක් රහිමි, “Sri Lanka’s Commission Addiction”, Groundviews, 2023 මැයි 8.

¹⁰⁹ මානව හිමිකම් කඩවීම්, ජාත්‍යන්තර මානුෂීය නීතිය බරපතල ලෙස උල්ලංඝනය කිරීම් සහ එවැනි බරපතල වැරදි සම්බන්ධයෙන් විමර්ශනය කිරීමට පත් කරන ලද පූර්ව පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභා සහ කමිටුවල සොයාගැනීම් සහ නිර්දේශ වාර්තා කිරීම සහ අවශ්‍ය ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම සඳහා වූ ජනාධිපති පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාව පිළිබඳව විමසා බැලීම සහ විමර්ශනය කිරීම සඳහා වූ ජනාධිපති විමර්ශන කොමිෂන් සභාව. කොමිෂන් වාර්තාව: වෙළුම I, 2023 දෙසැම්බර්, බලන්න: විධායක සාරාංශය සහ 1156 ඡේදය.

කාල පරාසය 1988න් පසු සිදුවූ අතුරුදහන්වීම්වලට සීමාකොට තිබුණි. මෙකී සීමාවන් තිබුණද, විශ්ලේෂණයට පාත්‍ර කළ සිදුවීම් 27,526කින්, අතුරුදහන්වීම් 16,742ක් තහවුරු කිරීමට කලාප කොමිෂන් සභාවන්ට හැකිවිය. දීප ව්‍යාප්ත පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාව විසින් (කලාප කොමිෂන් සභාවලට පරීක්ෂා කිරීමට බලය නොතිබූ සිදුවීම් පරීක්ෂාවට පක්කරමින්), තමන් වෙත ලැබුණු සිදුවීම් 10,136කින්, තවත් 4,473ක් තහවුරු කරන ලදී.¹¹⁰ 1997දී කලාප කොමිෂන් සභා වාර්තාවන්ද, 2002දී දීප ව්‍යාප්ත කොමිෂන් සභා වාර්තාවන්ද ප්‍රකාශයට පත්කළ නමුත් එහි අන්තර්ගත කරුණුවලට පිවිසීමේ පුළුල් ඉඩකඩ නොමැත. අවශේෂ දෑ අතර, වගකිව යුතු පුද්ගලයන්ගේ නම් සහ වෙනත් සංවේදී තොරතුරු ඇතුළත් බැඳුම් සහ ඇමිණුම් මහජන තලයෙන් ඇත්කොට තැබිණ. එකී තොරතුරු, ශ්‍රී ලංකාවේ ජනාධිපතිවරයා සමග පමණක් බෙදා ගැනුණි.

69. කලාප පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාවන් මගින් සිදුවීම් 1,681කට අදාළව වගකිව යුතු බවට වෝදනා කෙරෙන පුද්ගලයන් නම්වලින් හඳුනාගනු ලැබූ බැව් පැවැසේ.¹¹¹ දීප ව්‍යාප්ත පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාව, අතුරුදහන්වීම් පිළිබඳ අතිරේක සිදුවීම් 300ක් හා බැඳුණු පුද්ගලයන්ගේ නම් හඳුනාගන්නා ලද බව කියැවේ.¹¹² 1998 වසරේ මාධ්‍ය ඔස්සේ පළ වූ තොරතුරුවලට අනුව, උදාහරණයක් වශයෙන් මධ්‍යම, වයඹ, උතුරු මැද සහ උඹව පළාත්වල අතුරුදහන්වීම් පිළිබඳ කොමිෂන් සභාවේ 1994 එක් ඇමිණුමක දැක්වෙන ආකාරයට, එවකට අධිකරණ ඇමති ඇතුළු අමාත්‍යවරුන් 4 දෙනෙක් මෙන්ම, පාර්ලිමේන්තු නියෝජිතයන් 27 දෙනෙක්ද, පළාත් සභා මන්ත්‍රීවරුන් 14 දෙනෙක්ද, ප්‍රාදේශීය මට්ටමේ පරිපාලන නිලධාරීන් 12 දෙනෙක්ද, පොලිස් අධිකාරීවරුන් 20 දෙනෙක්ද, පොලිස් ස්ථාන භාර නිලධාරීන් 51 දෙනෙක්ද, හමුදා කපිතාන්වරුන් 12 දෙනෙක් සහ මේජර්වරුන් 4 දෙනෙක් බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් හා සම්බන්ධ බවට සඳහන් ය.¹¹³ 1994 උතුරු සහ නැගෙනහිර අතුරුදහන්වීම් පිළිබඳ කොමිෂන් සභා නිගමනය කර ඇත්තේ, සිදුවීම් සියයට 90ක්ම සිදුව ඇත්තේ හමුදා, නාවුක, ගුවන් සහ පොලිස් සාමාජිකයන් ඇතුළත් ආරක්ෂක හමුදා අතිනි.¹¹⁴

70. ඔවුන්ට ලැබී තිබූ වරමට අනුකූලව, පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභා හතර විසින්ම සවිස්තරාත්මක නිර්දේශ ඉදිරිපත් කරන ලදී. ආවරණය කරන ලද මාතෘකා අතර, අභිචෝදන පිළිවෙත්, සහන සැලසීමේ සහ වන්දි ගෙවීමේ ක්‍රියාමාර්ග මෙන්ම බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පුනරාවර්තනය වීම වැළැක්වීම සඳහා වන පුළුල් ආණ්ඩු ක්‍රම ව්‍යවස්ථාමය, නීති සම්පාදක සහ ආයතනික ප්‍රතිසංස්කරණයන්ද ඇතුළත් විය.¹¹⁵ ප්‍රමාණවත් දේශපාලන අදිටනක් වී නම්, තවදුරටත් බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් සිදුවීම වැළැක්වීමට අවශ්‍ය ඵලදායක ප්‍රතිකර්ම සඳහා අධිකාරියක් මෙකී වාර්තා මගින් සම්පාදනය කරන්නට ඉඩ තිබුණි. එක් උදාහරණයක් ගෙනහැර දක්වන්නේ නම්, දීප ව්‍යාප්ත කොමිෂන් සභාව සහ එක් කලාප පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාවක් විසින්, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධයෙන් අපක්ෂපාතී විමර්ශනයන් සහ අභිචෝදනය පිළිබඳ වගකීම පැවරෙන එක් ස්වාධීන මානව හිමිකම් අභිචෝදකයකු පත්කිරීමට නිර්දේශ කර තිබුණි. මානව ශේෂයන් හඳුනාගැනීමට අදාළ සියළුම පැතිමානයන් පිළිබඳව වෝහාරික ව්‍යාධිවේදීන් සහ විද්‍යාඥයන් පුහුණු කිරීමට සහ ඒ සඳහා අවශ්‍ය නවීනතම තාක්ෂණය සපයනු සඳහා මානව අනන්‍යතායන මධ්‍යස්ථානයක් පිහිටුවීමටද කලාප පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභා විසින් නිර්දේශ කරන ලදී. හදිසි නීති රෙගුලාසි යටතේ සැපයෙන අතිමහත් රාජ්‍ය බලය අවම කිරීමට ද නිර්දේශ කරනු ලැබුණි. නිර්දේශ ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා සහ අතුරුදහන්කිරීම්වලට බලය

¹¹⁰ බලන්න: “Final Report of the Commission of Inquiry into Involuntary Removal and Disappearance of Certain Persons (All Island)”, 2001; “Final Report of the Commission of Inquiry into Involuntary Removal or Disappearance of Persons in the Western, Southern and Sabaragamuwa Provinces”, 1997; “Final Report of the Commission of Inquiry into Involuntary Removal or Disappearance of Persons in the Northern and Eastern Provinces”, 1997. OHCHR වෙත මෙම පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභා පිළිබඳ සම්පූර්ණ ප්‍රකාශිත වාර්තා වෙත ප්‍රවේශය නොතිබුණද, මෙම වාර්තාවල පිටපත් කරන ලද උපුටා ගැනීම් ආසියානු මානව හිමිකම් කොමිෂන් සභාව විසින් අන්තර්ජාලය හරහා ප්‍රකාශයට පත් කර ඇත. සබැඳියාව: https://web.archive.org/web/20071005081836/http://www.disappearances.org/news/mainfile.php/reports_sri_lanka/. (2024 මාර්තු 4 දින පරිශීලනය කරන ලදී).

¹¹¹ මානව හිමිකම් කමිටුව, “Consideration of Reports Submitted by States Parties under Article 40 of the Covenant - Fourth Periodic Report: Sri Lanka”, CCPR/C/LKA/2002/4, 2002 ඔක්තෝබර් 18, 156 ඡේදය

¹¹² එම

¹¹³ පින්ටෝ ජයවර්ධන, “Post-War Justice in Sri Lanka”, 80 පිටුව, උපුටා දැක්වීම: ඉම්රාන් විට්ටච්චි, “Disappearances Commissions point finger at UNP Politicos and Security Officers”, The Sunday Times, 1988 මාර්තු 15.

¹¹⁴ පින්ටෝ-ජයවර්ධන, “Post-War Justice in Sri Lanka”, 81 පිටුව, උපුටා දැක්වීම: 1994 උතුරු නැගෙනහිර අතුරුදහන්වීම් කොමිසමේ අවසන් වාර්තාව, සැසිවාර පත්‍ර අංක VII, 1997, 62 පිටුව.

¹¹⁵ බලන්න: කිශාලි පින්ටෝ-ජයවර්ධන, A Legacy to Remember, Sri Lanka’s Commissions of Inquiry, 1963-2002: A Reference Guide to Commission Reports with a Tabulated List of Recommendations, (නීතිය හා සමාජ භාරය, කොළඹ, 2010), පිටු 82-139.

සැපයෙන ව්‍යුහාත්මක සාධක¹¹⁶ ආමන්ත්‍රණය කිරීම සඳහා ක්‍රියාමාර්ග නොමැතිකම හමුවේ, අතුරුදහන්වීම් සම්බන්ධ අමතර රැළි 2000 ගණන් වනතෙක්ම දිග්ගැසුණි.¹¹⁷

උගත් පාඩම් සහ ප්‍රතිසන්ධානය පිළිබඳ කොමිෂන් සභාව (2011)

71. 2002 “සටන් විරාම ගිවිසුමේ අසමත්වීමට තුඩුදුන් කරුණු සහ වාතාවරණයන්” සහ 2009 මැයි 12 දක්වා වූ සිදුවීම් පිළිබඳව පරීක්ෂණ සිදුකර වාර්තා කිරීමේ වරම, උගත් පාඩම් සහ ප්‍රතිසන්ධානය පිළිබඳ කොමිසම (LLRC) ලබා දී තිබුණි.¹¹⁸ අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ එක් එක් සිදුවීම් පිළිබඳව විමර්ශනය කිරීමේ විශේෂිත වරමක් ඊට ලබා නොදුනි. කෙසේ වුවද, එහි ප්‍රසිද්ධ සැසි සහ ක්ෂේත්‍ර වාරිකාවන්වලදී, අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ බොහෝ සාක්ෂි LLRC කොමිසමට ලැබුණු අතර එහි අවසන් වාර්තාවේ ඒ පිළිබඳ විශේෂිත නිර්දේශද එමගින් ඉදිරිපත් කෙරුණි. අදාළ ප්‍රශ්නයේ “සංකීර්ණතාව සහ විශාලත්වය” පිළිගැනීමක් වශයෙන්, අතුරුදහන්කිරීම් වෝදනා විභාග කිරීම සඳහා විශේෂ විමර්ශන කොමසාරිස්වරයකු පත්කිරීමටත්, යෝග්‍ය පරිදි අපරාධ පිළිබඳ නෛතික පටිපාටිත් සඳහා අවශ්‍ය දෑ නීතිපතිවරයා වෙත ලබාදීමටත් LLRC කොමිසම විසින් නිර්දේශ කරන ලදී.¹¹⁹ අදාළ යාන්ත්‍රණය වනස් කාර්යාංශයන් විසින් මේ වනවිට නඩත්තු කරනු ලබන, අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ සියළු තොරතුරු ඒකාබද්ධ කරමින්, ජාතික මට්ටමේ දත්ත එක්රැස්කිරීමේ මධ්‍යගත ක්‍රමවේදයක් සැලසුම් කළ යුතු බවත්, අදාළ කොමසාරිස්වරයාට තොරතුරු රැස්කිරීම සහ සැකසීම සඳහා අත්දැකීම් සහිත පූර්ණ විමර්ශකයන් සැපයිය යුතු බවත් කොමිසම තවදුරටත් නිර්දේශ කර සිටියේය.¹²⁰ “ආගිය අතක් නොමැති තැනැත්තන්” පිළිබඳ ප්‍රශ්නය හදිසි එකක් සේ සලකා ඒ පිළිබඳ විස්තීර්ණ ප්‍රවේශයක් ඉල්ලා සිටි LLRC කොමිසම, එවැනිතක් නොමැතිකම, “මොනගම් හෝ අන්තර්කරණයකට සහ දිගුකාලීන ප්‍රතිසන්ධාන ක්‍රියාදාමයකට බරපතල අවහිරයක්” නියෝජනය කරන බවට නිගමනය කළේය.¹²¹ පෙර කොමිෂන් සභාවල නිර්දේශ ක්‍රියාත්මක කිරීමට රජයේ අසමත්වීම විසින් “LLRC කොමිසමද ඇතුළු රජය විසින් පත්කරන ලද කොමිෂන් සභා කෙරෙහි වන තේරුම්ගත හැකි විවේචන හා සංශයන්” මතුකර ඇතැයි LLRC කොමිසම වැඩිදුරටත් සඳහන් කර තිබේ.¹²²

පරණගම කොමිසම (2013)

72. LLRC කොමිසමට පසුව, එවකට ජනාධිපතිවරයා විසින් විශ්‍රාමික විනිසුරු පරණගමගේ සභාපතිත්වයෙන් තවත් පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාවක් 2013දී පත්කරන ලදී. කොමිසමේ ප්‍රාරම්භක වරම වූයේ, වෙනත් දෑ අතර, 1990 ජූනි 10 වැනිදා හා 2009 මැයි 19 වැනිදා අතර කාලය තුළ “පැහැරගත් හෝ අතුරුදහන් කළ” උතුරු සහ නැගෙනහිර පළාත්වල ජීවත් වූ තැනැත්තන් පිළිබඳව පරීක්ෂණ සිදුකිරීමයි.¹²³ ඉක්බිතිව, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන් කිරීම් පිළිබඳ එහි අවධානය තනුක කෙරෙන ආකාරයෙන්, (LTTE සංවිධානය විසින් කරන ලද උල්ලංඝනයන් අවධාරණය කෙරෙන පරිදි) එදිරිවාදිකම් සිදුකිරීමද ඇතුළත්වන ආකාරයට කොමිසමට ලබා දී තිබූ වරම පුළුල් කරනු ලැබුණි.¹²⁴ (අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධයෙන් නිශ්චිතව කරුණු ඇතුළත් වූ) කොමිසමේ අන්තර් කාලීන වාර්තාව ප්‍රසිද්ධ නොකෙරුණි. මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලයට පරිශීලනය කිරීම සඳහා ඉඩ ලැබුණු එහි පිටපතකට අනුව, 2005-2009 කාලයට අදාළ බහුතරයක් අතුරුදහන්කිරීම් සිදුවීම් ඇතුළත්, පැමිණිලි 13,378ක් දිස්ත්‍රික් 25කින් කොමිසමට ලැබී තිබුණි.¹²⁵ ප්‍රසිද්ධ සැසිවලදී නම් කරන ලද ආරක්ෂක හමුදා සාමාජිකයන්ට එරෙහිව “බැලූ බැල්මට පෙනෙන සාක්ෂි” සහිත සිදුවීම් 10ක් එකී අන්තර්කාලීන වාර්තාව විසින් හඳුනාගෙන තිබූ අතර ඔවුනට එරෙහිව දේශීය අධිකරණමය ක්‍රියාමාර්ග ගැනීම

¹¹⁶ පින්ටෝ-ජයවර්ධන, “Post-War Justice in Sri Lanka”, 31 පිටුව,

¹¹⁷ මෙම වාර්තාවේ III පරිච්ඡේදය බලන්න.

¹¹⁸ උගත් පාඩම් සහ ප්‍රතිසන්ධානය පිළිබඳ පරීක්ෂණ කොමිසමේ (LLRC) සඳහන් කර ඇති ජනාධිපති නියෝග අංක CA/3/3/24, උගත් පාඩම් සහ ප්‍රතිසන්ධානය පිළිබඳ පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාවේ වාර්තාව, 2011 නොවැම්බර්, පිටු ii-vii.

¹¹⁹ උගත් පාඩම් සහ ප්‍රතිසන්ධානය පිළිබඳ පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාවේ වාර්තාව, 2011 නොවැම්බර්, 5.48 ඡේදය.

¹²⁰ එම

¹²¹ එම, ඡේදය 5.36

¹²² එම

¹²³ ශ්‍රී ලංකා ප්‍රජාතාන්ත්‍රික සමාජවාදී ජනරජයේ ගැසට් පත්‍රය, අංක 1823/42, 2013 අගෝස්තු 15. මෙම නියෝග කාලසීමාව කලින් පැවති කලාප සහ දීප ව්‍යාප්ත පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභා සමඟ යම් ප්‍රමාණයකට සමපාත වී ඇති අතර 2009 න් පසු බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් කිසිවක් විභාග කිරීමට අවසර දුන්නේ නැත. බලන්න, එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රතිසන්ධානය සහ වගඋත්තරදායකත්වය ප්‍රවර්ධනය කිරීම පිළිබඳ මානව හිමිකම් මහ කොමසාරිස්වරයාගේ වාර්තා යාවත්කාලීන කිරීම, A/HRC/24/CRP.3/Rev.1, 2013 සැප්තැම්බර් 25, 13 ඡේදය; විකල්ප ප්‍රතිපත්ති කේන්ද්‍රය, 1990 ජූනි - 2009 මැයි කාලය තුළ උතුරු සහ නැගෙනහිර පළාත්වල අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ විමර්ශනය කිරීමේ ජනාධිපති කොමිසම පිළිබඳ විමර්ශනය ද බලන්න: Issues and Concerns in the Search for Truth, Justice and Accountability, 2014 මාර්තු, 4 පිටුව.

¹²⁴ A/HRC/30/CRP.2, 518 ඡේදය

¹²⁵ අතුරුදහන්වූවන් සම්බන්ධ පැමිණිලි විමර්ශනය කිරීම සඳහා වූ ජනාධිපති කොමිසම, “අතුරු වාර්තාව”, 2015 අප්‍රේල්.

සඳහා එමගින් නිර්දේශ කර තිබුණි.¹²⁶ අධිකරණ ක්‍රියාමාර්ග ගැනීමට නිර්දේශ කිරීමේ අදහස ඇතිව, වැඩිදුර නිවු විමර්ශන කිරීම සඳහා සිදුවීම් 59ක් ඉස්මතු කොට දක්වා තිබුණි.¹²⁷ අධිස්සියේ සිටි පුද්ගලයන් විදේශගත වීමට හෝ යටිබිම්ගතවීමට හෝ අනන්‍යතා මාරු කිරීමට ඇති ඉඩකඩ පිළිබඳ සාමාන්‍ය ප්‍රකාශයන් ද එහි අවසාන වාර්තාවේ දැක්වුණ නමුත් අවසන් ඉරණම නොදන්නා අතුරුදහන් කළ තැනැත්තන්ගේ බහුතරයක් සම්බන්ධයෙන් සත්‍යය විවාරා දැනගැනීමේ අවශ්‍යතාව එමගින් පෙන්වා දී තිබේ.¹²⁸ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධයෙන් කොමිසම ස්වකීය අවසන් වාර්තාවේ දක්වා සිටියේ සීමිත නිර්දේශයන් ය. විශේෂයෙන්ම, ගැටුම් හා සම්බන්ධ දේශීය පසුබිමක සිදුකෙරෙන අපරාධ පරීක්ෂණයන් පිළිබඳව ජාත්‍යන්තර තාක්ෂණික සහාය සහ නිරීක්ෂකයන් භාවිතා කිරීම පිළිබඳව කොමිසම විසින් නිර්දේශ ඉදිරිපත් කරන ලදී.¹²⁹ කෙසේවුවද, මෙකී නිර්දේශ ක්‍රියාත්මක නොකෙරුණි.

පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාවල දායකත්වය පිළිබඳ සිවිල් සමාජ සංවිධානවල අදහස්

73. ශ්‍රී ලංකාවේ අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳව පෙර කොමිෂන් සභාවල දායකත්වය පිළිබඳව අප කළ විමසීමවලදී සිවිල් සමාජ සංවිධාන විවිධ ප්‍රතිචාර දැක්වූහ. රජය විසින් පත්කිරීම නිසා රජයට ප්‍රශ්න කළ නොහැකි, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් වටා වූ මූලික තොරතුරු ලේඛනගත කිරීම සඳහා මෙම කොමිසම ආධාරක වූ බව ඇතැම්හු විශ්වාස කළහ. මෙකී කොමිෂන් සභා පිළිබඳ වඩා නුරුස්නා ආකල්ප දැරූ සෙසු පිරිස්, ඒවා ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව සතුටු කිරීමට ස්ථාපිත කළ ඒවා ලෙස දුටහ. මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය විසින් ප්‍රවිචාරණයේදී සම්බන්ධ කරගත් එක් අයකු විසින් සලකන ලද්දේ, “මෙකී පරීක්ෂණ කොමිසම කෙරෙහි අපේක්ෂා සහගතව ප්‍රවේශ වූ අය එම කොමිසම විසින් නිර්මාණය කරන ලද විත්තවේගී කම්පනයට යළි යළිත් ලක් වූ නමුත් සහනයක් නොලද බව”ය. ආරක්ෂක අංශවල විධාන දාමයේ සහයෝගය නොලැබීම දුර්වලකමක් ලෙස දකින මුත් කොමිෂන් සභා මූලිකවම ආරක්ෂක අංශයන්ට පක්ෂග්‍රාහී බව ඇතැම් පිරිස් විසින් දක්නා ලදී.

යෝජිත නව සත්‍ය සෙවීමේ යාන්ත්‍රණය?

74. ජාතික සමගීය සහ සංහිදියාව සඳහා කොමිෂන් සභාවක් ස්ථාපිත කිරීමේ සැලැස්මක් පිළිබඳව 2023දී ශ්‍රී ලංකා රජය නිවේදනය කළේය. වින්දිතයන් සහ සිවිල් සමාජය හා කෙරෙන ප්‍රමාණවත් සහ අර්ථාන්විත ප්‍රවිචාරණයන් නොමැතිවම අන්තර්කාලීන ලේකම් කාර්යාංශයක් පිහිටුවන ලද අතර, 2023 දෙසැම්බර් මාසයේදී පනත් කෙටුම්පතක් ගැසට් කරන ලදී. සත්‍ය ගවේෂණය සඳහා වන කවර හෝ විශ්වාසනීය යාන්ත්‍රණයක් සඳහා මහෝපකාරී වටපිටාවක් සම්බන්ධයෙන් මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්වරයා මීට පෙර අවධාරණය කර ඇති අතර¹³⁰, එවැනි පරිසරයක් නොපවතින බව 2024 මාර්තු මාසයේදී පෙන්වා දෙනු ලැබුණි.¹³¹ කවර හෝ යාන්ත්‍රණයක් සැලසුම් කිරීම හා ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා හිරිහැර, තර්ජන හා පළිගැනීම් පිළිබඳ බියෙන් තොරව හවුල්වීමට වින්දිතයන්ට හා සාක්ෂිකරුවන්ට අනුබල දෙන පරිසරයක් පැවැත්ම අත්‍යාවශ්‍ය වේ.¹³² පෙර පැවති කොමිසම් සම්බන්ධයෙන් කාර්ය සාධක පසු විපරම් ක්‍රියාවලියක් නොමැතිවීම, ජනයා අතර පොදුවෙන්, වින්දිතයන් හා හානියට පත් ප්‍රජාවන් අතර විශේෂයෙන්ම අවිශ්වාසයක් නිර්මාණය කර තිබේ. ඒ අනුව, අවංක ප්‍රවිචාරණ ක්‍රියාමාර්ගවලින් තොරව, සංක්‍රාන්ති යුක්තිය සඳහා වූ විස්තීර්ණ උපාය මාර්ගයක් සහ අධිකරණ යාන්ත්‍රණයක් වැනි දැනටත් පවතින හෝ අනාගත යාන්ත්‍රණයන් සමග නිසි බන්ධනයන් නොමැති තත්ත්වයක් තුළ තවත් තාවකාලික කොමිසමක් පිහිටුවීම, යට කී විශ්වාසය පිළිබඳ පරතරය තවදුරටත් තහවුරු කිරීමට ඉඩ ඇත. වින්දිතයන් සහ සිවිල් සමාජයේ මැදිහත්වීමක් සහිතව පාරදෘෂ්‍ය පිළිවෙතකට අනුව පත්කරනු ලබන අවංක හා ස්වාධීන කොමසාරිස්වරුන්ද, දේශපාලන මැදිහත්වීම්වලින් තොරව ක්‍රියාකිරීමට කොමිෂන් සභාවට ඇති හැකියාවද කවර හෝ විශ්වාසනීය නව ව්‍යුහයක් විසින් ඉල්ලා සිටිනු ලබයි. එහි වාර්තා ප්‍රසිද්ධ කළ යුතු අතර, ආයතනයේ ක්‍රියාකාරීත්වයට ආධාර කිරීමටත්, එය විසින් කරනු ලබන සොයාගැනීම් ක්‍රියාවට නැංවීමටත් අවශ්‍ය දේශපාලන අධිෂ්ඨානයක් පැවතිය යුතුය. පෙර පැවති

¹²⁶ එම, ඇමිණුම H.
¹²⁷ එම, ඇමිණුම L
¹²⁸ අතුරුදහන්වූවන් සම්බන්ධ පැමිණිලි විමර්ශනය කිරීම සඳහා වූ ජනාධිපති කොමිසම, “පැහැරගැනීම් සහ අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ පැමිණිලි විමර්ශනය කිරීමේ ජනාධිපති කොමිසමේ දෙවැනි ප්‍රමුඛතාව පිළිබඳ වාර්තාව”, 2015 අගෝස්තු, 108 පිටුව, 449 ඡේදය.
¹²⁹ එම, 616 ඡේදය.
¹³⁰ බලන්න, A/HRC/54/20, 65(c) ඡේදය
¹³¹ එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය, මානව හිමිකම් පිළිබඳ එක්සත් ජාතීන්ගේ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය, “High Commissioner Presents Updates on Human Rights in Colombia, Guatemala, Honduras, Nicaragua, Cyprus and Sri Lanka”, වාර්තා යාවත්කාලීන කිරීම, 2024 මාර්තු 1
¹³² A/HRC/54/20, 65(c) ඡේදය.

පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාවල ක්‍රියාවට නොනංවන ලද නිර්දේශ ඇතුළුව ඒවායෙහි කාර්යයන් අනු පිටපත් කිරීම වෙනුවට, කවර හෝ නව ව්‍යුහයක් අතින් කොමිෂන් සභාවන්ගේ කලාපයන් මත පාරදෘෂ්‍යභාවයක් සහිතව ගොඩනැංවීම අවශ්‍ය කෙරේ.

75. වින්දිතයන් සහ සිවිල් සමාජ සංවිධාන අතර යෝජිත සත්‍ය සෙවීමේ යාන්ත්‍රණය පිළිබඳව තදබල සංශයක් පවතින බැවින්, මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය විසින් සිදුකරන ලද ප්‍රවිචාරණයන් මගින් පැහැදිලි වේ. කේන්ද්‍ර කණ්ඩායමක් සමග පැවති සාකච්ඡාවකදී, එක් සහභාගිකයකුගේ ප්‍රකාශයක් සමග සියලු වින්දිතයෝ එකඟ වූහ: “නව කොමිසමක් හෝ නව යාන්ත්‍රණයක් විසින් කවර හෝ ප්‍රතිඵලයක් අත්කර දෙනු ලැබූ මම විශ්වාස නොකරමි... රජයට කිසිවක් කිරීමට අවශ්‍ය නැත. ඒ නිසා මේ තුළින් කවර හෝ ප්‍රතිඵලයක් ලැබෙනු ඇතැයි මම විශ්වාස කරන්නේ කෙසේද?” එවැනි ව්‍යුහයක් ස්ථාපිත කිරීම පිළිබඳව හෝ පනත් කෙටුම්පත පිළිබඳව ප්‍රමාණවත් ප්‍රවිචාරණ ක්‍රියාවලියක් අද දක්වාම නොපවතින අතර, කාර්ය සාධනයෙහි සමත් සත්‍ය කොමිසමකට අවකාශ සපයන විශ්වාසය ගොඩනැංවීමක් හෝ සහනුමතිය සංවර්ධනය කිරීමක් සිදු වී නොමැත. සත්‍ය සෙවීම පමණක් ප්‍රමාණවත් නොවන බව සිවිල් සමාජ සංවිධාන විසින් අවධාරණය කර තිබේ: සාපරාධී පුද්ගල වගකීම තහවුරු කළ හැකි යෝග්‍ය අධිකරණමය ක්‍රියාවලියක්ද ඒ සමග පැවතිය යුතු ය.¹³³ වගඋත්තරදායකත්වයත්, හානි පූරණය සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීමත් ඇතුළු සංක්‍රාන්ති යුක්තිය පිළිබඳ විස්තීර්ණ ප්‍රවේශයක අවශ්‍යතාව ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසම විසින්ද මේ හා සමානව අවධාරණය කර ඇති අතර, මානව හිමිකම් උල්ලංඝනය කිරීම් සහ බරපතල අපරාධ පිළිබඳ විමර්ශනය හා අභිචෝදනය සඳහා වන යාන්ත්‍රණයක් ස්ථාපිත කරන්නැයි එය රජයෙන් ඉල්ලා තිබේ. වෙනත් දෑ අතර, LLRC කොමිසම ඇතුළු පෙර පැවති පරීක්ෂණවල ‘අර්ථකාරී නිර්දේශ’ ක්‍රියාත්මක කිරීම අධීක්ෂණය සඳහා ඉහළ පෙළේ කමිටුවක් පත්කිරීමට ද, පෙර පරීක්ෂණයන්ගේ ප්‍රතිඵල පිළිබඳව ප්‍රජාව දැනුවත් කිරීමේ මූලපිරිමි සඳහා ක්‍රියාකරන ලෙස ද, එමගින් ඉල්ලා තිබේ.¹³⁴

II. ඉරණම සහ ආගිය අතක් නොමැතිවීම පිළිබඳ පැහැදිලි කිරීම: අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාංශය

76. ශ්‍රී ලංකාවේ වින්දිත පවුල්වලින් මහත් වූ බහුතරයක්, සිය ප්‍රියාදරයන්ගේ ඉරණම සහ ආගිය අත පිළිබඳව සැලකිය යුතු දැනුමකින් තොරව දිවි ගෙවති. බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම විසින් පැහැදිලි කර ඇති පරිදි, පැහැදිලිකිරීම පිළිබඳ අවශ්‍යතාව සම්පූර්ණවන්නේ ඉරණම සහ ආගිය අත යන දෙකම නිර්ණය කිරීමෙන් පමණි.¹³⁵ බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ 2007 ජනවාරි මස වාර්තාවට අනුව, එම කණ්ඩායම විසින් ශ්‍රී ලංකා බලධාරීන්ගෙන් විමසන ලද සිදුවීම් 12,319ක් අතුරින්, රජයෙන් (සිදුවීම් 6,530ක්) හෝ වෙනත් මූලාශ්‍රයකින් (සිදුවීම් 40ක්) ලබාගත් තොරතුරුවල පදනම මත “පැහැදිලි කරගන්නා ලදැයි” සැලකෙන සිදුවීම් ප්‍රමාණය 6,570කි.¹³⁶ මෙම සංඛ්‍යාව මෑත වසරවලදී සැලකිය යුතු තරමින් ඉහළ නැග නොමැත. බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ කමිටුවට 2023දී ඉදිරිපත් කළ ශ්‍රී ලංකා රජයේ වාර්තාව, ‘පැහැදිලි කරන ලද සිදුවීම්’ 6,598ක් පිළිබඳව (2007 සිට සැලකූ විට සිදුවීම් 28කින් පමණක් වැඩිවීමක්) සඳහන් කරයි.¹³⁷ කෙසේ වුවද,

¹³³ බලන්න උදා., බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කළවූන්ගේ ආතීන්ගේ සංගමය - උතුරු සහ නැගෙනහිර පළාත්, “Rejection of the National Unity and Reconciliation Commission and Calling for an International Mechanism to Achieve Remedial Justice”, 2023 අගෝස්තු 3; ප්‍රතිපත්ති පර්යේෂණ සඳහා වූ අධ්යාලම් කේන්ද්‍රය සහ නවත් අය, “Joint Statement: On the Inadequacy of a ‘Truth and Reconciliation Mechanism’ to Achieve Post-War Transitional Justice”, 2023 ජූලි 19; කාන්තා ක්‍රියාකාරී ජාලය සහ නවත් අය, “Joint Statement”, 2023 ජූලි උපුටා දැක්වීම “Civil Society Questions Proposed Truth-Telling Mechanism”, The Morning, 2023 ජූලි 15; උතුරු-නැගෙනහිර සම්බන්ධීකරණ කමිටුව, “Sri Lanka’s Proposed National Unity and Reconciliation Commission Amidst the Continuing State Sponsored Oppressions in Northern and Eastern Province”, 2023 ජූලි 20. තවදුරටත් බලන්න: ප්‍රතිපත්ති පර්යේෂණ සඳහා වූ අධ්යාලම් කේන්ද්‍රය සහ නවත් අය, “Concerns Regarding the Proposed Truth, Unity and Reconciliation Commission”, සත්‍යය සහ ප්‍රතිසන්ධාන යාන්ත්‍රණය සඳහා වූ අන්තර්වාර ලේකම් කාර්යාලයේ අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් වෙත යවන ලද ඒකාබද්ධ සිවිල් සමාජ ලිපිය, 2024 මාර්තු 7.

¹³⁴ ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසම, “Press Notice: Observations and Recommendations on the Commission for Truth, Unity and Reconciliation in Sri Lanka Bill”, මාධ්‍ය නිවේදන අංක: HRC/P/I/E/17/01/24, 2024 ජනවාරි 17

¹³⁵ බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධව, ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ කාර්ය ක්‍රමවේදයන්, A/HRC/WGEID/1, 2023 සැප්තැම්බර් 28, 28 ඡේදය.

¹³⁶ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ වාර්තාව, A/HRC/4/41, 2007 ජනවාරි 25, 394 ඡේදය. සිද්ධීන් 6,444 කදී පුද්ගලයාගේ තත්ත්වය “මියගිය” ලෙස වාර්තාවේ සටහන් වුවද, වර්ගීකරණය කළ ස්වභාවය පිළිබඳ වැඩිදුර විස්තර සපයන්නේ නැත.

¹³⁷ CED/C/LKA/1, 54 ඡේදය.

2007 වාර්තාවෙහි “පැහැදිලි කරන ලද” ලෙස සැලකෙන සිදුවීම්, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම විසින් ඉරණම සහ ආගිය අත පිළිබඳ දැන් භාවිතා කරන නිර්ණායකයන්ට අනුකූල වෙන්දැයි පැහැදිලි නොමැත.¹³⁸ බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම විසින් වර්තමානයේ අනුයත කාර්යය ක්‍රමවේදයට අනුව සිදුවීම් පිළිබඳ විමර්ශන එකී ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම සමග යළිත් ආරම්භ කළ හැක.¹³⁹

77. 1988 සිට අතුරුදහන්වූ තැනැත්තන් පිළිබඳව ලබාගත හැකි සියලු තොරතුරු එක්රැස් කර ජාතික දත්ත සංවිභවයකට ඇතුළත් කිරීම සඳහා ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසම විසින් 2004 දී ඒකකයක් පිහිටුවන ලදී. පෙර පැවති කොමිෂන් සභාවලින් (උදා: කලාප හා දීප ව්‍යාප්ත පරීක්ෂණ කොමිසම් සහ 1990 හා 1997 අතර කාලය තුළ යාපනය දිස්ත්‍රික්කයේ අතුරුදහන් වූ තැනැත්තන් පිළිබඳව කමිටුව) අදාළ දත්ත ඒකරාශී කිරීම එම ඒකකය මගින් ආරම්භ කළේය.¹⁴⁰ දීප ව්‍යාප්ත කොමිෂන් සභාව විසින් පරීක්ෂණ සිදුනොකළ අතුරුදහන් වූ තැනැත්තන්ගේ පැමිණිලි (2,200ක්) පිළිබඳව වැඩිදුර සොයාබැලීමේ වරමක් ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසම වෙත විශේෂිතව ලබා දෙන ලද අතර¹⁴¹ ඒ සඳහා පරීක්ෂණ කමිටුවක් කොමිසම විසින් පත්කරනු ලැබුණි.¹⁴² 2006දී කොමිසමේ නායකත්වය වෙනස් කිරීමෙන් පසු, “රජයෙන් විශේෂ විධානයන් ලබා නොදෙන්නේ නම්, තාවකාලිකව” අදාළ පරීක්ෂණ නවත්වනු ලබන බවට ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසම ප්‍රකාශ කර සිටියේය. “වන්දි වශයෙන් සිදුකරන ගෙවීම්” ද නිර්දේශයන් ඇතුළත් වාර්තාවක් ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසම විසින් 2007දී ජනාධිපති ලේකම් කාර්යාලය වෙත භාරදෙන ලදී.¹⁴³

78. 2016 වසරේදී, ශ්‍රී ලංකා රජය අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලයක් ස්ථාපිත කරන ලදී. මේ වනාහී මානව හිමිකම් කවුන්සිලයේ 30/1 (2015) යෝජනාවෙහි ශ්‍රී ලංකා රජයේ බැඳීම ප්‍රතිබිම්බනය කළ එක් ආකාරයකි.¹⁴⁴ ගැටුම්, දේශපාලන නොසන්සුන්තා, සිවිල් කැලඹීම් පිළිබඳ සන්දර්භය තුළ හෝ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර ප්‍රඥප්තියේ නිර්වචන ප්‍රකාර බලහත්කාරී අතුරුදහන්වීම්වල ප්‍රතිඵලයක් ලෙස ආගිය අතක් නොමැති පුද්ගලයන් මෙන්ම “ක්‍රියාත්මක රාජකාරියේදී අතුරුදහන් වූ” සන්තද්ධ හමුදා හෝ පොලිස් සාමාජිකයන් ලෙස හඳුනාගන්නා ලද අයගේ ඉරණම සහ ආගිය අත පිළිබඳව තීරණය කිරීමේ වරම සහිතව ශ්‍රී ලංකාවේ පිහිටුවන ලද පළමු නිත්‍ය ආයතනය අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලයයි.¹⁴⁵ යට කී සියලු ප්‍රවර්ග පිළිබඳව සඳහන් කිරීමේදී අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය භාවිතා කරන පොදු යෙදුම ‘ආගිය අතක් නොමැති’ යන්නයි.¹⁴⁶ වෙනත් දෑ අතර, ආගිය අතක් නොමැතිවූවන් පිළිබඳ සොයා බලා, ඔවුන් අතුරුදහන්වූ වාතාවරණය පැහැදිලි කිරීමටත්, ආගිය අතක් නොමැති අය පිළිබඳ සිදුවීම් සම්බන්ධයෙන් ක්‍රියාකිරීමට අදාළ බලාධිකාරයන්ට නිර්දේශයන් කිරීමටත්, ආගිය අතක් නොමැති තැනැත්තන් සහ ඔවුන්ගේ ඥාතීන්ගේ අයිතීන් හා ළදියාවන් ආරක්ෂා කිරීමටත්, ප්‍රතිකර්ම සඳහා ඇති මාවන් හඳුනාගැනීමටත්, ආගිය අතක් නොමැති අය පිළිබඳ තොරතුරු එක්රැස් කොට, ලබාගත හැකි සියලු තොරතුරු දත්ත සංවිභවයකට මධ්‍යගත කිරීමටත් අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලයට බලය සපයා තිබේ.¹⁴⁷ පුද්ගලයන් කැඳවීමත්, බලාධිකාරයන්ගෙන් සහාය ඉල්ලා සිටීමත්, මළ සිරුරු ගොඩගැනීම සඳහා අධිකරණ නියෝග ලබාගැනීම සහ ස්ථානීය පරීක්ෂණයන් සිදු කිරීමත් ඇතුළු විමර්ශන සඳහා වන පුළුල්

¹³⁸ බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධව, ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ කාර්ය ක්‍රමවේදයන්, A/HRC/WGEID/1, 2023 සැප්තැම්බර් 28, 28 ඡේදය. අතුරුදහන්වූ පුද්ගලයාගේ ඉරණම හෝ සිටින ස්ථානය පිළිබඳ පැහැදිලි කිරීමක් පමණක් අවශ්‍ය වූ පැරණි විධි ක්‍රම මෙයින් ප්‍රතිස්ථාපනය විය. බලන්න: උදාහරණයක් ලෙස එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ වාර්තාව, A/HRC/4/41, 2007 ජනවාරි 25, 11 ඡේදය.

¹³⁹ බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධව, ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ කාර්ය ක්‍රමවේදයන්, A/HRC/WGEID/1, 2023 සැප්තැම්බර් 28, 32 ඡේදය.

¹⁴⁰ ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසම, “ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසමේ 2004 - 2005 වාර්ෂික වාර්තාව”, පිටු.72-73.

¹⁴¹ ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසම විසින් උපුටා දක්වන ලද පරිදි, 2005 මාර්තු 14 දිනැති අංක SP/6/N/214/1947 දරණ ජනාධිපති නියෝගය.

¹⁴² ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසම, “2006 සහ 2007 වාර්ෂික වාර්තාව”, පිටු. 26-27.

¹⁴³ ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසම, “2006 සහ 2007 වාර්ෂික වාර්තාව”, පිටු. 26-27.

¹⁴⁴ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රතිසන්ධානය, වගඋත්තරදායකත්වය සහ මානව හිමිකම් ප්‍රවර්ධනය කිරීම, A/HRC/RES/30/1, 2015 ඔක්තෝබර් 14.

¹⁴⁵ 2016 අංක 14 දරණ, අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය (ස්ථාපනය, පරිපාලනය සහ ක්‍රියාකාරීත්වය) පනත, 27 වගන්තිය.

¹⁴⁶ එම, 27 වගන්තිය.

¹⁴⁷ එම, 10 වගන්තිය.

නෛතික බලතල අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලයට ලබා දී ඇත.¹⁴⁸ එමෙන්ම, පුද්ගලයන් රඳවා සිටීමට ඉඩ ඇති, පොලිස් ස්ථාන, බන්ධනාගාර සහ වෙනත් රැඳවුම් ස්ථාන (උදා: හමුදා කඳවුරු)වලට සෝදිසි වරෙන්තුවක් නොමැතිව ඇතුළුවීමට අවශ්‍ය බලතලවලින් එය සමන්විත වේ.¹⁴⁹ ඥාතීන් හා කෙරෙන ප්‍රවිචාරණයෙන් පසුව, “වින්දිතයන්ගේ, ඥාතීන් සහ සමාජයේ ශුභසිද්ධිය සැලකිල්ලට ගනිමින්” අදාළ සිදුවීම් පිළිබඳව අභිචෝදක බලාධිකාරයන්ට වාර්තා කිරීමට අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලයට පුළුවන.¹⁵⁰ කෙසේවුවද, අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලය මෙකී බලතල පෘථුල ලෙස ප්‍රයෝජනයට ගත් බවක් නොපෙනේ.

79. ඩිජිටල්කරණය සඳහා පූර්ව කොමිෂන් සභා වාර්තා පරිශීලනය කළ බව අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලය ස්වකීය ප්‍රසිද්ධ වාර්තාවල ප්‍රකාශ කර තිබේ.¹⁵¹ කෙසේවුවද, අතුරුදහන්වූ තැනැත්තන්, ඔවුන් අතුරුදහන්වූ ස්ථානය වෙනුවට ඔවුන්ගේ පදිංචි ස්ථාන අනුව ලියාපදිංචි කිරීම මගින් දත්ත සෙවීම සහ විශ්ලේෂණය කිරීම දුෂ්කර කිරීමත්,¹⁵² එම දත්ත අතුරුදහන්වුවන්ගේ පවුල්වලට සහ ඔවුන්ගේ නියෝජිතයන්ට පරිශීලනයට නොහැකිවීමත් ඇතුළු අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලය යටතේ වන දත්ත සංචිතයේ පවත්නා අඩු ලුහුඬුකම් සංවාදකයන් විසින් පෙන්වා දී තිබේ.

80. ඉකුත් සත් වසර පුරා, පුද්ගලයන්ගේ ඉරණම සහ ආගිය අත පිළිබඳ පැහැදිලි කරගැනීම පිණිස පූර්ණ විමර්ශන සිදුකරනු වෙනුවට, අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලය විසින් සිදුකර ඇත්තේ පරිපාලනමය ස්වරූපයක ‘සිදුවීම් කළමනාකරණය කිරීමේ ප්‍රවේශයක්’ බව පෙනී යයි.¹⁵³ රෙජිස්ට්‍රාර් ජෙනරාල්වරයාට මරණ සහතික හෝ ප්‍රවාස සහතික ලබාදීමට ඉඩ සපයනු පිණිස අතුරුදහන්වීම් ලියාපදිංචි කිරීමට හා වාර්තා නිකුත් කිරීමට එහි අවධානය යොමුකර ඇත.¹⁵⁴ අදියර 1 සිදුවීම් (2001 -2021 අතර සිදු වූ) ලෙස වර්ගීකරණය කර ඇති සිදුවීම් 6,025කින්, සිදුවීම් 5,221කට අදාළ “ප්‍රාරම්භක පරීක්ෂණ” ශ්‍රී ලංකා බලධාරීන්ට අනුව නිමා කර තිබේ.¹⁵⁵ මෙයින් සිදුවීම් 239ක් මරණ සහතික නිකුත් කිරීම සඳහා රෙජිස්ට්‍රාර් ජෙනරාල්වරයාට යොමුකර ඇති අතර¹⁵⁶ පවුල් 1,313කට ප්‍රවාස සහතික ලබාගැනීමට සහාය ලබා දී ඇත.¹⁵⁷ වින්දිත පවුල්වලට මූල්‍යාධාර සඳහා ඇති යෝග්‍යතාව කෙරෙහි අවධානය යොමුකොට සිදුකළ ප්‍රාරම්භක පරීක්ෂණ ඉතා පටු බව පෙනී යයි.

81. ආගිය අතක් නොමැති පුද්ගලයන් පිළිබඳ, අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලයේ සොයා බැලීම් තවමත් පටන්ගත්තා පමණි. ස්වකීය ප්‍රගතිය පිළිබඳ වාර්තාවක් මගින් අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලය ඉදිරිපත් කර ඇත්තේ 2023 වසර තුළ සිදුවීම් දෙක තුනක් අවසන් කිරීමේ අවම අපේක්ෂාවකි.¹⁵⁸ මීට පටහැනිව, 2024 මාර්තු මාසයේදී ශ්‍රී ලංකා රජය මානව හිමිකම් කවුන්සිලයට දන්වා සිටියේ අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලයේ ගවේෂණ ඒකකය මගින් සිදුවීම් 19ක් විසඳාලීමට සමත් වූ බව ය: ඉන් තිදෙනෙකු මියගොස් ඇති අතර 16 දෙනෙකු ජීවතුන් අතර හමු වී තිබේ.¹⁵⁹ මෙම සිදුවීම් පිළිබඳ විස්තර ප්‍රසිද්ධියේ සපයා නොමැත. ඇතැම් සිදුවීම්වලදී, අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලයෙන් වැඩිදුර විමර්ශනයක් සිදු නොවුණ මුත්

¹⁴⁸ එම, 12(c)(ii),(d),(e),(g) වගන්තීන්.

¹⁴⁹ එම, 12 (f) වගන්තිය.

¹⁵⁰ එම, 12(i) වගන්තිය

¹⁵¹ CED/C/LKA/1, 49 ඡේදය.

¹⁵² සත්‍යය හා යුක්තිය සඳහා වන ජාත්‍යන්තර ව්‍යාපෘතිය (ITJP) සහ ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රජාතන්ත්‍රවාදය සඳහා මාධ්‍යවේදියෝ (JDS), “Sri Lanka: Briefing Note 3, Enforced Disappearances”, 2021 පෙබරවාරි.

¹⁵³ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රතිසන්ධානය, වගඋත්තරදායකත්වය සහ මානව හිමිකම් ප්‍රවර්ධනය කිරීම: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්ගේ වාර්තාව, A/HRC/51/5, 2022 ඔක්තෝබර් 4, 42 ඡේදය.

¹⁵⁴ 2016 දී, ශ්‍රී ලංකා රජය ප්‍රවාස සහතික නිකුත් කිරීමට අවසර දීම සඳහා 2016 අංක 16 දරණ මරණ ලියාපදිංචි කිරීමේ (නාවකාලික විධිවිධාන) (සංශෝධන) පනත පනවන ලදී.

¹⁵⁵ ජීනීවා හි එක්සත් ජාතීන්ගේ ශ්‍රී ලංකා නීත්‍ය දූත මණ්ඩලය, “එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලයේ 55 වැනි සැසිවාරයේදී ජීනීවා හි එක්සත් ජාතීන්ගේ ශ්‍රී ලංකා තානාපති සහ නීත්‍ය නියෝජිත අනිගරු හිමාලි අරුණතිලක මහත්මිය විසින් කරන ලද ප්‍රකාශය” ප්‍රකාශය, 2024 මාර්තු 1

¹⁵⁶ එම, 4 පිටුව

¹⁵⁷ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්වරයා විසින් මානව හිමිකම් කවුන්සිලයේ 51/1 යෝජනාවට පූර්වගාමීව ඉදිරිපත් කළ ‘Situation of Human Rights in Sri Lanka’ මෑයෙන් යුතු අසංශෝධිත ලිඛිත පෙරටු පිටපත සම්බන්ධයෙන් ශ්‍රී ලංකා රජයේ නිරීක්ෂණ ඇතුළත් ප්‍රතිචාරය, 2023, 7 පිටුව

¹⁵⁸ අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලය (ශ්‍රී ලංකාව), “2023 ජූලි 12 වන විට ප්‍රගතිය”, 2023 ජූලි, 4 පිටුව.

¹⁵⁹ ජීනීවා හි එක්සත් ජාතීන්ගේ ශ්‍රී ලංකා නීත්‍ය දූත මණ්ඩලය, “එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලයේ 55 වැනි සැසිවාරයේදී ජීනීවා හි එක්සත් ජාතීන්ගේ ශ්‍රී ලංකා තානාපති සහ නීත්‍ය නියෝජිත අනිගරු හිමාලි අරුණතිලක මහත්මිය විසින් කරන ලද ප්‍රකාශය” ප්‍රකාශය, 2024 මාර්තු 1. 2023 දී, ශ්‍රී ලංකා රජය විසින් එම පුද්ගලයින් 14 දෙනාගෙන් 11 දෙනෙකු ශ්‍රී ලංකාවේ ජීවතුන් අතර සිටින අතර 3 දෙනෙකු විදේශගත වී ඇති බව වාර්තා කළේය. මානව හිමිකම් කොමසාරිස්වරයාගේ වාර්තාවට ශ්‍රී ලංකා රජයේ නිරීක්ෂණ ඇතුළත් ලිඛිත ප්‍රතිචාරය, 2023, 7 පිටුව

අතුරුදහන්වූවන්ගේ පවුල් විසින් සවිස්තරාත්මක ලේඛනගත තොරතුරු සපයා දී තිබේ: 2019දී අතුරුදහන්වූවන්ගේ මව්වරුන් විසින් භාරදෙන ලද සිදුවීම් පහකට අදාළ ප්‍රගතියේ ඌනතාව මීට නිදසුනකි¹⁶⁰. ආරක්ෂක අංශවල සාමාජිකයන් සම්මුඛව සාකච්ඡා කිරීම, ආරක්ෂක හමුදාවන්ගේ වාර්තා ඉල්ලා සිටීම හෝ රැඳවුම් ස්ථානවලට යාම ඇතුළු අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය සතු පාදුල නෛතික බලතල එය විසින් ව්‍යවහාර නොකිරීම, පවුල් කළකිරීමට පත්කර ඇති අතර අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලයට ලැබී ඇති වරමට අනුවකුලව ප්‍රතිඵල ලබාදීම සම්බන්ධයෙන් ඔවුනට ඇති කැමැත්ත පිළිබඳව බරපතල සැක සංකා මතුකර තිබේ. කොවිඩ් 19 වසංගතය විසින් ඇතිකළ අවහිරතා සහ කාර්ය මණ්ඩලය ආශ්‍රිතව මතු වූ ගැටළු පිළිබඳ අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය පෙන්වා දී තිබුණද, විස්තීර්ණ විමර්ශනයන් ප්‍රමුඛත්වයේ ලා ඔවුන් ක්‍රියා කර නොමැති බව පෙනී යයි.

82. සමූහ මිනීමැරවුම් පිළිබඳ විමර්ශනයන් මගින්, අතුරුදහන්වූ තැනැත්තන්ගේ ඉරණම සහ ආගිය අත පිළිබඳව මෙන්ම අපරාධ පිළිබඳවත්, මානව හිමිකම් කඩකිරීම් සහ ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් නීතිය බරපතල ලෙස උල්ලංඝනය කිරීම පිළිබඳවත් වැදගත් සාක්ෂි සපයාගත හැකිය. අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය ඇතුළු ශ්‍රී ලංකා රජය, සමූහ මිනීමැරවුම් ඇති ස්ථාන නිශ්චය කිරීමත්, අනාවරණය කිරීම හා සමූහ සෞභෝග්‍යබීම් ආරක්ෂා කොට සංරක්ෂණය කිරීමත්, සමූහ මිනීමැරවුම් ඇති මානව ශේෂයන් සංරක්ෂණය කොට ගොඩගෙන විශ්ලේෂණ කිරීමත් සඳහා ඇති බැඳීම පැහැර හරින බවට කණස්සල්ලක් පවතී.¹⁶¹ මානව ශේෂයන් පිළිබඳ විමර්ශනයන්ට අදාළ නඩු විභාගවලදී සහ මන්තාරම, මුලතිවු සහ කිලිනොච්චියේ සමූහ මිනීමැරවුම්වලට අදාළ මළ සිරුරු ගොඩගැනීමේදී අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය නිරීක්ෂක භූමිකාවක් රඟ දැක් වූ නමුත්, සැකයට පාත්‍ර වෙතත් සමූහ මිනීමැරවුම් පිළිබඳ විමර්ශනයන් සිදුකිරීමට අවශ්‍ය පූර්වවිචාරී ප්‍රයත්නයන් එය විසින් ගනු ලැබ ඇති බවක් නොපෙනේ.¹⁶² මාතලේ සමූහ මිනීමැරවුම් පිළිබඳ විමර්ශන නවතාලීම හා සැකයට පාත්‍ර වෙතත් සමූහ සෞභෝග්‍යබීම් පිළිබඳ විමර්ශනයට අවශ්‍ය පූර්වවිචාරී ප්‍රයත්නයන් සිදු නොකිරීම පිළිබඳව බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම විසින් 2019 සැප්තැම්බරයේදී කණස්සල්ල පළ කරන ලදී.¹⁶³ ඉදිකිරීම් සහ වෙනත් ක්‍රියාකාරකම්වලදී හමු වූ වැදගත් සාක්ෂි පිළිබඳව බලධාරීන්ට වාර්තා නොකිරීම ගැන තොරතුරු පිළිබඳවද එම කණ්ඩායම සඳහන් කර ඇත.¹⁶⁴ මානව ශේෂයන් පිළිබඳ කාල නිර්ණය හා සම්බන්ධ වාර්තාවල පවතින විශාල අසංගතිය, ගොඩගත් මිනිස් ශේෂයන් දුෂ්‍යවීමට ඇති ඉඩ කඩ පිළිබඳ සැකයන් ශේෂ කොට තිබේ.¹⁶⁵ 2023 අගෝස්තු මාසයේදී, බහිර්නීතික, සමූහ හෝ අන්තනෝමතික සාහන පිළිබඳ එක්සත් ජාතීන්ගේ විශේෂ නියෝජිතයාත්, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමත්, සත්‍යය, යුක්තිය, හානි පූරණය සහ පුනරාවර්තනය නොවීම සහතික කිරීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම සම්බන්ධ එක්සත් ජාතීන්ගේ විශේෂ නියෝජිතයාත්, මුලතිවු කොක්කුතෝඩුවාසි සමූහ මිනීමැරවුම් හා සම්බන්ධ සිරුරු ගොඩගැනීම හා සංරක්ෂණය සම්බන්ධයෙන් මේ හා සමාන කණස්සල්ලක් පළකළහ.¹⁶⁶ මානව ශේෂයන් හඳුනාගැනීම සහ බහු ශික්ෂණ සම්බන්ධීකරණ ක්‍රමයක් පිළිබඳව වැඩිදුර නෛතික ප්‍රතිසංස්කරණ සඳහා අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය විසින් මීට පෙර ඉල්ලීම් සිදුකර තිබුණි.¹⁶⁷

83. අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය වින්දිත ප්‍රජාවන්ගේ විශ්වාසයේ ඌනතාවකට මුහුණ දී සිටියි. කලින් සිට පැවති සංගයන් සංයුක්ත වී ඇත්තේ කාර්ය මණ්ඩලීය විවිධත්වයේ ඌනතාව (විශේෂයෙන්ම දෙමළ ජාතික කාර්ය මණ්ඩලිකයන්ගේ අඩුව) සහ වින්දිත පවුල්වලට ප්‍රතිඵල ලබාදීමට අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලයේ අසමත්වීම් යන සාධකවලිනි. එක් ප්‍රතිවාරකයකු විසින් කළකිරීම මෙසේ සංකීර්ණව දක්වන ලදී: “ඔවුන් කරන්නේ තොරතුරු එක්රැස් කිරීමයි. ඔවුන් නම් ලබාගෙන ලිපිගොණු හඳුනවා. ඔවුන් කරන්නේ අපට ගොණු

¹⁶⁰ ප්‍රංශයේ දෙමළ සිසුන්ගේ සංගමය සහ උතුරු සහ නැගෙනහිර පළාත්හි බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කරවූවන්ගේ දොන්ගේ සංගමය, “මානව හිමිකම් කඩවීම් සිලයේ 51 වැනි නිත්‍ය සැසියේදී කළ වාචික ප්‍රකාශය”, ප්‍රකාශය, 2022 සැප්තැම්බර් 27.

¹⁶¹ එක්සත් ජාතීන්ගේ මහා සභාව, බහිර්නීතික, සමූහ හෝ අන්තනෝමතික සාහන පිළිබඳ එක්සත් ජාතීන්ගේ විශේෂ නියෝජිතයාගේ වාර්තාව: ඉතිහාසය සහ ලෝකය පුරා, සමූහ මිනීමැරවුම්, සමූහ සාහන සහ නීති විරෝධී මරණ සිදුකළ බහුවිධ ස්ථාන අවධාරණය කිරීම, A/75/384, 2020 ඔක්තෝබර් 12, 88 ඡේදය.

¹⁶² බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම (WGEID), බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම පේරු සහ ශ්‍රී ලංකාවේ සංචාරයන් පිළිබඳ පසු විපරම, 2019 සැප්තැම්බර් 10, A/HRC/42/40/Add.1, 13 ඡේදය. A/HRC/51/5, 42 ඡේදය.

¹⁶³ A/HRC/42/40/Add. 1, 13 ඡේදය.

¹⁶⁴ එම, 13 ඡේදය.

¹⁶⁵ එම, 81(g) ඡේදය

¹⁶⁶ බහිර්නීතික, සමූහ හෝ අන්තනෝමතික සාහන පිළිබඳ විශේෂ නියෝජිත සහ තවත් අය, AL LKA/6/2023, 2023 අගෝස්තු 14

¹⁶⁷ අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය, “අතුරු වාර්තාව”, 2018 අගෝස්තු, 47(II) ඡේදය.

අංකයක් ලබාදීම පමණයි. අපිට ප්‍රගතියක් අවශ්‍ය නම්, අපගේ සිදුවීමට අදාළව සාක්ෂිකරුවන් අපි සොයාගත යුතු බවයි ඔවුන් කියන්නේ. සාක්ෂිකරුවන් ගෙන ආ හැක්කේ කාටද? අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලය හමුවේ සාක්ෂි දෙන කිසිවකුට අවශ්‍ය නැහැ”. උතුරේ සිට ආ සාක්ෂිකාරියක් මේ හා සමානව අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලයේ මන්දෝත්සාහිතාවය පිළිබඳව මෙසේ සඳහන් කළාය:

“අපේ සිදුවීම් පිළිබඳව වැඩිදුර කටයුතු කිරීමට ඔවුන්ට අවශ්‍යව ඇති බව අපිට දන්වා සිටි ලිපි අප වෙත ලැබුණු අතර ඔවුන්ට තොරතුරු තිබුණද ඔවුන්ට තවදුරටත් දත්ත අවශ්‍ය බව එහි සඳහන්. අපිට පැමිණෙන්නැයි ඔවුන් දන්වා තිබුණා. මම නොගියොත්, ඔවුන් තවත් ලියුම් එවන අතර එවැනි ලිපි තුන හතරකින් පසු, විමර්ශනයන්ට සහාය නොදැක්වීම සම්බන්ධයෙන් මට එරෙහිව නීතිමය ක්‍රියාමාර්ග ගන්නා බවට තර්ජනය කරා වි...එයින් පසුව ඔවුන් ඒවායින් කළේ මොකක්ද? ඔවුන්ගේ කාර්යාලයට මම ගිහින් තොරතුරු දැනගැනීමේ අයිතිය යටතේ මගේ සැමියා පිළිබඳව කවර හෝ තොරතුරක් සපයන ලෙස මම ඉල්ලා සිටියත්, ආරක්ෂක හේතු මත මොනායම් හෝ තොරතුරක් අනාවරණය කිරීම ඔවුන් ප්‍රතික්ෂේප කළා.”

84. අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලයට මූලින් පත්කළ සාමාජිකයන් පැතිරුණු ගෞරවයට පාත්‍රවූ අතර ඉන් පසුව ජනාධිපති ගෝඨාභය රාජපක්ෂ (2019-2022) විසින් පත්කරන ලද ඇතැම් කොමසාරිස්වරුන්ගේ අපක්ෂපාතීත්වය පිළිබඳ ගැටළු සහගත බව විසින් අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලයේ සුජාතභාවය තවදුරටත් බාදනය කරන ලදී. සාපරාධී වගඋත්තරදායකත්වය නොතකා හරිමින් පත්කරන ලද කොමසමක් සේ දක්නා ලද දේශපාලන පලිගැනීම් පිළිබඳව සොයා බැලීම සඳහා පත් කරන ලද ජනාධිපති පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාවේ හිටපු සභාපතිවරයා වූ විනිසුරු අබේරත්න 2020 දෙසැම්බරයේදී අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලයේ සභාපතිවරයා ලෙස පත්කරනු ලැබුණි. 2021 මැයි මාසයේදී එම රජය විසින්ම අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලයේ කොමසාරිස්වරයකු ලෙස ජයන්ත වික්‍රමරත්න පත්කරන ලදී. ඔහු කලින් පොලිස්පතිවරයා වශයෙන් කටයුතු කළ දූර කාලයේදී, අතුරුදහන්වීමේවලට සම්බන්ධ බවට චෝදනා ලද සහ ඉන්පසු වින්දිත පවුල්වලට හිරිහැර සිදුකළ පොලිස් අංශයන්ම වික්‍රමරත්න මහතාගේ අධීක්ෂණයට යටත්ව ක්‍රියාත්මක විය. 2021 දෙසැම්බරයේදී අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලයේ සභාපතිවරයා වශයෙන් මහේෂ් කටුලන්ද පත්කරනු ලැබුණි. 2009දී ශ්‍රී ලංකා හමුදාවන්ට භාරවීමෙන් පසු දෙමළ ජනයා දහස් ගණනක් අතුරුදහන්වූ බවට කිසිදු සාක්ෂියක් නැතැයිද, අතුරුදහන් වූ බහුතර පිරිසක් පැහැරගන්නා ලද්දේ LTTE සංවිධානය සහ ඔවුන්ගේ ප්‍රතිවාදී කණ්ඩායම් විසින්ද මාධ්‍යවේදීන්ට ප්‍රකාශ කිරීම මගින් කටුලන්ද මහතා ඔහුගේ ආයතනය විසින් සිදුකරන විමර්ශන අපේක්ෂාවෙන් සිටින දහස් සංඛ්‍යාත සිදුවීම් පිළිබඳ පූර්ව විනිශ්චයක සිටින බව පෙන්වුම් කළේය.¹⁶⁸

85. ප්‍රවීචාරණයන්ට සම්බන්ධ කරගත් සිවිල් සමාජ සංවිධාන, ස්වාධීන කොමසාරිස්වරුන්ගේ අවශ්‍යතාව සහ අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලය, අධිකරණ, බන්ධනාගාර කටයුතු සහ ව්‍යවස්ථා ප්‍රතිසංස්කරණ පිළිබඳ අමාත්‍යාංශයෙන් වෙන්කිරීම පිළිබඳව අවධාරණය කළහ. වත්මනෙහි පවතින අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලය සමග සම්බන්ධව ක්‍රියාකිරීම පිළිබඳව සිවිල් සමාජ සංවිධානවල කැමැත්ත එකිනෙකින් වෙනස් වූ එකකි. වඩාත් නිශ්චිතව සිදු වූ අතුරුදහන්වීමේ සංඛ්‍යාව තීරණය කිරීම සඳහා ඒ හා සම්බන්ධව ක්‍රියාකිරීමට ඇතැම්හු සහාය පළකළහ. තාක්ෂණික සහාය ලබාදීමට ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව මැදිහත් වී ඇති අතර (විශේෂයෙන් චෝභාරික ශක්‍යතා සම්බන්ධයෙන්) එවැනි සහායවීම් හරහා විශේෂිත ක්ෂේත්‍රයන්ට වැඩිදුර ප්‍රතිලාභ ලබාදීමේ හැකියාවක් පවතී. අතුරුදහන්වුවන්ගේ ඉරණම සහ ආගිය අත පිළිබඳව පැහැදිලි කිරීමත්, ආයතනයේ ස්වාධීනත්වය සවිබල ගැන්වීමත්, වින්දිතයන්ට සම්බන්ධ විය හැකි සුරක්ෂිත වාතාවරණයක් සහතික කිරීමත් සඳහා අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලය යළි යොමුගැන්වීමකට ආධාර කිරීම දෙසට එවැනි සහයෝගයන් දිශාගත කළ යුතු ය.

B. ශ්‍රී ලංකාව තුළ නීතිමය කටයුතු

I. අපරාධ නීති ක්‍රියාදාමයන්

86. පරීක්ෂණ කොමිසම් සභා පිහිටුවීමේ ශ්‍රී ලංකාවේ වාර්තාව, අපරාධ වගඋත්තරදායකත්වයෙහි ලබා ඇති ප්‍රගතිය හා නොගැලපේ. විමර්ශන කොමිසම් සභා විසින් අතුරුදන්වීමේවලට වගකිව යුතු හෝ හවුල් වූ පුද්ගලයන් හඳුනාගෙන තිබුණද, වැඩිදුර අපරාධ විමර්ශනය සහ නඩු පැවරීම් සඳහා ඔවුන්ගේ නිර්දේශ ක්‍රියාවට නැංවීමේ ස්ථීර අඩුවක් තවදුරටත් පවතී. දණ්ඩ මුක්තිය බලවත්ව පැවතී තිබේ. සම්පූර්ණ කිරීම කෙසේ වෙතත්, නඩු පැවරීම් ආරම්භ වී ඇත්තේද ස්වල්පයකි. මීට පෙර සමහර කාල වකවානුවලදී, සම්පාදිත නීති යටතේ

¹⁶⁸ ජීවන් රවින්ද්‍රන්, “Families in Sri Lanka Yearn for Answers who Disappeared in Civil War”, රොයිටර්ස්, 2022 නොවැම්බර් 2.

නිලධාරීන්ට මුක්තිය හෝ වගකීමෙන් නිදහස්වීම ලබා දී තිබේ.¹⁶⁹ නඩු පැවරීමේ සහ දඬුවම් නියම කිරීමේ වේගය අඩු ය. නිදසුනක් වශයෙන්, 2004 දී එක්සත් ජාතීන්ගේ වධහිංසාවට එරෙහි කමිටුව වෙත ඉදිරිපත් කළ සිය දෙවන කාලාවර්ත වාර්තාවෙහි ශ්‍රී ලංකාව සඳහන් කොට තිබුණේ, මහාධිකරණයේ හෝ මහේස්ත්‍රාත් අධිකරණයේ අතුරුදහන්වීම් 432 ක් ගොනු කර ඇති අතර, නඩු 178 ක් අවසන් කර ඇති බවයි.¹⁷⁰ මෙයින්, විත්තිකරුවන් “නිදහස්” කළ නඩු 130 ට සාපේක්ෂව, දඬුවම් නියම වූ බව වාර්තා වී ඇත්තේ නඩු 12 ක් පමණි. ශ්‍රී ලංකා බලධාරීන් මෙම කරුණ සම්බන්ධයෙන් එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානයට සමාන සංඛ්‍යා ලේඛන ලබා දී නැති බැවින් එම කාලයේ සිට, මානව හිමිකම් මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය විසින් රැස් කරන ලද තොරතුරුවලින් ලැබෙන ඇඟවුම නම්, නඩු පැවරීමේදී දක්වන සීමිත ප්‍රගතියෙන් පෙන්වුම් කරන්නේ, අපරාධ වගඋත්තරදායකත්වය අව්‍යාජ ලෙස හඹා යාමට ශ්‍රී ලංකා රාජ්‍යයේ පැත්තෙන් ඇති ගැඹුරින් මුල් බැසගත් නොකැමැත්තයි. සත්‍යය, යුක්තිය, හානි පූරණය සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම සම්බන්ධ එක්සත් ජාතීන්ගේ විශේෂ නියෝජිත, 2017 දී ශ්‍රී ලංකාවේ සංචාරය කිරීමෙන් පසුව “ශ්‍රී ලංකාවේ අපරාධ යුක්තිය පසිඳලීමේ ක්‍රමය ප්‍රමාණවත් නොවන අතර දෝෂ සහිතයි”¹⁷¹ යන නිගමනයට පැමිණීමට හේතු වූයේ ශ්‍රී ලංකාවේ වගඋත්තරදායකත්වය පිළිබඳ අඳුරු වාර්තාවයි. ඉදිරි ප්‍රගතියට බාධාවක් වන බව පෙනෙන ප්‍රධාන සාධක කිහිපයක් පහත කොටසින් ඉස්මතු කරයි.

දේශීය නීති රාමුවේ හිඳුප්

87. ශ්‍රී ලංකාව, 2018 දී “බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම” සාපරාධී ක්‍රියාවක් බවට පත් කළද,¹⁷² පවතින නීති රාමුවේ අඩුපාඩු පවතී. මෙම පනත කලින් වසරවල සිදුවූ අතුරුදහන්වීම් සම්බන්ධයෙන් අදාළ වන්නේද යන්න පැහැදිලි නැත.¹⁷³ ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් නීතිය යටතේ අතීතයට බලපාන ලෙස අපරාධ නීතිය භාවිතා කිරීම තහනම් කර ඇති ක්‍රියාවන් හෝ පැහැර හැරීම, ඒවා සිදුකළ කාලයේදී, ජාත්‍යන්තර නීතිය යටතේ අපරාධ සේ සැලකෙන හෝ ‘ජාතීන්ගේ ප්‍රජාව විසින් පිළිගත් පොදු මූලධර්ම අනුව සාපරාධී සේ සැලකෙන ක්‍රියාවන්’ සම්බන්ධයෙන් උපයෝග කරගත නොහැක.¹⁷⁴ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීමේ ක්‍රියාව සාපරාධී එකක් බව ජාත්‍යන්තර නීතිය විසින් දීර්ඝ කාලයකට පෙර සිට පිළිගෙන තිබේ. බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම විසින් ද පැහැදිලි කර ඇත්තේ, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීමේ වලට අදාළ අවිච්ඡින්න ස්වභාවයේ එක් ප්‍රතිවිපාකයක් වන්නේ, අතුරුදහන්වීම් සිදුවීමෙන් පසුව බලාත්මක වූ නීතියක් පදනම් කරගෙන, අතීතයට බලනොපෑමේ මූලධර්මය උල්ලංඝණය නොකරමින්, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීමක් සම්බන්ධයෙන් යම් අයකුට දඬුවම් කිරීමට ඇති හැකියාවයි.¹⁷⁵ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් මානව වර්ගයට එරෙහි අපරාධ ගණයේ ලා ගැණෙන බව හෝ විධාන වගකීම වැනි ජාත්‍යන්තරව පිළිගත් වගකීම් මාදිලියක් එමගින් ආවරණය කෙරෙන බව හෝ ශ්‍රී ලංකාවේ නීතිමය රාමුව විසින් පිළිනොගනී.

¹⁶⁹ බලන්න: ශ්‍රී ලංකාව, 1982 අංක 20 දරණ වගකීමෙන් ආරක්ෂා කිරීමේ පනත; ශ්‍රී ලංකාව, 1988 අංක 60 දරණ වගකීමෙන් ආරක්ෂා කිරීමේ (සංශෝධන) පනත.
¹⁷⁰ වධහිංසාවට එරෙහි කමිටුව, සම්මුතියේ 19 වැනි වගන්තිය යටතේ රාජ්‍ය පාර්ශවයන් විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද වාර්තා සලකා බැලීම, 1999 සඳහා නියමිත, රාජ්‍ය පාර්ශවයන්ගේ දෙවන කාලාවර්ත වාර්තා, පරිශීෂ්ටය, ශ්‍රී ලංකාව, CAT/C/48/Add.2, 2004 අගෝස්තු 6, 62-64 ඡේද.
¹⁷¹ A/HRC/45/45/Add.1, 44 ඡේදය.
¹⁷² ශ්‍රී ලංකාව, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 2018 අංක 5 දරණ පනත.
¹⁷³ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කඩුන්සියලය, බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම ඡේද සහ ශ්‍රී ලංකාවේ සංචාරයන් පිළිබඳ පසු විපරම: බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායමේ වාර්තාව, A/HRC/42/40/Add.1, 2019 සැප්තැම්බර් 10, පිටු 28-29. බලන්න, මෙම කරුණ සම්බන්ධයෙන් ශ්‍රී ලංකා රජය දක්වන අදහස්: CED/C/LKA/1, 69 ඡේදය. ශ්‍රී ලංකා වාර්තාවේ මෙම කොටස, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් අපරාධයක් බවට පත් කරන ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රතිපාදනයන්ගේ කාලීන භාවිතයන් පැහැදිලි නොකරයි, නමුත් හුදෙක් අතීතයට බල පැවැත්වීම පිළිබඳ ජාත්‍යන්තර නීති ප්‍රමිතීන් උපුටා දක්වයි.
¹⁷⁴ ICCPR, 15(1) සහ (2) වගන්ති
¹⁷⁵ A/HRC/51/31/Add.3, 31 ඡේදය; බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම අවිච්ඡින්න අපරාධයක් ලෙස සිදුකළ පොදු අර්ථ නිරූපනය, 5 ඡේදය, A/HRC/16/48 හි දැක්වේ, 12 පිටුව.

බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ පැමිණිලි භාර ගැනීමට සහ විමර්ශනය කිරීමට පොලීසියේ ඇති නොකමැත්ත

88. බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ වින්දිතයන්ට, ඔවුන්ගේ පැමිණිලි පොලීසියේ ලියාපදිංචි කිරීමේදී පවා සැලකිය යුතු දුෂ්කරතා ඇති වී තිබේ. බොහෝ අය පටිපාටිමය අවහිරතා, බිය ගැන්වීම් සහ හිරිහැරවලට මුහුණ දී ඇත. උදාහරණයක් ලෙස එක් කාන්තාවක් මහලේකම් කාර්යාලය හා පවසා සිටියේ:

“ඔවුන් (පොලීසිය) කියා සිටියේ මම එම ප්‍රදේශයේ ජීවත් නොවන නිසා ඔවුන්ට නඩුව ගොනු කළ නොහැකි බවයි. ඒ නිසා මම ගෙදරට ආසන්නයේ තියෙන පොලීසියට නඩුවක් දාන්න ගියා. මගේ සැමියා මේ ප්‍රදේශයේ දී අතුරුදහන්වී නැති නිසා ඔවුන් පැමිණිල්ල භාර ගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කළා. ඔවුන් පැවසුවේ සැමියා අතුරුදහන් වූ ප්‍රදේශයේදී එම පැමිණිල්ල කළ යුතු බවයි. දින තුනක් යනතුරු මගේ පැමිණිල්ල භාර ගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කරමින් ඔවුන් මාව එහා මෙහා යැව්වා. දින තුනකට පසු අවසානයේ මගේ සැමියා රැගෙන ගිය පොලීස් ස්ථානය නඩුව ගැනීමට එකඟ උනා. ඔවුන් මට කියා සිටියා: ‘ඔයා උත්සාහ කරන්නේ රජයට එරෙහිව නඩුවක් ගොනු කරන්නද? අපට විරුද්ධව? සමහරවිට එයාව අරන් ගියේ LTTE වෙන්න ඇති’... මට සිංහලෙන් පැමිණිල්ල බාර දුන්නා, ඒක කියවන්න බැරි වුණා. ඒක පරිවර්තනය කරගන්න පුළුවන් වුණාම මට තේරුණා ඒකේ මගේ නම සඳහන් වෙලා නැහැ කියලා. නාඳුනන පුද්ගලයෙක් ඔහුව රැගෙන ගොස් ඇති බව පමණයි සඳහන් කර තිබුණේ.”

89. සමහර අවස්ථාවල දී, වින්දිතයාට සිතාමතාම දොස් පැවරීම හෝ එසේත් නැතිනම් අතුරුදහන් වූ පුද්ගලයා ඔවුන්ගේ එම ඉරණම ‘ලැබීමට සුදුසු’ යම් වරදක් කර තිබිය යුතු බව අභවන ලදී. කරුණා කණ්ඩායම/ටීඑම්වීපී සාමාජිකයින් විසින් රඳවා තබා ගැනීමෙන් පසු සැමියා අතුරුදහන් වූ එක් වින්දිතයකු සම්බන්ධයෙන් සිදු වූ පරිදි, පැමිණිල්ල භාරගෙන ලියාපදිංචි කිරීම වෙනුවට පොලීසිය තුළ ස්ථාපිතකර සිටි ටීඑම්වීපී සාමාජිකයන් සමඟ එක්ව පොලීසිය ඇගේ සැමියා කළ වරද කුමක්දැයි ඇසූ ආකාරය ඇය පැහැදිලි කළාය. 2009 පෙබරවාරි මාසයේදී විශේෂ කාර්ය බලකාය විසින් තම සැමියා අත්අඩංගුවට ගත් ආකාරය දුටු තවත් කාන්තාවක්, පසුව දැනගත් පරිදි, විශේෂ කාර්ය බලකාය විසින්ම තර්ජනය කර සාක්ෂිකරුවන්ට ඉවත්වීමට බල කළ නිසා අමතර සාක්ෂිකරුවන් සොයා ගැනීමට නොහැකි වූ ආකාරය පැහැදිලි කළාය.

90. අපරාධ නඩු පැවරීම සඳහා යොමු කෙරෙන අඩු සිදුවීම් සංඛ්‍යාවෙන්ද සනාථ වන පරිදි, වින්දිතයන්ට පොලීසිය තම නඩු ඵලදායීව විමර්ශනය කරන බවට එතරම් විශ්වාසයක් නැත. බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධයෙන් පොලීසිය සහ අනෙකුත් ආරක්ෂක අංශවල මැදිහත්වීම් පිළිබඳ ඇති වෝදනා හේතුවෙන් ඒවා ඵලදායී ලෙස විමර්ශනය කිරීම සඳහා පොලීසිය සතු විශ්වසනීයත්වය සම්බන්ධයෙන් ප්‍රශ්න මතු වී තිබේ. 2023 දෙසැම්බරයේදී ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය විසින් වධහිංසා පැමිණවීමට මෙන්ම ඔහුගේ යටත් නිලධාරීන් විසින් සිදු කරන ලද වධහිංසාවලට වගකිව යුතු යැයි තීරණය කළ වත්මන් පොලීස්පති දේශබන්දු තෙන්නකෝන්¹⁷⁶ වැනි පත්කිරීම් ආයතනයක් ලෙස පොලීසිය කෙරෙහි ඇති විශ්වාසය තවදුරටත් බාදනය කරයි.¹⁷⁷

91. බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් සඳහා කැප වූ විශේෂඥ විමර්ශන ඒකකයක් පිහිටුවීමෙන්, කැපී පෙනෙන දහස් ගණනක් සිද්ධීන් පිළිබඳ¹⁷⁸ විමර්ශන කඩිනම් කිරීමට උපකාරී වනු ඇතැයි සිවිල් සමාජ සංවිධාන මැදිහත්කරුවන් කිහිප දෙනෙක් සැලකූ අතර, එවැනි විශේෂඥ ඒකකයක් නීතිය ක්‍රියාත්මක කරන හා හමුදා ක්ෂේත්‍රවල මැදිහත්වීම්වලින් නිදහස් විය යුතු බවට ඔවුහු අනතුරු ඇඟවීමක් ද එක් කළහ. විශ්වසනීය වෝහාරික විශ්ලේෂණ පහසුවද ඇතුළුව, විශේෂයෙන් සමූහ මිනී වළවල් පිළිබඳ විමර්ශනයන්ට අදාළව, අවශ්‍ය පරීක්ෂණ සිදු කිරීම සඳහා විශේෂඥයන් වෙත ප්‍රවේශ වීමේ සහ මෙවලම් වැඩිදියුණු කිරීමේ අවශ්‍යතාව ද එකී මැදිහත්කරුවෝ සඳහන් කළහ.

¹⁷⁶ ශ්‍රී ලංකා ශ්‍රේෂ්ඨාධිකරණය, සුමංගල එදිරිව බණ්ඩාර සහ තවත් අය, SC (FR) Application No. 107/2011, 2023 දෙසැම්බර් 14, පිටු 4-12
¹⁷⁷ උදාහරණයක් ලෙස බලන්න: රුකී ප්‍රනාන්දු, “Why Deshabandu Tennakoon Must not Continue as Acting Police Chief”, Groundviews, 2023 දෙසැම්බර් 22
¹⁷⁸ 1997 දී අතුරුදහන් වූවන් පිළිබඳ විමර්ශන ඒකකයක් ස්ථාපිත කර පසුව නීතිපතිවරයා වෙත නඩු යොමු කළ බව දැනගන්නට ඇති නමුත් මෙම ඒකකය තවදුරටත් ක්‍රියාත්මක නොවේ. බලන්න: A/HRC/30/CRP.2, 136 ඡේදය

නීතිපති කාර්යාලයේ ප්‍රවේශයන් අතර ගැටුම්

92. පෙර පැවති විමර්ශන කොමිසම් සහ එක්සත් ජාතීන්ගේ විශේෂ වාර්තාකරුවකුගේ¹⁷⁹ නිර්දේශ මෙන්ම, ජාත්‍යන්තර මූල්‍ය අරමුදල විසින් ඉතාම මෑතකදී එය “වඩා හොඳ” විකල්පයක් ලෙස විස්තර කර තිබියදීත්,¹⁸⁰ ශ්‍රී ලංකාව තුළ ස්වාධීන ජාතික අභිචෝදන සේවාවක් නොමැත. දැනට, නඩු පැවරීමේ බලතල පැවරී ඇත්තේ රජයේ ප්‍රධාන නීති උපදේශක සහ ආරක්ෂක ලෙස ද කටයුතු කරන නීතිපතිවරයා වෙත ය. හේබියස් කෝපස් පෙත්සමක නම් කර ඇති හමුදාව, පොලීසිය හෝ අනෙකුත් රාජ්‍ය ආයතනවල වගඋත්තරකරුවන් නියෝජනය කරන්නේද නීතිපතිවරයා ය. කෙසේ වෙතත්, මෙවැනි සිදුවීම්, පසුව නඩු පැවරීමට විෂය වන්නේ නම්, එම නීතිපතිවරයාම කලින් නියෝජනය කළ අයට එරෙහිව පැමිණිල්ල මෙහෙයවනු ඇතැයි අපේක්ෂා කෙරේ. විනිවිද පෙනෙන සහ වෛෂයික නඩු පැවරීමේ මාර්ගෝපදේශ මගින් පරීක්ෂා නොකෙරෙන බලයක් වන පුද්ගලයන්ට අධිචෝදනා කළ යුතුද යන්න තීරණය කිරීමේ තනි අභිමතානුසාරී බලය නීතිපතිවරයා සතුය. තවද අධිකරණයේ අවසරයකින් තොරව හෝ හේතු සැපයීමකින් තොරව (nolle prosequi)¹⁸¹ ප්‍රතිපත්තිමය හේතු මත නඩු කටයුතු නතර කිරීමට ද නීතිපතිවරයාට බලය ඇත. නඩු පැවරීම් අඩු සංඛ්‍යාවක් සහ විශේෂයෙන් ඉහළ මට්ටමේ නිලධාරීන්ට එරෙහිව වූ නඩු විභාග නතර කිරීම සම්බන්ධයෙන් ගත් තීරණ, මෙම පුළුල් හා අසීමිත නඩු පැවරීමේ අභිමතය, දේශපාලන හේතූන් මත අවභාවිත කිරීමක් පිළිබිඹු කරයි යන නිගමනයට එළඹීමෙන් වැළකී සිටීම බොහෝ දෙනෙකුට දුෂ්කර ය. ස්වාධීන අභිචෝදක කාර්යාලයක් පිහිටුවීම, ඇතිවිය හැකි එවැනි ගැටුම් ආමන්ත්‍රණය කිරීම සඳහා වැදගත් පියවරක් වනු ඇත.

අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය ආරක්ෂා කිරීමේ ඇති උග්‍රතාව

93. අධිකරණයේ ස්වාධීනත්වය පීඩාවට පමුණුවන ව්‍යුහාත්මක දුර්වලතා පිළිබඳව දිගින් දිගටම සැලකිල්ල යොමුව තිබේ.¹⁸² දේශපාලන බලපෑම්, අධික ලෙස දේශපාලනීකරණය වූ ගැටුම් සම්බන්ධ නඩු විනිශ්චය කිරීමට අධිකරණයට ඇති හැකියාව අඩපණ කරයි. දේශපාලන සංස්ථාපිතයට හෝ හමුදාවට එරෙහිව තම ස්වාධීනත්වය ප්‍රකාශ කිරීමට කැමැත්තෙන් සිටින සමහර විනිසුරුවරුන් සැලකිය යුතු තර්ජනවලට මුහුණ දී ඇත. නිදසුනක් වශයෙන්, 2023 සැප්තැම්බර් මාසයේදී, උතුරු පළාතේ මුලතිව් දිසා අධිකරණයේ දෙමළ ජාතික විනිසුරුවරයෙකු වූ විනිසුරු ටී.සරවනරාජා ඉල්ලා අස්වී රටින් පලා ගියේය. මෙම විනිසුරුවරයා කොක්කුතෝඩුවායි ප්‍රදේශයේ සමූහ මිනීවළක කැණීම් කිරීමට නියෝග කර ඇති අතර හින්දු කෝවිල් භූමියක් මත බෞද්ධ සිද්ධස්ථානයක් ඉදිකිරීම නැවැත්වීමටද නියෝගයක් නිකුත් කර තිබේ.¹⁸³ සිය ඉල්ලා අස්වීමේ ලිපියේ ඔහු සඳහන් කර ඇත්තේ එම සාධක තම ජීවිතයට තර්ජන එල්ල කළ බවයි.¹⁸⁴ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය විසින් ප්‍රවිචාරණයේ යෙදුනු බොහෝ ප්‍රවීණ නිරීක්ෂකයෝ සහ නීතිඥවරු, යුක්තිය පසිඳලීමේ පද්ධතියේ අපක්ෂපාතීත්වය සහ ස්වාධීනත්වය ඉහළ නැංවීම සඳහා ජාත්‍යන්තර සහය අත්‍යවශ්‍ය බව අඛණ්ඩව පිළිගනිති.

වින්දිතයන්ට සහ සාක්ෂිකරුවන්ට ආරක්ෂාවක් නොමැතිවීම

94. දැනට වින්දිතයන් සඳහා ප්‍රමාණවත් ආරක්ෂක ක්‍රමයක් නොමැති බව නීතිඥයෝ මානව හිමිකම් මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය වෙත වාර්තා කළහ. තමන් ද බිය ගැන්වීම්වලට හා පළිගැනීම්වලට ලක්වන බව නීතිඥවරු කියා සිටියහ. බොහෝ විට තර්ජනය පැමිණෙන්නේ ආරක්ෂක හමුදාවේ හෝ (පරීක්ෂණ පැවැත්වීමේ වගකීම ඇති අය ඇතුළුව) නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීම භාර අයගෙනි. අපරාධයක වින්දිතයන් සහ සාක්ෂිකරුවන්ට සහාය දීමේ සහ ආරක්ෂා කිරීමේ පනත¹⁸⁵ යටතේ ලබාදිය හැකි ආරක්ෂාව, ප්‍රතිඵලදායක නැතැයි සැලකේ. මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය හා සම්බන්ධ වූ නීති නියෝජිතයෝ, මෙම පනත ක්‍රියාත්මක කරන ආරක්ෂක කාර්යාංශය, ගැටුම් ආශ්‍රිත අපරාධවලට වඩා ගෘහස්ථ ප්‍රචණ්ඩත්වය සම්බන්ධ අපරාධ හෝ “සාමාන්‍ය අපරාධ” වැනි කරුණු කෙරෙහි අවධානය යොමු කර ඇති බව දකිති. එක් සිවිල් සමාජ සංවිධානයක් මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය වෙත ප්‍රකාශ කළේ: “ආරක්ෂාව වැඩිදියුණු කළ යුතු අතර දේශපාලන, නිලධර,

¹⁷⁹ A/HRC/45/45/Add. 1, 50 සහ 91(c) ඡේද.
¹⁸⁰ ජාත්‍යන්තර මූල්‍ය අරමුදල, “Sri Lanka: Technical Assistance Report-Governance Diagnostic Assessment”, IMF Country Report අංක 23/340, (ජාත්‍යන්තර මූල්‍ය අරමුදල, වෛෂිනට්න් ඩීසී, 2023 සැප්තැම්බර් 30), 138 පිටුව.
¹⁸¹ ජාත්‍යන්තර මූල්‍ය අරමුදල, “Sri Lanka: Technical Assistance Report-Governance Diagnostic Assessment”, පිටු 131-132.
¹⁸² කලින් කළ ඇගයීමක් සඳහා: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කඩුන්සිලය, විනිසුරුවරුන්ගේ සහ නීතිඥවරුන්ගේ ස්වාධීනත්වය පිළිබඳ විශේෂ වාර්තාකාරිනිය විසින් ශ්‍රී ලංකාවේ කළ දුන මෙහෙය පිළිබඳ ඇගේ වාර්තාව බලන්න
¹⁸³ Human Rights Watch, “World Report 2024: Events of 2023”, 2024 ජනවාරි 12 පිටුව
¹⁸⁴ විනිසුරු සරවනරාජා, අධිකරණ සේවා කොමිසමට යවන ලද ඉල්ලා අස්වීමේ ලිපිය, 2023 සැප්තැම්බර් 23
¹⁸⁵ ශ්‍රී ලංකාව, 2023 අංක 10 දරණ අපරාධයක වින්දිතයන් සහ සාක්ෂිකරුවන්ට සහාය දීමේ සහ ආරක්ෂා කිරීමේ පනත.

රාජ්‍ය සහ වෙනත් බලපෑම්වලින් තොර විය යුතු” බව ය. 2023 අප්‍රේල් මාසයේදී, මානව හිමිකම් කමිටුව, “වින්දිතයන්ට, ඔවුන්ගේ ඥාතීන්ට සහ සාක්ෂිකරුවන්ට කාර්යසාධන රැකවරණයක් ලබා නොදෙන අතර තර්ජන, බිය ගන්වීම් සහ හිරිහැර කිරීම්වලට ඔවුන් දිගටම මුහුණ දෙන බවට” කනස්සල්ල පළ කළේය.¹⁸⁶ එවැනි පළිගැනීම් ක්‍රියාවන්ගේ යුක්තිය සඳහා සැබෑ ප්‍රවේශයක් නොමැති අතර කාන්තාවන් යුක්තිය සඳහා අමතර බාධකවලට මුහුණ දෙයි.¹⁸⁷ මෙම පරිසරය තුළ බොහෝ වින්දිතයන් සහ සාක්ෂිකරුවන් සාක්ෂි දීමට කැමැත්තක් නොදක්වයි. අදාළ රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන සමඟ එක්ව වින්දිතයන්ගේ නෛතික අයිතීන් තහවුරු කිරීම සහ ආරක්ෂණ උපාය මාර්ගවලට ප්‍රමුඛත්වය දීම අත්‍යවශ්‍ය ප්‍රධාන ක්‍රියාමාර්ග ලෙස පවතී.

අපරාධ නඩු විභාගවල කැපී පෙනෙන ප්‍රමාදයන්

95. ශ්‍රී ලංකාවේ අපරාධ නඩු කටයුතු සාමාන්‍යයෙන් දීර්ඝ ප්‍රමාදයන් මගින් අවහිර වී ඇත. කෙසේ වෙතත්, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් හෝ රාජ්‍ය නිලධාරීන් සම්බන්ධ වෙනත් බරපතල උල්ලංඝනයන් සම්බන්ධ නඩුවලදී, ප්‍රමාදයන් වඩාත් කැපී පෙනේ. මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය විසින් නිරීක්ෂණය කරන ලද බොහෝ ලාංඡනික නඩු විභාගවලදී, පුද්ගලයන්ට එරෙහිව වෝදනා ගොනු කිරීමේ සිට නඩු විභාගයක් ආරම්භ කිරීම අතර වසර ගණනාවක් ගත වේ. ඇත්ත වශයෙන්ම, මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය විසින් නිරීක්ෂණය කරන ලද කිසිදු ලාංඡනික නඩුවක, තවමත් සම්පූර්ණ නඩු විභාගයක් සිදු කර නොමැත. සමහර අවස්ථාවලදී ප්‍රමාදය විත්තිකරුවන් විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද මෝසම් සහ අභියාචනාවලට සම්බන්ධ වේ. අනෙක් අවස්ථාවලදී ප්‍රමාදයන් සඳහා හේතු එතරම් පැහැදිලි නැති අතර, එය වගඋත්තරදායකත්වය මග හැරීමේ උපාය මාර්ගයක් බවට වන වින්දිතයන්ගේ නීතිඥයන්ගේ නිගමනයට තුඩු දෙයි.

මානව හිමිකම් පිළිබඳ වන බැඳීම් උල්ලංඝනය කරමින් ක්ෂමාදානය භාවිතා කිරීම

96. බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධ නඩුවලට වැරදිකරුවන් වී දඬුවම් නියම වූ පුද්ගලයන් විරල වී තිබියදීත්, අවම වශයෙන් එවැනි එක් සිද්ධියක දී ජනාධිපති සමාවක් නිකුත් කිරීම කනස්සල්ලට කරුණකි. 2000 වසරේ පස් හැවිරිදි දරුවෙකු ඇතුළු සිවිල් වැසියන් අට දෙනෙකු යාපනයේ මීරුසුවිල් ප්‍රදේශයේදී අතුරුදහන්වීමෙන් පසු ඝාතනය කිරීමේ සිද්ධියට අදාළව වසර 13ක නීතිමය ක්‍රියාමාර්ගවලින් පසු 2015 ජුනි මාසයේදී කොළඹ මහාධිකරණය විසින් යුද හමුදා මාණ්ඩලික සැරයන් සුනිල් රත්නායක වරදකරු බවට තීන්දු කළේය. කෙසේ වෙතත්, 2020 මාර්තු මාසයේදී එවකට ශ්‍රී ලංකාවේ ජනාධිපතිවරයා විසින් මාණ්ඩලික සැරයන් රත්නායකට ජනාධිපති සමාව ලබා දීමෙන් පසු ඔහු සිරෙන් නිදහස් වීම සම්බන්ධයෙන් මහ කොමසාරිස් කාර්යාලයේ ප්‍රකාශකයා සඳහන් කළේ එය වින්දිතයන්ට අවමන් කිරීමක් සහ ශ්‍රී ලංකාව සිය ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් වගකීම ඉටු කිරීමට අසමත් වීමක් ලෙස ය.¹⁸⁸

ජනාධිපති පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභා දේශපාලනිකරණයකොට භාවිතා කිරීම

97. 2020 දී, එවකට ශ්‍රී ලංකාවේ ජනාධිපතිවරයා විසින් 2015 ජනවාරි 8 වෙනිදා සිට 2019 නොවැම්බර් 16 දක්වා වූ කාලසීමාව තුළ දේශපාලන පළිගැනීම් පිළිබඳව සොයා බැලීම සඳහා වූ ජනාධිපති පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාවක් පිහිටුවන ලදී. විශේෂයෙන් සැලකිලිමත් විය යුතු කරුණක් වූයේ, නිශ්චිත විමර්ශනයන් සහ නඩු පැවරීම් නවතා දැමීමට සහ පහත විස්තර කර ඇති බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ නිදර්ශනාත්මක නඩුකර ඇතුළුව බරපතල මානව හිමිකම් උල්ලංඝනය කිරීම් සම්බන්ධ දඬුවම් අවලංගු කිරීමට අදාළව කොමිසම සිදුකළ නිර්දේශයන් ය.¹⁸⁹ මෙම කොමිෂන් සභාවේ නිර්දේශ විධිමත් ලෙස ක්‍රියාත්මක කර නොමැති නමුත් කැපී පෙනෙන කරුණක් වන්නේ, ප්‍රකට වූදිතයන් සම්බන්ධ නඩු කිහිපයකදී නීතිපතිවරයා විසින් වෝදනා ඉල්ලා අස්කර ගෙන තිබීමයි.

II. නිදර්ශනාත්මක නඩු පැවරීම්

98. බලහත්කාර අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ලාංඡනික නඩු විභාග සම්බන්ධයෙන් පවා බරපතල ප්‍රගතියක් නොමැතිකම සහ අපරාධ විමර්ශනය සහ නඩු පැවරීමේ ක්‍රියාවලියේදී දැරීමට සිදුවන දේශපාලන බලපෑම්වල ස්වභාවය, අතුරුදහන්වීම් සිද්ධීන් දෙකකින් පැහැදිලිවම පෙන්නුම් කරයි.

¹⁸⁶ CCPR/C/LKA/CO/6, 12 ඡේදය

¹⁸⁷ CEDAW/C/LKA/CO/8, 14 ඡේදය.

¹⁸⁸ එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය, එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය, “Press Briefing Note on Sri Lanka”, 2020 මාර්තු 27.

¹⁸⁹ එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය, මානව හිමිකම් කවුන්සිලයේ විශේෂ කාර්ය පටිපාටිය, “Sri Lanka: Experts Dismayed by Regressive Steps, Call for Renewed UN Scrutiny and Efforts to Ensure Accountability”, 2021 පෙබරවාරි 5.

99. **ත්‍රිකුණාමලය 11 දෙනාගේ නඩුව:** 2008 සහ 2009 වසරවලදී, වැඩි දෙනෙක් ත්‍රිකුණාමලයේ දෙමළ තරුණයින් වූ පිරිමින් 11 දෙනෙකු, ශ්‍රී ලංකා නාවික හමුදාවේ සාමාජිකයන් විසින් බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීමට ලක් කර, හඳුනා නොගත් රැඳවුම් මධ්‍යස්ථානයක තබා ඇති බව වාර්තා විය.¹⁹⁰ 2009 ජූනි 10 වැනිදා එක් සැකකරුවෙකු වන ලුතිනන් කමාන්ඩර් සම්පත් මුණසිංහ අත්අඩංගුවට ගනු ලැබුණි.¹⁹¹ පසුව ඔහු ඇප මත මුදා හැර ඇති බව දැනගන්නට ඇත.¹⁹² කිසිදු ප්‍රත්‍යක්ෂ ප්‍රගතියක් අත්කර නොගත් අතර, පොලිස් අපරාධ පරීක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුවේ (CID) විමර්ශන කණ්ඩායමට වසර හයක් යනතුරු නාවික හමුදා කඳවුරට ඇතුළු වීමට අවසර නොලැබුණි.¹⁹³ 2015 දී, අපරාධ පරීක්ෂණ දෙපාර්තමේන්තුව මෙම සිද්ධිය සම්බන්ධයෙන් අලුතින් පරීක්ෂණයක් ආරම්භ කර තවත් සැකකරුවන් හඳුනාගත් අතර, ලුතිනන් කමාන්ඩර් වන්දන ප්‍රසාද් හෙට්ටිආරච්චි නොහොත් “නේවි සම්පත්” සහ එවකට ආරක්ෂක මාණ්ඩලික සේවා ප්‍රධානියා වූ අද්මිරාල් රවින්ද්‍ර විජේගුණරත්න වැනි ඉහළ පෙලේ නාවික හමුදා නිලධාරීන් කිහිප දෙනෙකුට අතිරේක අධිචෝදනා ගොනු කිරීමට එය මුල් වූ බැව් පැවසේ. ප්‍රධාන සැකකරුවෙක් වසන්කර තැබීම සම්බන්ධයෙන් විජේගුණරත්නට චෝදනා එල්ල වූ අතර ඇප මත මුදා හැරීමට පෙර ඔහු අත්අඩංගුවට ගනු ලැබුණි.¹⁹⁴ ඉන් අනතුරුව ශ්‍රී ලංකා හිටපු නාවික හමුදාපති අද්මිරාල් වසන්ත කරන්තාගොඩ ඇතුළු 14 දෙනෙකුට අධිචෝදනා ගොනු කෙරුණි.¹⁹⁵ 2020 ජනවාරි මාසයේදී දේශපාලන පළිගැනීම්වල වින්දිතයන් පිළිබඳ ජනාධිපති කොමිසම විසින් අද්මිරාල් කරන්තාගොඩට සහ හිටපු නාවික හමුදා මාධ්‍ය ප්‍රකාශක කොමදෝරු ඩීකේපී දසනායකට එරෙහිව නඩු පැවරීම නතර කරන ලෙස නීතිපතිවරයාට නියෝග නිකුත් කළ අතර, ඔවුන් මෙන්ම නඩුවේ වූදිතයන් වන අනෙකුත් අයද කොටුව මහේස්ත්‍රාත් අධිකරණයේ ඇති සියලුම චෝදනාවලින් නිදහස් කොට නිදහස් කළ යුතු බවට නිර්දේශ කරන ලදී. එමෙන්ම කොළඹ මහාධිකරණයේ ගොණු කරන ලද අධිචෝදනා ඉවත්කර ගන්නා ලෙස ද කොමිසම නිර්දේශ කළේය.¹⁹⁶ තමා බැඳී සිටින කිසිදු නියෝගයක් නිකුත් කිරීමට කොමිසමට බලයක් ඇති බව නීතිපතිවරයා ප්‍රතික්ෂේප කළේය.¹⁹⁷ කෙසේ වෙතත්, ඉන් අනතුරුව, හිටපු නාවික හමුදාපති කරන්තාගොඩට එරෙහිව චෝදනා ඉදිරියට ගෙන නොයෑමේ තීරණයක් නීතිපති දෙපාර්තමේන්තුවේ ජ්‍යෙෂ්ඨ නීතිඥවරයා අභියාචනාධිකරණයට දැනුම් දුන් බව දැක්වේ.¹⁹⁸ ශ්‍රී ලංකාව විසින් මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය වෙත ඉදිරිපත් කරන ලද තොරතුරුවලට අනුව, අභියාචනාධිකරණය විසින් නඩු පැවරීම අභියෝගයට ලක් කරන ලද රට පෙත්සමක් පිළිබඳ අවසන් තීරණය ලැබෙන තෙක් අධිකරණ කටයුතු තාවකාලිකව නතර කර ඇත.¹⁹⁹ නඩු විභාගය අතරතුර පොලිස් පරීක්ෂකවරයා බිය ගැන්වීම සහ සාක්ෂිකරුවන්ට හා නීතිඥයන්ට තර්ජනය කිරීම් සිදුවී ඇත.²⁰⁰

¹⁹⁰ බලන්න: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රතිසන්ධානය, වගඋත්තරදායකත්වය සහ මානව හිමිකම් ප්‍රවර්ධනය කිරීම: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්ගේ වාර්තාව, A/HRC/46/20, 2021 පෙබරවාරි 9, 50 ඡේදය.

¹⁹¹ “CID on Collision Course with CDS over the Fugitive”, Daily Mirror, 2018 ජූනි 19.

¹⁹² සී ඒ වන්ද්‍රප්‍රේම, “SL Navy and the Disappearance of 11 Persons: Principal Witness Turns against CID Part II”, Lankaweb, 2019 ජූනි 27.

¹⁹³ A/HRC/33/51/Add.2, 49 ඡේදය.

¹⁹⁴ “CDS Released on Bail”, Daily News, 2018 දෙසැම්බර් 6.

¹⁹⁵ ශ්‍රී ලංකා රජය, “Responses to the Questions Raised by the OHCHR in Preparation for its Forthcoming Written Update on Sri Lanka to the HRC in September 2023”, පිටු 3-4.

¹⁹⁶ විකල්ප ප්‍රතිපත්ති කේන්ද්‍රය, “A Commentary on the Presidential Commission of Inquiry and the Special Presidential Commission of Inquiry on Political Victimization”, 21 පිටුව. තවදුරටත් බලන්න: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රතිසන්ධානය, වගඋත්තරදායකත්වය සහ මානව හිමිකම් ප්‍රවර්ධනය කිරීම: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්ගේ වාර්තාව, A/HRC/46/20, 2021 පෙබරවාරි 9, 27 ඡේදය.

¹⁹⁷ බලන්න: ලක්මාල් සුරියගොඩ, “PCOI has No Power to Order AG to Refrain from Performing Statutory Functions: AG”, Daily News, 2020 ජනවාරි 29.

¹⁹⁸ බලන්න: මානව හිමිකම් කමිටුව, ශ්‍රී ලංකාවේ හයවන කාලාවර්ත වාර්තාවේ අවසාන නිරීක්ෂණ, 2023 අප්‍රේල් 26, CCPR/C/LKA/CO/6, 11 ඡේදය. වැඩිදුරටත් බලන්න: දිල්ශාන් තාරක, “Charges against Admiral Karannagoda Dropped”, Daily News, 2021 ඔක්තෝබර් 14.

¹⁹⁹ ශ්‍රී ලංකා රජය, “Responses to the Questions Raised by the OHCHR in Preparation for its Forthcoming Written Update on Sri Lanka to the HRC in September 2023”, පිටු 3-4.

²⁰⁰ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රතිසන්ධානය, වගඋත්තරදායකත්වය සහ මානව හිමිකම් ප්‍රවර්ධනය කිරීම: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්ගේ වාර්තාව, A/HRC/46/20, 2021 පෙබරවාරි 9, 50 ඡේදය.

100. මෙම නඩුවට සම්බන්ධතාවයක් තිබිය හැකි වුවද, එවකට ජනාධිපතිවරයා, 2021 දෙසැම්බර් මාසයේදී අද්මිරාල් කරන්තාගොඩ වයඹ පළාතේ ආණ්ඩුකාරවරයා ලෙස පත් කළේය.²⁰¹ එලෙසම පාකිස්ථාන් ඉස්ලාමීය ජනරජයේ ශ්‍රී ලංකා මහ කොමසාරිස්වරයා ලෙස අද්මිරාල් රවීන්ද්‍ර විජේගුණරත්න මහතා මැතකදී පත් කර තිබේ.²⁰²

101. ප්‍රථම එක්නැළිගොඩගේ අතුරුදන්වීම: රජයේ සෘජු විවේචකයකු වූ, දේශපාලන කාටුන් ශිල්පී සහ මාධ්‍යවේදී ප්‍රථම එක්නැළිගොඩ, 2009 දී හමුදා බුද්ධි අංශ නිලධාරීන් විසින් අත්තනෝමතික ලෙස රඳවා තබා සිටි නිදහස් කොට, පසුව 2010 ජනවාරි මාසයේදී බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීමට ලක් කර ඇත.²⁰³ 2010 පෙබරවාරි 19 වන දින, අභියාචනාධිකරණයට හේබියස් කෝපස් අයදුම්පතක් ඉදිරිපත් කරනු ලැබුණි.²⁰⁴ 2015 වන තෙක් අපරාධ පරීක්ෂණවල සැලකිය යුතු ප්‍රගතියක් පෙන්වුම් කොට නැත. 2015 සැප්තැම්බර් සහ ඔක්තෝබර් මාසවලදී, හමුදා නිලධාරීන් සහ හිටපු LTTE සාමාජිකයින් දෙදෙනෙකු ඇතුළු සැකකරුවන් කිහිප දෙනෙකු අත්අඩංගුවට ගෙන ඇත.²⁰⁵ ශ්‍රී ලංකා බලධාරීන්ට අනුව, 2009 දී එක්නැළිගොඩ මහතා අත්තනෝමතික ලෙස රඳවා තබා ගැනීම සම්බන්ධයෙන් හමුදා නිලධාරීන් 12 දෙනෙකු අත්අඩංගුවට ගනු ලැබූ අතර, විවිධ පැහැරගැනීම් සම්බන්ධ වෝදනා සම්බන්ධයෙන් හෝමාගම මහාධිකරණය හමුවේ පැවති නඩු විභාගයේදී ඔවුන්ගෙන් හත් දෙනෙකුට එරෙහිව අධිවෝදනා ගොණු කරන ලදී.²⁰⁶ 2010 වසරේ සිදුවූ බව කියන බලහත්කාරයෙන් අතුරුදන්කිරීමේ සිද්ධියට අදාළව සැකකරුවන් 9 දෙනෙකු අත්අඩංගුවට ගෙන, පැහැරගැනීම සහ මිනීමැරීමට කුමන්ත්‍රණය කිරීම යන වෝදනා යටතේ කොළඹ මහාධිකරණය හමුවේ නඩු පවරා තිබුණි.²⁰⁷ මෙම නඩුවේ යුක්තිය වෙනුවෙන් පෙනී සිටි පුද්ගලයන්ට තර්ජනය කිරීම්, බිය ගැන්වීම් සහ හිරිහැර කිරීම් සිදු කොට ඇත.²⁰⁸ 2022 දී දේශපාලන පලිගැනීම්වල වින්දිතයන් පිළිබඳ ජනාධිපති කොමිෂම, හෝමාගම මහාධිකරණයේ සැකකරුවන් සියලු වෝදනාවලින් නිදොස් කොට නිදහස් කරන ලෙසත්, මහාධිකරණයේ ගොනු කර ඇති අධිවෝදනා ඉල්ලා අස්කර ගන්නා ලෙසත් නිර්දේශ කළේය.²⁰⁹ නඩු විභාග අවසන් නොකොට, මෙම අධිකරණ කාර්යයන් දෙකම තවමත් පවත්වාගෙන යනු පැවසේ.

III. විශේෂිත අධිකරණ යාන්ත්‍රණයක් සඳහා රජයේ කලින් යෝජනාව

102. 2015 දී, එවකට අලුතින් තේරී පත් වූ රජය දණ්ඩ මුක්තිය සම්බන්ධයෙන් පියවර ගැනීමට සූදානමක් ඇති බවක් පෙන්වීය. ශ්‍රී ලංකාව සම අනුග්‍රහය දැක්වූ මානව හිමිකම් කවුන්සිලයේ (HRC) 30/1 යෝජනාවෙහි, මානව හිමිකම් උල්ලංඝනය හා අපයෝජනය කිරීම සහ ජාත්‍යන්තර මානුෂීය නීතිය උල්ලංඝනය කිරීම පිළිබඳ වෝදනා විමර්ශනය කිරීම සඳහා විශේෂ උපදේශකයෙකු සහිත අධිකරණ යාන්ත්‍රණයක් පිහිටුවීමට ශ්‍රී ලංකා

²⁰¹ ශ්‍රී ලංකාවේ ජනාධිපති, “New Governor of the North Western Province Sworn in Before President”, ප්‍රචාරිත නිවේදනය, දිනයක් සඳහන් නොවේ.
²⁰² ශ්‍රී ලංකා පාර්ලිමේන්තුව, “Committee on High Posts Approves the Appointments of Two High Commissioners and an Ambassador”, ප්‍රචාරිත නිවේදනය, 2023 ඔක්තෝබර් 20; ශ්‍රී ලංකා විදේශ කටයුතු අමාත්‍යාංශය, “High Commissioner-designate Admiral Ravindra Chandrasiri Wijegunaratna (Rtd.) Presents Credentials to the President of Pakistan”, ප්‍රචාරිත නිවේදනය, 2023 දෙසැම්බර් 21.
²⁰³ බලන්න: A/HRC/30/CRP.2, 409, 410, 453 සහ 456 ඡේද.
²⁰⁴ නිදසුනක් ලෙස බලන්න: සන්ධ්‍යා එක්නැළිගොඩ, “Tribute to Victims of Enforced Disappearance - Ms. Sandya Ekneligoda's Testimony”, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ කමිටුවේ 23 වැනි සැසිවාරයේ සමාරම්භක ප්‍රකාශය, 2022 සැප්තැම්බර් 12.
²⁰⁵ බලන්න: A/HRC/30/CRP.2, 456 ඡේදය.
²⁰⁶ බලන්න: ශ්‍රී ලංකා රජය, “Responses to the Questions Raised by the OHCHR in Preparation for its Forthcoming Written Update on Sri Lanka to the HRC in September 2023”. තවදුරටත් බලන්න: United Nations Human Rights Committee, Replies of Sri Lanka to the List of Issues in Relation to its Sixth Periodic Report, 2022 මැයි 11, CCPR/C/LKA/RQ/6, 125 ඡේදය; ලියස්තුගත කර ඇති සම්පූර්ණ වෝදනා ලියස්තුව: “Prageeth Ekneligoda Case: Nine Army Officials Indicted”, Daily Mirror, 2019 නොවැම්බර් 27.
²⁰⁷ බලන්න: ශ්‍රී ලංකා රජය, “Responses to the Questions Raised by the OHCHR in Preparation for its Forthcoming Written Update on Sri Lanka to the HRC in September 2023”, 3 පිටුව; බලහත්කාරයෙන් හෝ අකැමැත්තෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ ක්‍රියාකාරී කණ්ඩායම සහ වෙනත්, AL LKA 5/2021, 2021 නොවැම්බර් 17.
²⁰⁸ Human Rights Watch, “Open Wounds and Mounting Dangers – Blocking Accountability for Grave Abuses in Sri Lanka”, 2021 පෙබරවාරි 1.
²⁰⁹ බලන්න: විකල්ප ප්‍රතිපත්ති කේන්ද්‍රය, “A Commentary on the Presidential Commission of Inquiry and the Special Presidential Commission of Inquiry on Political Victimization”, පිටු 69-71. තවදුරටත් බලන්න: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රතිසන්ධානය, වගඋත්තරදායකත්වය සහ මානව හිමිකම් ප්‍රවර්ධනය කිරීම: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්ගේ වාර්තාව, A/HRC/46/20, 2021 පෙබරවාරි 9, 27 ඡේදය.

රජය කළ යෝජනාව යෝග්‍ය බව මානව හිමිකම් කවුන්සිලය විසින් අගයමින් පිළිගන්නා ලදී; විශ්වසනීය යුක්තිය පසිඳලීමේ ක්‍රියාවලියකට, අවංක සහ අපක්ෂපාතී පුද්ගලයන් විසින් නායකත්වය දෙන ස්වාධීන අධිකරණ සහ නඩු පවරන ආයතන ඇතුළත් විය යුතු බව ස්ථීර කරන ලදී; එමෙන්ම පොදුරාජ්‍ය මණ්ඩලීය සහ අනෙකුත් විදේශීය විනිසුරුවරුන්, විත්ති පාක්ෂික නීතිඥයන් සහ බලයලත් අභිචෝදකයන් හා විමර්ශකයන්ගේ සහභාගීත්වයේ වැදගත්කම ද සහතික කරන ලදී. කෙසේ වෙතත්, මෙය කිසි විටෙකත් ක්‍රියාවට නැංවුණේ නැත. ආණ්ඩු වෙනස්වීමකින් පසුව, 2020 පෙබරවාරියේදී ශ්‍රී ලංකාව, මානව හිමිකම් කවුන්සිලයේ යෝජනාවට සහය දැක්වීමෙන් විධිමත් ලෙස ඉවත් වූ අතර,²¹⁰ පසු වසරවලදී අනුප්‍රාප්තික රජයන් එය පවත්වා ගෙන ගියේ, සමහර වෘත්තිකයන්, ශාස්ත්‍රාලයීය විශේෂඥයන් සහ සිවිල් සමාජ සංවිධාන නියුතු ලෙස විරුද්ධව වාද කළද,²¹¹ විදේශ විනිසුරුවන් සහ නඩු පවරන්නන් සමඟ එවැනි යාන්ත්‍රණයක් පිහිටුවීම ව්‍යවස්ථා විරෝධී²¹² බව දක්වමිනි. දණ්ඩමුක්තිය සම්බන්ධයෙන් පියවර ගැනීමට බලධාරීන් අදහස් කරන්නේ කෙසේද යන්න පිළිබඳව ශ්‍රී ලංකාව විසින් සැබෑ විකල්ප සැලැස්මක් ඉදිරිපත් කර නොමැත.

IV. සිවිල් නඩු

103. තම ප්‍රියාදරයන් සිටින ස්ථානය සොයා ගැනීමේ ප්‍රයත්නයක් වශයෙන්, සමහර වින්දිතයන්ගේ පවුල් අධිකරණය හමුවේ හේබියස් කෝපස් ක්‍රියාමාර්ග ආරම්භ කර ඇත. කෙසේ වෙතත්, මෙම ක්‍රියාමාර්ග, කාර්ය පටිපාටි ප්‍රමාදයන්ගෙන් සැලකිය යුතු තරමින් අවහිර වී ඇත. කඩිනමින් විනිශ්චය කරනවා වෙනුවට, නඩු පැවරීමේ සිට තීන්දුව ලැබීම දක්වා වසර 10ක් පමණ කාලයක් ගෙන තිබේ. මෙම වාර්තාව සඳහා සම්මුඛ සාකච්ඡාවන්ට සම්බන්ධ වූ නීතිඥවරු, නඩු විභාග කල් දැමීමට සහ එමගින් නඩු ප්‍රමාද කිරීමට බලතල අයුතු ලෙස භාවිත කිරීම පිළිබඳ සවිස්තරාත්මක අවස්ථා විස්තර කළහ. නඩු කටයුතු කිහිපයකදී, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කරන ලද ස්ථානයෙන් බැහැර උසාවියකට, උදාහරණ වශයෙන් අගනුවරට හෝ පෙත්සම්කරුවන්ට දුරස්ථ වෙනත් ස්ථානයකට නඩුව මාරුකර යැවීමට නීතිපතිවරයා සමත් විය. එවැනි මාරුවීම් නිසා අඩු ආදායමක් ඇති වින්දිතයන්ට සහ ඔවුන්ගේ නීතිඥයන්ට නඩුකරයන් පවත්වාගෙන යාම වඩාත් අභියෝගාත්මක වී ඇත. එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස, වෙනස් කළ නව ස්ථානයට පෙත්සම්කරු නොපැමිණීම හේතුවෙන් හේබියස් කෝපස් නඩු ගණනාවක් නිෂ්ප්‍රභා කර තිබේ. එක් උදාහරණයක් නම්, 1996 ජූලි 19 වන දින යාපනය දිස්ත්‍රික්කයේ නාවටකුලිනි ශ්‍රී ලංකා හමුදාව භාරයේදී, එක් තරුණියක් ඇතුළු දෙමළ තරුණ පුද්ගලයන් 24 දෙනෙකු අතුරුදහන්වීමේ සිදුවීම ය. 2008 සහ 2009 දී හේබියස් කෝපස් නඩු හතක් යාපනයෙන් අනුරාධපුර මහාධිකරණයට (ප්‍රධාන වශයෙන් සිංහලයන් වෙසෙන ප්‍රදේශයක) මාරු කරන ලදී.²¹³ 2010 අග භාගයේදී, පවුල් සහ නීතිඥවරුන් එක් නඩු විභාගයකට නොපැමිණි අතර, එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස පටිපාටිමය හේතු මත නඩු නිෂ්ප්‍රභා විය.

104. මෑත කාලීන සමහර හේබියස් කෝපස් නඩු මගින් ප්‍රතිඵල ලෙස, පුද්ගලයන් සිරභාරයට ගැනීමට ආරක්ෂක අංශ වගකිව යුතු බවට නිගමනය කළ අධිකරණ තීන්දු ලැබී තිබේ. 2009 මැයි මාසයේදී මුලතිව්හිදී හමුදාවට භාර දුන් පුද්ගලයෙකු ඉදිරිපත් කරන ලෙස, 2022 දෙසැම්බර් මාසයේදී වවුනියාව මහාධිකරණය ශ්‍රී ලංකා හමුදාවට නියෝග කළේය. 2009 මැයි මාසයේදී එල්ටීටීඊ සංවිධානය පරාජය කිරීමෙන් පසු ශ්‍රී ලංකා හමුදාවට භාර වූ තවත් තිදෙනෙකු ඉදිරිපත් කරන ලෙස 2023 පෙබරවාරි මාසයේදී වවුනියාව මහාධිකරණය හමුදාවට නියෝග කළේය. අධිකරණය නියෝග ප්‍රකාරව එම පුද්ගලයන් ඉදිරිපත් කිරීමට හෝ ඔවුන් සිටින ස්ථානය පිළිබඳව පැහැදිලි කිරීමක් තවමත් හමුදාව විසින් සිදුකර නොමැත. 2006 වසරේ සෝදිසි මුරපොලකදී අතුරුදහන්වූ පුද්ගලයකු, 2024 ජූනි මාසය වන විට ඉදිරිපත් කරන ලෙස 2024 පෙබරවාරි මාසයේදී වවුනියාව මහාධිකරණය ශ්‍රී ලංකා හමුදාවට නියෝග කළේය. පළමු නඩු දෙක 2013 දී ද, පසුව සඳහන් කළ නඩුව 2006 දී ද ගොනු කරන ලද ඒවා ය. නැවත නැවතත් සිදුවූ කාර්ය පටිපාටිමය ප්‍රමාදයන් නිසා අධිකරණ කටයුතු අවසන් වූයේ වසර 9 සිට 18 දක්වා කාලයකින් පසුව ය. මෙම හේබියස් කෝපස් නඩුත් සමඟ, 2009 මැයි මාසයේදී භාර වූ සහ ආරක්ෂක හමුදා භාරයට ගත් අයගේ ලැයිස්තු ඇතුළුව හමුදාවෙන් වැඩිදුර තොරතුරු ලබා ගැනීමට

²¹⁰ විදේශ කටයුතු අමාත්‍යාංශය, “43rd Session of the Human Rights Council – High Level Segment Statement by Hon. Dinesh Gunawardena, Minister of Foreign Relations of Sri Lanka 26 February 2020”, ප්‍රකාශය, 2020 පෙබරවාරි 26.
²¹¹ එම
²¹² නිදසුනක් ලෙස බලන්න: “A Question of Political Will: Unpacking de Silva’s Comments on Foreign Judges”, Groundviews, 2017 අප්‍රේල් 1; හවානා ලොන්සේකා සහ ලුවී ගනේෂ්දාසන්, “The Case for Foreign Judges in a Judicial Mechanism in Sri Lanka: Countering Falsehoods”, Groundviews, 2019 මාර්තු 28.
²¹³ මානව හිමිකම් සහ සංවර්ධන මධ්‍යස්ථානය, “Enforced Disappearance in Sri Lanka - Lessons from CHRD’s Advocacy”, 2015, 35 පිටුව.

“තොරතුරු දැනගැනීමේ අයිතිය” පටිපාටිය භාවිතා කිරීමට සමහර නීති නියෝජිතයන් උත්සාහ කර තිබේ. කෙසේ වෙතත් අධිකරණ නියෝග තිබියදීත්, ආරක්ෂක අංශ ලබා දී ඇත්තේ ගැටුමෙන් පසු පුනරුත්ථාපන මධ්‍යස්ථානවල රඳවා සිටින පුද්ගලයින්ගේ නාම ලේඛනය පමණි.

105. හේබියස් කෝපස් නඩු කටයුතු සම්බන්ධයෙන් බිය ගැන්වීමේ උපක්‍රම භාවිතයද පැහැදිලි වී ඇත. මෙම වාර්තාව සඳහා සම්මුඛ සාකච්ඡාවට බඳුන් කළ නීතිඥයන් විසින්, අධිකරණ ක්‍රියාදාමයන් සිදුවූදී හමුදාව සහ පොලීසිය හිතාමතාම එම ස්ථානයන්ට පැමිණීම සහ සාක්ෂිකරුවන්ගේ හා නීතිඥයන්ගේ ඡායාරූප ගත් අවස්ථාවන් සම්බන්ධව විස්තර කර ඇත. නඩු විභාගයට පෙර සහ පසුව පොලීසියෙන් යැයි හඳුන්වා ගන්නා තැනැත්තන්ගෙන් තර්ජනාත්මක දුරකථන ඇමතුම් ලැබුණු බව නීතිඥයන් කිහිප දෙනෙකු වාර්තා කළ නමුත් ඇමතුම් ලබා දුන් අයගේ අනන්‍යතාවය තහවුරු කර ගැනීමට ඔවුන්ට නොහැකි විය.

C. හානි පූරණය

106. ශ්‍රී ලංකාව අවම වශයෙන් යම් හෝ ආකාරයක හානි පූරණය සඳහා යටිතල පහසුකම් ස්ථාපිත කර ඇති නමුත්, වින්දිතයන් සහ ප්‍රජාවන් සමඟ ප්‍රමාණවත් ලෙස සම්බන්ධවීමට සහ වගඋත්තරදායකත්වය සඳහා පුළුල් ප්‍රවේශයක් සහතික කිරීමට අපොහොසත් වීම හේතුවෙන් ඒවා මතභේදයට තුඩු දී තිබේ.

107. 2018 හානි පූරණය සඳහා වන කාර්යාලය පනත යටතේ,²¹⁴ 2018 දී, ශ්‍රී ලංකාව විසින් හානි පූරණය සඳහා කාර්යාලයක් පිහිටුවන ලදී. 2021 හානි පූරණ ප්‍රතිපත්ති සහ මාර්ගෝපදේශයන් මගින් අනුපූරණය කරන ලද පනත,²¹⁵ උතුරු හා නැගෙනහිර පළාත්වල ඇති වූ සන්නද්ධ ගැටුමෙන් හෝ එයින් පසුව සිදු වූ හෝ දේශපාලන නොසන්සුන්තා හෝ සිවිල් කැලඹීම් හේතුවෙන් හෝ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් හේතුවෙන් සිදු වූ පුද්ගලික තුවාල, මරණ හෝ දේපළවලට හානි වූ පුද්ගලයන්ට හානි පූරණය සඳහා විධිවිධාන සලසා ඇත. 2016 අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාල පනත සහ 2021 හානි පූරණය ප්‍රතිපත්ති සහ මාර්ගෝපදේශ යන පනත් දෙකෙහිම වන “හානි පූරණය” යන යෙදුම යටතේ, “වන්දි සහ / හෝ (..) මනෝ-සමාජ සේවා ඇතුළු අනෙකුත් පරිපාලන සහ සුබසාධන සේවා” සහ “හානි පූරණය, මනෝ-සමාජ සහාය සහ අතුරුදන් වූවන්ගේ වින්දිතයන්ගේ සහ ඥාතීන්ගේ සමාජ හා ආර්ථික තත්ත්වය වැඩිදියුණු කිරීම සඳහා වෙනත් ක්‍රම” ඇතුළත් වේ. ජීවනෝපාධාර සැපයීම සහ පුනරුත්ථාපනය කිරීමේ ආකාරයක් සේ විස්තර කැරෙන මනෝ සාමාජීය සහායත්, වන්දි සහ මූල්‍යාධාරත්, ඉඩම් අයිතිය ප්‍රතිස්ථාපනය කිරීම සහ නිවාස හෝ පරිපාලනමය සහන සැලසීමත් හානි පූරණ ප්‍රතිපත්ති සහ මාර්ගෝපදේශ සැලැස්ම මගින් අපේක්ෂා කෙරේ. හානි පූරණය ලබා දීමේ රාජ්‍යයේ යුතුකම, කිසියම් ලෙසකින් වැරදි ක්‍රියාවන් සඳහා වගකීම භාරගැනීමක් මත පදනම් වී ඇතැයි යන්න පැහැදිලිවම ප්‍රතික්ෂේප කරන රාජ්‍ය හානි පූරණ ප්‍රතිපත්තිය, ඒ වෙනුවට එය “තම පුරවැසියන් ආරක්ෂා කිරීමට රාජ්‍යයේ යුතුකම”²¹⁶ යන්න මත පදනම් වේ. ප්‍රායෝගික තලයේදී, අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය පුද්ගලයන්ගේ සුදුසුකම් නිර්ණය කිරීමේ ප්‍රධාන භූමිකාවක් ඉටු කරන බව ද, හානි පූරණය සඳහා වන කාර්යාලය වැඩි වශයෙන් අරමුදල් බෙදාහරින්නා ලෙස ක්‍රියා කරන බවද පෙනේ.

108. 2018 අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලයේ අතුරු වාර්තාවේ ඇතුළත් කර ඇති නිර්දේශයකට අනුව,²¹⁷ ස්ථීර ආදායමක් නොමැති සහ වෙනත් අවදානම්වලින් පීඩාවට පත් විය හැකි, ආගිය අතක් නැති/අතුරුදහන් වූ පුද්ගලයෙකුගේ පවුලට (ජීවත්වන කලත්‍රයා, දරුවා/දරුවන් සහ/හෝ ජීවතුන් අතර සිටින දෙමව්පියන්) රුපියල් 6,000 ක කුඩා මාසික ජීවන දීමනාවක් ලබා දීම සඳහා මූල්‍ය ආධාර වැඩසටහනක් අනුමත කරන ලදී. කෙසේ වෙතත් මෙම ගෙවීම්, ඒවායේ විශාලත්වය සහ පූර්ව කොන්දේසි අනුව, හානි පූරණයට වඩා “අතුරු සහන” ස්වභාවයක් ගන්නා බව පෙනේ.

109. හානි පූරණය සඳහා වන කාර්යාලයට, 2021 සහ 2022 දී පිළිවෙලින් රුපියල් මිලියන 459 (ආසන්න වශයෙන් ඇමෙරිකානු ඩොලර් මිලියන 2.5) සහ රුපියල් මිලියන 815 (ආසන්න වශයෙන් ඇමෙරිකානු ඩොලර් මිලියන 4) අයවැයක් වෙන් කර ඇති බව ශ්‍රී ලංකාව වාර්තා කර තිබේ. 2022 දී, “උතුරු සහ නැගෙනහිර පළාත්වල සහ තවත් ප්‍රදේශ කිහිපයක ගැටුම් හේතුවෙන් මරණ හා තුවාලවීම්, අතුරුදහන්වූවන් සහ හානි වූ දේපළ සම්බන්ධ සිද්ධීන් 2402 ක් සඳහා” රුපියල් මිලියන 405.3 (ආසන්න වශයෙන් ඇමෙරිකානු ඩොලර්

²¹⁴ ශ්‍රී ලංකාව, 2018 අංක 34 දරණ, හානිපූරණ කාර්යාල පනත, 3 වන කොටස. 2018 ට පෙර, පුද්ගලයන්ට සහන සැලසීම, 1987 අංක 19 දරණ පුද්ගල, දේපළ සහ කර්මාන්ත පුනරුත්ථාපන පිළිබඳ අධිකාරී පනත (“REPPIA”) මගින් පාලනය කරන ලද අතර එමඟින්, කැබිනට් මණ්ඩලයේ තීරණ මත, පුද්ගලයන්ට, යැපෙන්නන්ට නාවකාලික පදනමක් මත මුදල් වන්දි පමණක් ලබා දීම සිදුකරන ලදී.
²¹⁵ හානිපූරණ කාර්යාලය - ශ්‍රී ලංකාව, “Reparations Policies and Guidelines 2021”, 2021.
²¹⁶ හානිපූරණ කාර්යාලය - ශ්‍රී ලංකාව, “Reparations Policies and Guidelines 2021”, 2021. පිට 3.
²¹⁷ අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය, “අතුරු වාර්තාව”, 45(a) ඡේදය.

මිලියන 2) වැය කර ඇති බව පැවසේ.²¹⁸ මෙකී ප්‍රමාණයට අදාළව තවදුරටත් සිද්ධිමය බෙදීමක් සම්පාදනය කර නොමැති අතර, 2023 ජූලි 12 වන දින වන විට උතුරු නැගෙනහිර ගැටුමෙන් අතුරුදහන් වූ පුද්ගලයන්ගේ පවුල් 203 කට රුපියල් 40,600,000 (ආසන්න වශයෙන් ඇමෙරිකානු ඩොලර් 127,500) මුදල් වන්දි ලැබී ඇති බව ද ශ්‍රී ලංකාව වාර්තා කර ඇත.²¹⁹ අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලය විසින් පිහිටුවන ලද තෛතික මණ්ඩල මගින් වින්දිතයන්ගේ හිමිකම් සඳහා සුදුසුකම් සමාලෝචනය කිරීමෙන් සහ ප්‍රවාස සහතිකයක් හෝ මරණ සහතිකයක් නිකුත් කිරීමෙන් පසුව මෙම ගෙවීම් සිදු කරන ලද බව කියනු ලැබේ.

110. 4 වන පරිච්ඡේදයේ සඳහන් කර ඇති පරිදි, බොහෝ වින්දිතයන්ට හානි පූරණ ගෙවීම් වශයෙන් මුදල් වන්දි ලබා ගැනීම ගැන දෙගිඩියාවක් ඇත. බොහෝ අය වන්දිය සලකන්නේ යුක්තියෙන් අවධානය වෙනතකට යොමු කිරීමේ මෙවලමක් සහ “ජනතාවගේ නිශ්ශබ්දතාවය මිලට ගැනීමට” උත්සාහයක්, තම ප්‍රියාදරයන් අතුරුදහන්වීම පිළිබඳ සැබෑ පිළිගැනීමක් හෝ අපරාධකරුවන්ගේ වගඋත්තරදායකත්වය සඳහා ආදේශකයක් ලෙසිනි. බොහෝ දෙනෙකුට, හානි පූරණය අරඹවත් වීමට නම්, ඒ සමග වගකීම පිළිගැනීමක් ද අවශ්‍ය වේ.²²⁰ හානි පූරණ කාර්යාලය සංශෝධනය කිරීමේ අවශ්‍යතාවක්ද පවතින බැව් ප්‍රවීචාරණයට දායක වූ සිවිල් සමාජ සංවිධාන විසින් සලකන ලදී. විශේෂයෙන්ම එම කාර්යාලය සිය කාර්යයේ දී වඩාත් පාරදෘෂ්‍ය කිරීම, ඔවුන්ගේ ක්‍රියාදාමයන්ට පහසුවෙන් ප්‍රවේශ වීමට හැකියාව වින්දිතයන්ට තිබීම හා හිමිකම් සැකසීම වඩාත් කඩිනම් කිරීම එකී සංශෝධන වේ.

111. අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලය විසින් සිය හානි පූරණ ප්‍රතිපත්තිය සකස් කිරීමේ ලා ප්‍රවීචාරණයේ නිරතව සිටින බව වාර්තා කරන අතර, බොහෝ වින්දිත ප්‍රජාවන් එවැනි සාකච්ඡා පිළිබඳව දැනුවත් වී හෝ/සහ සහභාගී වීමට නොහැකි වී ඇත. අතුරුදහන්වුවන්ගේ පවුල් අතර ස්ත්‍රී ගෘහ මූලික පවුල් ප්‍රමුඛව තිබියදීත්, නිශ්චිත ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවයට ප්‍රතිචාර දැක්වීමේ සැලසුමක් තිබූ බවක් නොපෙනේ. අතුරුදහන්වුවන් පිළිබඳ කාර්යාලය සහ හානි පූරණ කාර්යාලයේ අවධානය යොමුවීමේ වැඩි විභවයක් ඇත්තේ, මූල්‍ය වන්දි, ජීවනෝපායට සහයවීම සහ (දැනට සැලකිය යුතු පරිමානයකින් නොපෙනුනද) මනෝ-සාමාජීය සහාය කෙරෙහි ය. පිළිගැනීම, අනුස්මරණය සහ තෛතික සහාය ඇතුළුව, හානි පූරණයේ මූල්‍ය නොවන පාර්ශ්වය අවබෝධ කරගැනීම කැපී පෙනෙන ලෙස නොපෙන්වයි. දරුවන්ගේ අධ්‍යාපනය සහ රැකියා අවස්ථා මෙන්ම අපරාධ නඩු විභාග කඩිනම් කිරීම වැනි සහය දැක්විය යුතු වෙනත් වැඩසටහන් සිවිල් සමාජ සංවිධාන විසින් හඳුනා ගන්නා ලදී. ජාත්‍යන්තර ප්‍රමිතීන් සහ වින්දිත ප්‍රජාවන්ගේ ප්‍රතිචාර යන දෙකෙන්ම අවධාරණය කෙරෙන්නේ, තවදුරටත් අන්තර්කෘත හා ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවයට ප්‍රතිචාරාත්මක ප්‍රවීචාරණය සහ හානි පූරණය පිළිබඳ පූර්ණ සංකල්පගත කිරීමක අවශ්‍යතාවයයි.²²¹

D. උල්ලංඝනයන් පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම

112. හානිපූරණය හා සම්බන්ධ අනෙක් දෙය නම්, උල්ලංඝනයන් පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම සඳහා ඵලදායී පියවර ගැනීමය. මේ සඳහා මාර්ගය නන්විධ පරීක්ෂණ සහ වාර්තා මගින් පෙන්වා දී තිබේ: උදා. ආරක්ෂක හමුදාවන් සම්බන්ධ සුපරීක්ෂණයේ පටන්, හමුදාවන් මත සිවිල් පාලනය දැඩි කිරීම, රුදුරු හදිසි නීති රෙගුලාසි හා ත්‍රස්තවාදය වැළැක්වීමේ පනත අහෝසි කිරීම සහ රඳවාගැනීම් හා අධිකරණ ප්‍රවේශය සමග බැඳුණු තෛතික රැකවරණයන් ප්‍රතිස්ථාපිත කොට ඒවා පිළිපැදීම සහතික කිරීම. මෙකී නිර්දේශ බොහෝමයක් ක්‍රියාත්මක කර නොමැත. බලහත්කාරී අතුරුදන්කිරීම් පිළිබඳ කමිටුව වෙත මෑතදී ඉදිරිපත් කළ වාර්තාවේ, ශ්‍රී ලංකාව අදාළ ප්‍රමිතීන්ට අනුකූලව ක්‍රියාකිරීම පිළිබඳ උපදෙස් හෝ විධාන නිකුත් කිරීමට ආරක්ෂක හමුදා නායකත්වය විසින් ගෙන ඇති පියවර සටහන් කර ඇත.²²² කෙසේ වෙතත්, ගැඹුරු ප්‍රතිසංස්කරණ පිළිබඳ විස්තර, වාර්තාව විසින් නොසපයයි. බරපතල ව්‍යුහාත්මක ප්‍රතිසංස්කරණයක් නොමැති තත්ත්වයක් තුළ, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධයෙන් සැබෑ අවදානමක් පවතී.

²¹⁸ ශ්‍රී ලංකාව, “Observations of the Government of Sri Lanka to the Advanced Unedited Version of the Written Update” (2023), පිටුව 9.

²¹⁹ ශ්‍රී ලංකාව, “Observations of the Government of Sri Lanka to the Advanced Unedited Version of the Written Update” (2023), පිටුව 9. එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලයේ 55 වැනි සැසිවාරයේදී එක්සත් ජාතීන්ගේ ශ්‍රී ලංකා නානාපති සහ නිත්‍ය නියෝජිත අතිගරු හිමාලී අරුණතිලක මහත්මියගේ ප්‍රකාශයේ රුපියල් මිලියන 41.2 (ආසන්න වශයෙන් ඇමෙරිකානු ඩොලර් 139,000) යනුවෙන් මදක් ඉහළ අගයක් සඳහන් කර ඇත.

²²⁰ එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කමිටුව, ශ්‍රී ලංකාවේ සංචාරය, - සත්‍යය, යුක්තිය, හානි පූරණය සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම ප්‍රවර්ධනය කිරීම සම්බන්ධ එක්සත් ජාතීන්ගේ විශේෂ නියෝජිතගේ වාර්තාව, A/HRC/45/45/Add.1, 2020 ජූනි 18, 55 සහ 92(e) ඡේද.

²²¹ ප්‍රතිකර්ම සහ හානි පූරණයට ඇති අයිතිය පිළිබඳ මූලික මූලධර්ම සහ මාර්ගෝපදේශන ප්‍රතිපත්ති, A/RES/60/147

²²² CED/C/LKA/1, 134, 144-149 ඡේද.

113. එවැනි ප්‍රතිසංස්කරණ, නිසැකවම පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම සහතික කිරීම සඳහා අවශ්‍ය කෙරෙන ක්‍රියාවලියේ කොටසක් වන අතර සමාජ, සංස්කෘතික සහ පුද්ගලික තලයන්වලදී අතිරේක ක්‍රියාමාර්ග ඒ හා සමානවම වැදගත් වේ. ඊට, ප්‍රජා අවකාශය ශක්තිමත් කිරීම, අධ්‍යාපන වැඩසටහන්, වෙනස් කොට සැලකීමට එරෙහි මූලපිරීම්, අනුස්මරණයන්, විවෘත ලේඛනාගාර සහ ප්‍රමාණවත් මනෝ සාමාජීය සහාය ඇතුළත් වේ.²²³

VII. වගඋත්තරදායකත්වය කෙරෙහි ජාත්‍යන්තර දායකත්වය

114. දේශීය මට්ටමේදී වගඋත්තරදායකත්වය පිළිබඳ පරතරය සැලකිල්ලට ගෙන, ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව ශ්‍රී ලංකාව තුළ වගඋත්තරදායකත්වය වැඩි දියුණු කිරීම සඳහා සක්‍රීයව දායක වීම ඉතා වැදගත් වේ.²²⁴

A. සර්ව භෞමික අධිකරණ බලය යටතේ නඩු පැවරීම්

“අපිට ඕන එයාලටත් නඩුවක් දිනන්න පුළුවන් කියලා මහජනයාට විශ්වාසය ඇති කරන්නයි. අපට ප්‍රතිඵල අවශ්‍යයි. අපි ජයග්‍රහණ කිහිපයක් පෙන්විය යුතුයි. රටේ, මහජනතාව තුළ ඇති නිහැඬියාව බිඳීම අපිට අවශ්‍යයි. එක් නඩුවක් වුණත් ප්‍රමාණවත්. එසේ නොමැති නම්, අපි හුදෙක් උද්ඝෝෂණය කරලා, විරෝධතා දක්වලා අසාර්ථක වෙනවා.”

115. තුන්වන රාජ්‍යයක සාර්ථක නඩු පැවරීමක් සඳහා ඇති කැමැත්ත එක් වින්දිතයෙක් මෙම වචන මගින් ප්‍රකාශ කළේ, එය පවතින දණ්ඩ මුක්තිය ඉවත් කිරීමට ආධාරක වනු ඇති බව දකිමිනි. බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර ප්‍රඥප්තියෙහි පාර්ශ්වකාර රාජ්‍යයන්ට තම භූමිභාගයේ සිටින, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් හා සම්බන්ධ ඕනෑම සැකකරුවෙකු අත්අඩංගුවට ගැනීමට හෝ ඔහුගේ/ඇයගේ පෙනීසිටීම සහතික කිරීමට අවශ්‍ය වෙනත් නීතිමය පියවර ගැනීමට බැඳීම් ඇත; ඔවුන් එක්කෝ ඔවුන්ට නඩු පැවරිය යුතුය, නැතහොත් ඔවුන් අදාළ රටට උදර්පනය කළ යුතුය.²²⁵ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීමේ ක්‍රියාවකට වගකිව යුතු යැයි සැලකෙන, ඔවුන්ගේ අධිකරණ බලාධිකාරය තුළ හෝ ඔවුන්ගේ පාලනය යටතේ සිටින සියලුම පුද්ගලයන් නීතිය හමුවට ගෙන ඒම සඳහා සියලුම රාජ්‍යයන් කටයුතු කළ යුතු බව බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ එක්සත් ජාතීන්ගේ ප්‍රඥප්තිය ප්‍රකාශ කර සිටියි.²²⁶ සර්ව භෞමික අධිකරණ බලය පිළිබඳ පිළිගත් මූලධර්ම යටතේ, එම නඩුවට අදාළ මුල් රාජ්‍යය සමඟ තිබිය හැකි වෙනත් සම්බන්ධතාවල ප්‍රමාණය නොතකා, තම භූමියෙන් සොයාගන්නා ලද ජාත්‍යන්තර අපරාධවල සැකකරුවන් සම්බන්ධයෙන් තම අධිකරණ බලය ක්‍රියාත්මක කිරීමට රාජ්‍යයන්ට හිමිකම් ඇත.²²⁷ ශ්‍රී ලංකාවේ පුළුල්ව පැතිරී ඇති දණ්ඩ මුක්තිය හමුවේ, ජාත්‍යන්තර නීතියට අනුකූලව, සර්ව භෞමික සහ හරිඊදේශීය අධිකරණ බලයේ පිළිගත් මූලධර්ම යටතේ පවතින සියලුම අධිකරණ බලතල භාවිතා කරමින් තුන්වන රාජ්‍යයන් තම බලාධිකාරය ක්‍රියාත්මක කිරීම අත්‍යවශ්‍ය වේ.

116. බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීමකට සම්බන්ධ බවට සැක කෙරෙන කිසිදු ශ්‍රී ලාංකිකයකු අත්අඩංගුවට ගැනීමේ වරෙන්තුවක් නිකුත් කිරීමකට හෝ නඩු පැවරීමකට කිසිදු රාජ්‍යයක් තවම කටයුතු කර නොමැත. එවැනි ක්‍රියාවන් සඳහා දැරූ යම් උත්සාහයන්, විශේෂයෙන්ම රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන එවැනි ක්‍රියාමාර්ග දිරිමත් කිරීමට දැරූ යම් උත්සාහයන් ඇත. එයට ප්‍රධාන බාධාවක් වී ඇත්තේ ඉහළ තනතුරුවල රැඳී සිටින හෝ පසුව රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික තනතුරුවලට පත් වූ පුද්ගලයන්ට ලබා දී ඇති මුක්තියයි.

117. 2017 අගෝස්තු 28 දින, එවකට බ්‍රසීලයේ සහ කොලොම්බියාවේ ශ්‍රී ලංකා තානාපතිවරයා වූ මේජර් ජෙනරාල් ජහත් ජයසූරියට එරෙහිව රාජ්‍ය නොවන සංවිධානයක් විසින් බ්‍රසීලයේ සහ කොලොම්බියාවේ අපරාධ පැමිණිලි ගොනු කරන ලදී. මේජර් ජෙනරාල් ජයසූරිය ශ්‍රී ලංකාව සහ එල්ටීටීඊ අතර පැවති ගැටුමේ අවසන් අදියරේදී වන්නී ආරක්ෂක සේනා මූලස්ථානයේ ප්‍රධානියා ලෙස කටයුතු කළේය. ඔහු, බලහත්කාරී

²²³ එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය, “මහ ලේකම්වරයාගේ මාර්ගෝපදේශන සටහන: සංක්‍රාන්ති යුක්තිය - ජනතාව, නිවාරණය සහ සාමය සඳහා උපායික මෙවලමක්”, 2023 ඔක්තෝබර් 11, 20-21 පිටු
²²⁴ මෙම කොටසේදී මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය පුද්ගල වගකීම් පිළිබඳ සොයාගැනීම් සිදු නොකරන නමුත් වගඋත්තරදායකත්වයේ ක්‍රියාදාමයන් වාර්තා කරයි.
²²⁵ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර සම්මුතිය, 9-11 වගන්ති.
²²⁶ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම පිළිබඳ ප්‍රකාශනය, 14 වගන්තිය.
²²⁷ ශ්‍රී ලංකාව විසින් සර්ව භෞමික අධිකරණ බලය පිළිබඳ මූලධර්මයේ වලංගුභාවය සහ වටිනාකම පිළිගෙන ඇති අතර, එය අභ්‍යාස කිරීමට මගපෙන්වීම සඳහා වඩාත් පැහැදිලි සහ වඩා හොඳ මූලධර්ම ඉල්ලා සිටී: බලනන්, එක්සත් ජාතීන්ගේ ශ්‍රී ලංකා නිත්‍ය දූත මණ්ඩලය, “77th Session of the United Nations General Assembly Sixth Committee: The Scope and Application of the Principle of Universal Jurisdiction. Statement by Mr. Sugeeshwara Gunaratna, Deputy Permanent Representative of Sri Lanka”, ප්‍රකාශය, 2022 ඔක්තෝබර් 12.

අතුරුදහන්කිරීම් සහ වෙනත් බරපතල අපරාධවලට සම්බන්ධ යැයි කියනු ලබන හමුදා සේනාංක කිහිපයක අණදෙන නිලධාරියා විය.²²⁸ 2017 අගෝස්තු 29 දින මේජර ජෙනරාල් ජයසූරිය නැවත ශ්‍රී ලංකාවට පැමිණියේය.²²⁹ 2019 මැයි සහ ජූනි මාසවලදී ඔහු ඕස්ට්‍රේලියාවේ සංචාරය කළ බව වාර්තා වේ. රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන ඔහුගේ පැමිණීම පිළිබඳව ඕස්ට්‍රේලියානු ෆෙඩරල් පොලිසියට (AFP) දැනුම් දුන් අතර විමර්ශනය කිරීමට විධිමත් ඉල්ලීමක් ඉදිරිපත් කළහ. දිගින් දිගට කළ ඉල්ලීම් කිහිපයකින් පසුව, 2021 සැප්තැම්බර් මාසයේදී ඕස්ට්‍රේලියානු ෆෙඩරල් පොලිසිය ප්‍රකාශ කළේ, පරිපාලනමය ප්‍රමාද දෝෂයක් හේතුවෙන් මෙම කාරණය විමර්ශන කණ්ඩායමකට පවරා නොමැති බවයි.²³⁰ 2022 ජනවාරි 31 වන දින AFP ප්‍රකාශ කළේ හේතු කිහිපයක් නිසා ඔවුන් මේජර ජෙනරාල් ජයසූරිය සම්බන්ධයෙන් පරීක්ෂණයක් නොපවත්වන බවයි. ඉදිරිපත් කරන ලද එක් හේතුවක් වූයේ ඕස්ට්‍රේලියාවේ ඒකපාර්ශ්වික විමර්ශනය හෝ නඩු පැවරීම ශ්‍රී ලංකාවේ ස්ථාවර විමර්ශන ක්‍රියාවලියක් අනුමත කරමින් ඕස්ට්‍රේලියානු රජය විසින් මීට පෙර කරන ලද ප්‍රසිද්ධ ප්‍රකාශයන්ට පටහැනි වනු ඇති බවයි. මෙම ලිපිය විශේෂයෙන් 2021 ජනවාරි මාසයේ පිහිටුවන ලද ශ්‍රී ලංකාවේ පරීක්ෂණ කොමිසමක් (පෙනෙන අන්දමට අනෙක් කොමිෂන් සභා පිළිබඳ පසු විපරම් විශ්ලේෂණ සැපයීමේ වගකීම පැවරුණු විනිසුරු නවාසගේ ප්‍රධානත්වයෙන් යුතු කොමිසම ගැන කරන සඳහනකි) පළමු අවස්ථාවේ වඩාත්ම සුදුසු යාන්ත්‍රණය ලෙස පෙන්වා දෙයි. AFP විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද අනෙකුත් හේතු වූයේ “ජාත්‍යන්තර අපරාධ අධිකරණය ඉදිරියෙහි ඇති, වත්මන් නීතිමය ක්‍රියාමාර්ග”²³¹ පිළිබඳව එය දැන සිටීම සහ ජයසූරිය මහතා ඕස්ට්‍රේලියාවේ නොසිටීම ය.²³²

118. 2011 ජූලි මාසයේදී රාජ්‍ය නොවන සංවිධානයක්, අද්මිරාල් නිසර සමරසිංහට යුද අපරාධ චෝදනා එල්ල කර විමර්ශනයක් සඳහා ඉල්ලීමක් කරමින් AFP වෙත ලිපියක් යොමු කළේය.²³³ අද්මිරාල් සමරසිංහ 2009 ජූලි සිට 2011 ජනවාරි 1 දක්වා ශ්‍රී ලංකා නාවික හමුදාවේ අණදෙන නිලධාරියා ලෙස කටයුතු කර ඇති අතර, එම කාලසීමාව තුළ නාවික හමුදාව බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් ඇතුළු බරපතල උල්ලංඝනයන්වල නිරත වූ බව කියැවේ.²³⁴ ඕස්ට්‍රේලියානු රජය, මහ කොමසාරිස් කර්යාලය වෙත කරන සන්නිවේදනයකට අනුව, අද්මිරාල් සමරසිංහ විසින් කරන ලදැයි කියන යුද අපරාධ පිළිබඳ රාජ්‍ය නොවන සංවිධානයක් කළ විමසීම, 2012 ජූලි මාසයේදී AFP විසින් ප්‍රතික්ෂේප කොට ඇත. අද්මිරාල් සමරසිංහ ඕස්ට්‍රේලියාවේ ශ්‍රී ලංකා මහ කොමසාරිස්වරයා ලෙස 2011 ජූලි සිට 2015 දක්වා සේවය කළේය.

119. සන්නද්ධ ගැටුමේ අවසන් අදියරේදී 57 වැනි සේනාංකයේ අණදෙන නිලධාරියා ලෙස කටයුතු කළ මේජර ජෙනරාල් ජගත් ඩයස්ට් එරෙහිව 2011 දී රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන ජර්මනියේ සහ ස්විට්සර්ලන්තයේ පැමිණිලි ගොණු කළහ.²³⁵ 2011 වන විට ඔහු ජර්මනියේ සහ ස්විට්සර්ලන්තයේ ශ්‍රී ලංකා නියෝජ්‍ය තානාපතිවරයා ලෙස කටයුතු කළේය. ඉන් ඉක්බිතිව, මේජර ජෙනරාල් ඩයස් සිය තානාපති ධුර කාලය අවසන් කර ශ්‍රී ලංකාවේ හමුදා සේවයට නැවත එක් විය.²³⁶ 2011 සැප්තැම්බරයේදී, ස්විට්සර්ලන්ත ෆෙඩරල් නීතිපතිවරයා, මේජර

²²⁸ A/HRC/30/CRP.2, 115 ඡේදය.
²²⁹ පීටර් ප්‍රෙන්ගමන්, “Sri Lankan Ambassador, Accused of War Crimes, Leaves Brazil”, Associated Press, 2017 අගෝස්තු 29; ශ්‍රී ලංකා විදේශ කටයුතු අමාත්‍යාංශය, “The Ministry of External Relations of Brazil Bids Farewell to Sri Lankan Ambassador Jagath Jayasuriya”, 2017 අගෝස්තු 28.
²³⁰ ජාත්‍යන්තර යුක්තිය සඳහා ඕස්ට්‍රේලියානු මධ්‍යස්ථානය, “The Duty to Investigate Crimes of Torture in National Law and Practice: Submission to the Special Rapporteur on Torture”, 2022 නොවැම්බර් 25, 7 පිටුව. ජාත්‍යන්තර යුක්තිය සඳහා ඕස්ට්‍රේලියානු මධ්‍යස්ථානය, “The Duty to Investigate Crimes of Torture in National Law and Practice: Submission to the Special Rapporteur on Torture”, 2022 නොවැම්බර් 25, 7 පිටුව.
²³¹ කෙසේ වෙතත්, මෙම අවස්ථාවේදී ඇත්තේ, රෝම ප්‍රඥප්තියේ 15 වැනි වගන්තිය යටතේ රාජ්‍ය නොවන සංවිධාන විසින් ICC වෙත කරනු ලැබූ ගොනු කිරීම් පමණි: Global Rights Compliance, “මාධ්‍ය නිවේදනය” 2021 ඔක්තෝබර් 27.
²³² ජාත්‍යන්තර යුක්තිය සඳහා ඕස්ට්‍රේලියානු මධ්‍යස්ථානය සහ ජාත්‍යන්තර සංක්‍රාන්ති යුක්ති ව්‍යාපෘතිය, “Australia: A Safe Haven for War Criminals?”, 2022 මාර්තු 30; ඕස්ට්‍රේලියානු ෆෙඩරල් පොලිසිය, “Letter to the Australian Centre for International Justice and the International Transitional Justice Project”, 2022 ජනවාරි 31.
²³³ බෙන් ඩොහර්ට්, “Sri Lankan Envoy ‘War Crimes’” The Age, 2011 ඔක්තෝබර් 17.
²³⁴ A/HRC/30/CRP.2, 123 සහ 412 ඡේද.
²³⁵ එම, 116 ඡේදය.
²³⁶ SwissInfo, ශ්‍රී ලංකාව යුද අපරාධ චෝදනා ලැබූ රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික නිලධාරියා යළි කැඳවයි. 2011 සැප්තැම්බර් 13; මිනිත්තු 20, Colombo Rappelle Un Diplomate En Poste En Suisse, 2011 සැප්තැම්බර් 13 (ප්‍රංශ බසින්); ස්විට්සර්ලන්ත පාර්ලිමේන්තුව, Heure des Questions: Accréditation de Diplomates Etrangers Soupçonnés de Crime de Guerre, de Crime contre l’Humanité ou de Génocide, 2011 සැප්තැම්බර් 14 සහ 19 (ප්‍රංශ බසින්); Tages-Anzeiger, Posse um Sri-Lankischen Diplomaten Hat Ein Ende, 2011 සැප්තැම්බර් 22 (ජර්මන් බසින්).

ජෙනරාල් ඩයස් තවදුරටත් ස්විට්සර්ලන්ත භූමියේ නොසිටින බැවින් පරීක්ෂණයක් ආරම්භ නොකිරීමට තීරණය කළේ, ඔහු නැවත ස්විට්සර්ලන්තයට ගියහොත් අපරාධ පරීක්ෂණයක් ආරම්භ කළ හැකි බව දක්වමිනි.²³⁷

120. 2012 දී, රාජ්‍ය නොවන සංවිධානයක් විසින්, බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් ද ඇතුළුව ගැටුමේ අවසන් අදියරේදී අපරාධවලට ගොදුරු වූ ජර්මානු පුරවැසියන් සහ ශ්‍රී ලාංකික සම්භවයක් ඇති පදිංචිකරුවන් වෙනුවෙන් අමතර නඩු ගොනු කරන ලදී.²³⁸ ජර්මනියේ ලෙඩරල් අභිචෝදකයා පසුව ව්‍යුහාත්මක පරීක්ෂණයක් ආරම්භ කළ අතර, ශ්‍රී ලංකාවේ සිදු වූ අපරාධවල පරාසය පිළිබඳ සාක්ෂි සුරක්ෂිත කිරීමට උත්සාහ කළේය.²³⁹

121. 2022 ජූලි මාසයේදී, ගෝඨාභය රාජපක්ෂ ජනාධිපති ධුරයෙන් ඉවත්වීමෙන් පසු, ඔහු රට හැර සිංගප්පූරුව බලා පිටත්ව ගිය අතර, අතුරුදහන්වීම්වලට සම්බන්ධ යුද අපරාධ ඇතුළු යුද අපරාධ සම්බන්ධයෙන් සිංගප්පූරු බලධාරීන්ට සාපරාධී පැමිණිල්ලක් ගොනු කිරීමට රාජ්‍ය නොවන සංවිධානයක් පෙළැඹිනි.²⁴⁰ රාජපක්ෂ මහතා 2005 සිට 2015 දක්වා ශ්‍රී ලංකාවේ ආරක්ෂක ලේකම්වරයා ලෙස කටයුතු කර ඇති අතර, එම කාලය තුළ ආරක්ෂක අංශ විසින් බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් සිය ගණනක් සිදු කර ඇති බව පැවසේ.²⁴¹ පැමිණිල්ල ගොනු කිරීමෙන් දින කිහිපයක් ඇතුළත රාජපක්ෂ මහතා 2022 අගෝස්තු 11 දින සිංගප්පූරුවෙන් පිටත් විය.²⁴²

122. විමර්ශන අදියරේදී එම විමර්ශනවල තොරතුරු රහසිගතව පවතින පදනම මත සාමාන්‍යයෙන් එවැනි සහය සපයනු ලැබුවද, සිය සම්බන්ධතාවන් සහ අධිකරණ කටයුතුවලට සහය ලබා ගැනීම සඳහා ලැබුණු ඉල්ලීම් හරහා තුන්වන රාජ්‍යයකදී විමර්ශනය කෙරෙන නඩු පිළිබඳව මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය දැන සිටියි.

සිවිල් නඩු කටයුතු

123. හිටපු ජනාධිපති ගෝඨාභය රාජපක්ෂ මහතා ආරක්ෂක ලේකම්වරයා ලෙස සිටියදී ලසන්ත වික්‍රමතුංග ඝාතනය සහ කීන් නොයාර් බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කර වධහිංසා පැමිණවීම ඇතුළු මාධ්‍යවේදීන්ට පහර දීම් සම්බන්ධයෙන් සිදු කළ බව කියන ක්‍රියාවන් සම්බන්ධයෙන් වින්දිත පවුල් සාමාජිකයන් විසින් ඔහුට එරෙහිව 2019 දී ඇමරිකා එක්සත් ජනපදයේ ලෙඩරල් අධිකරණයක සිවිල් අලාභ හානි පිළිබඳව නඩු පවරන ලදී. 2019 ඔක්තෝබර් මාසයේදී එක්සත් ජනපද දිස්ත්‍රික් අධිකරණයක් විසින් නඩුව නිෂ්ප්‍රභා කරන ලද අතර, ආරක්ෂක ලේකම්වරයා ලෙස නිල මට්ටමින් සිදු කරන ලද ක්‍රියාවන් සම්බන්ධයෙන් රාජපක්ෂ මහතා මුක්තිය භුක්ති විඳි බව නිගමනය කළේය.²⁴³ රාජපක්ෂ මහතා ශ්‍රී ලංකාවේ ජනාධිපති ලෙස රාජ්‍ය නායකයාගේ මුක්තිය භුක්ති විඳින බව නිගමනය කොට, 2020 දී ලෙඩරල් නවවැනි මාණ්ඩලික අභියාචනාධිකරණය මෙම තීන්දුව පිළිබඳ අභියාචනය ඉවතලන ලදී.²⁴⁴ අගති විරහිතව නඩුව නිෂ්ප්‍රභා කිරීමට උපදෙස්ද සමග නඩුව දිසා අධිකරණයෙහි බහා තබන ලදී. හිටපු ජනාධිපති මහින්ද රාජපක්ෂ මහතාට සහ ජෙනරාල් ශ්‍රේණිදා සිල්වා මහතාට එරෙහිව එල්ල වී ඇති චෝදනා ඇතුළු වෙනත් ආකාරයේ උල්ලංඝනය කිරීම් පිළිබඳ චෝදනා සම්බන්ධ සිවිල් නඩු ද එවැනිම අභියෝගවලට මුහුණ දී තිබේ.²⁴⁵

²³⁷ Trial International, “Jagath Dias will Face Investigations if he Returns to Switzerland, Federal Attorney General Confirms”, 2011 ඔක්තෝබර් 30.
²³⁸ අන්ත්‍රියාස් ෂුලර්, “Universal Jurisdiction — the Most Difficult Path to Achieve Justice for Sri Lanka”, Just Security, 2021 පෙබරවාරි 24.
²³⁹ ජර්මානු පාර්ලිමේන්තුව, Parliamentary Question and Answer - State Parliamentary Secretary Christian Lange, Drucksache 19/24261, 2020 නොවැම්බර් 10, 74 පිටුව
²⁴⁰ සත්‍යය හා යුක්තිය සඳහා වන ජාත්‍යන්තර ව්‍යාපෘතිය, “Press Release: Criminal Complaint Against Sri Lankan Ex President in Singapore”, 2022 ජූලි 24.
²⁴¹ A/HRC/30/CRP.2, 108 සහ 398 ඡේද.
²⁴² සිංගප්පූරු ආගමන හා දේශසීමා අධිකාරිය, “Response to Media Queries Regarding Mr Gotabaya Rajapaksa”, 2011 අගෝස්තු 11.
²⁴³ කැලිෆෝනියා මධ්‍යම දිස්ත්‍රික්කය සඳහා එක්සත් ජනපද දිස්ත්‍රික් අධිකරණය, අභිමියා වික්‍රමතුංග එදිරිව නන්දසේන ගෝඨාභය රාජපක්ෂ, Case No. 2:19-cv-02577-R-RAO, නියෝග, 2019 ඔක්තෝබර් 17.
²⁴⁴ නවවන මාණ්ඩලික එක්සත් ජනපද අභියාචනාධිකරණය, අභිමියා වික්‍රමතුංග එදිරිව නන්දසේන ගෝඨාභය රාජපක්ෂ, Case No. 19-56312, නියෝග, 2020 පෙබරවාරි 27.
²⁴⁵ කොලොම්බියා දිස්ත්‍රික්කය සඳහා එක්සත් ජනපද අභියාචනාධිකරණය, මනෝහරන් එදිරිව රාජපක්ෂ, 711 F.3d 178, (D.C. Cir. 2013), නිගමනය, 2013 මාර්තු 29; නිව් යෝර්ක් දකුණු දිස්ත්‍රික්කය සඳහා එක්සත් ජනපද දිස්ත්‍රික් අධිකරණය, දේවි එදිරිව සිල්වා, 861 F. Supp. 2d 135, (S.D.N.Y. 2012), ලිඛිත නිගමනය සහ නියෝග, 2012 අප්‍රේල් 9.

B. ඉලක්කගත සම්බාධක

124. පුළුල් පරාසයක වගඋත්තරදායකත්වයේ කොටසක් ලෙස, ශ්‍රී ලංකාව තුළ ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් කඩ කිරීම් හෝ ජාත්‍යන්තර මානුෂීය නීති බරපතල ලෙස උල්ලංඝනය කිරීම් සිදු කළ බවට විශ්වාසදායක ලෙස වෝදනා කෙරෙන අයට එරෙහිව ජාත්‍යන්තර නීතියට අනුකූලව වත්කම් අත්හිටුවීම සහ සංචාරක වාරණයන් වැනි ඉලක්කගත සම්බාධක තවදුරටත් පනවන ලෙස මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය නැවත නැවතත් ඉල්ලා ඇත.²⁴⁶ මේ වන විට එවැනි ඉලක්කගත සම්බාධක පනවා ඇත්තේ සීමිත රාජ්‍යයන් සංඛ්‍යාවකි.

125. 2020 පෙබරවාරි මාසයේදී, එක්සත් ජනපදය විසින් එවකට ශ්‍රී ලංකා යුධ හමුදාපති සහ වැඩබලන ආරක්ෂක මාණ්ඩලික ප්‍රධානී ජෙනරාල් ශ්‍රේණිචන්ද්‍ර සිල්වා සහ ඔහුගේ සමීප පවුලේ සාමාජිකයන් එක්සත් ජනපදයට ඇතුළු වීමට නුසුදුසු ලෙස නම් කරන ලද්දේ “2009 ශ්‍රී ලංකාවේ සිවිල් යුද්ධයේ අවසන් අදියරේදී ශ්‍රී ලංකා යුද හමුදාවේ 58 වැනි සේනාංකය විසින් සිදු කරන ලද බහිර්නීතික ඝාතන ඇතුළු බරපතල මානව හිමිකම් උල්ලංඝනය කිරීම් සම්බන්ධයෙන්, විධාන වගකීම හරහා ඔහුගේ මැදිහත්වීම පිළිබඳ විශ්වාසනීය තොරතුරු” උපුටා දක්වමිනි.²⁴⁷ 2021 දෙසැම්බර් මාසයේදී, “2008 සිට 2009 දක්වා, ‘ත්‍රිකුණාමල 11’ වින්දිතයන් අවම වශයෙන් අට දෙනෙකුගේ නිදහසට ඇති අයිතිය දැඩිව ප්‍රතික්ෂේප කිරීම ඇතුළු බරපතල මානව හිමිකම් උල්ලංඝනය කිරීම්වලට ඔහුගේ ඇති සම්බන්ධය” උපුටා දක්වමින්, ශ්‍රී ලංකා නාවික හමුදා බුද්ධි නිලධාරී ලුතිනන් කමාන්ඩර් වන්දන ප්‍රසාද් හෙට්ටිආරච්චිට සහ “2000 දෙසැම්බරයේ දී අවම වශයෙන් දෙමළ ගම්වැසියන් අට දෙනෙකුගේ බහිර්නීතික ඝාතනවලට සම්බන්ධ වීම ඇතුළු බරපතල මානව හිමිකම් උල්ලංඝනය කිරීම්වලට ඔහුගේ ඇති සම්බන්ධය” උපුටා දක්වමින් ශ්‍රී ලංකා යුද හමුදාවේ හිටපු මාණ්ඩලික සැරයන් සුනිල් රත්නායකටද එම ආකාරයේම සංචාරක සම්බාධක පැනවීය.²⁴⁸ “2008 මැයි මාසයේදී ශ්‍රී ලාංකික මාධ්‍යවේදී කීන් නොයාර්ට වධහිංසා පැමිණවීම සහ/හෝ කුරිරු, අමානුෂික, හෝ අවමන් සහගත සැලකීම හෝ දඬුවම් දීම සිදුකළ ‘ට්‍රිපොලි ජලාධුන’ ලෙස හඳුන්වන ශ්‍රී ලංකා යුධ හමුදාවේ රහසිගත කණ්ඩායමෙහි ප්‍රධානියා ලෙස ඔහුගේ මැදිහත්වීම” උපුටා දක්වමින්, 2022 දෙසැම්බර් මාසයේදී එක්සත් ජනපදය, ප්‍රහාන් බුලත්වත්තට සංචාරක සම්බාධක පැනවීය.²⁴⁹ නාවික හමුදාපති ලෙස කටයුතු කළ කාලය තුළ සිදුවූ බරපතල මානව හිමිකම් උල්ලංඝනය කිරීම්වලට ඔහුගේ ඇති සම්බන්ධය සඳහන් කරමින්, 2023 අප්‍රේල් මාසයේදී, එවකට ශ්‍රී ලංකාවේ වයඹ පළාත් ආණ්ඩුකාර (හිටපු නාවික හමුදාපති) අද්මිරාල් (විශ්‍රාමික) වසන්ත කරන්තාගොඩට සංචාරක සම්බාධක පැනවීය.²⁵⁰

126. ශ්‍රී ලංකාවේ සන්නද්ධ ගැටුම අතරතුර, මානව හිමිකම් දැඩි ලෙස හා ක්‍රමානුගත ලෙස උල්ලංඝනය කිරීම හේතුවෙන්, ශ්‍රී ලංකාවේ හිටපු ජනාධිපතිවරුන් වන මහින්ද රාජපක්ෂ සහ ගෝඨාභය රාජපක්ෂට මෙන්ම සුනිල් රත්නායක සහ වන්දන ප්‍රසාද් හෙට්ටිආරච්චිට, 2023 ජනවාරි මාසයේදී කැනඩාව මූල්‍ය සම්බාධක (වත්කම් අත්හිටුවීම) පැනවීය.²⁵¹

127. “ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව ඔවුන් දෙස බලා සිටින බව පෙන්වනු වස්”, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කරවීම්වලට සම්බන්ධ බවට විශ්වාස කළ හැකි වෝදනාවලට මුහුණ දෙන ශ්‍රී ලාංකික පුරවැසියන්ට එරෙහිව ඉලක්කගත සම්බාධක පැනවීම සම්බන්ධයෙන් මෙම වාර්තාව සඳහා ප්‍රවීචාරණයේ යෙදුන සිවිල් සමාජ සංවිධාන සහ වින්දිතයෝ සහාය පළ කළහ. එක් වින්දිතයෙක් විස්තරාත්මකව මෙසේ පැවසීය: “සමහර අපරාධකරුවන්ට දැන් එක්සත් ජනපදයට හෝ කැනඩාවට වීසා බලපත්‍ර ප්‍රතික්ෂේප කළහොත් හෝ ඔවුන්ගේ වත්කම් අත්හිටුවා

²⁴⁶ A/HRC/46/20, 61(d) ඡේදය; එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් කවුන්සිලය, ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රතිසන්ධානය, වගඋත්තරදායකත්වය සහ මානව හිමිකම් ප්‍රවර්ධනය කිරීම: එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස්ගේ වාර්තාව, A/HRC/49/9, 2022 මාර්තු 18, 68(a)ඡේදය; A/HRC/54/20, 66(d) ඡේදය.
²⁴⁷ ඇමරිකා එක්සත් ජනපදය, රාජ්‍ය ලේකම් මයිකල් ආර් පොම්පියෝ, “Public Designation, Due to Gross Violations of Human Rights, of Shavendra Silva of Sri Lanka Under Section 7031(c) of the Department of State, Foreign Operations, and Related Programs Appropriations Act”, මාධ්‍ය ප්‍රකාශය, 2020 පෙබරවාරි 14.
²⁴⁸ ඇමරිකා එක්සත් ජනපදය, රාජ්‍ය ලේකම් ඇන්තනී ජේ බ්ලික්කන්, “The United States Promotes Accountability for Human Rights Violations and Abuses”, මාධ්‍ය ප්‍රකාශය, 2021 දෙසැම්බර් 10.
²⁴⁹ ඇමරිකා එක්සත් ජනපද රාජ්‍ය දෙපාර්තමේන්තුව, මාධ්‍ය ප්‍රකාශක කාර්යාලය, “Combating Global Corruption and Human Rights Abuses”, කරුණු පත්‍රිකාව, 2022 දෙසැම්බර් 9.
²⁵⁰ ඇමරිකා එක්සත් ජනපදය, රාජ්‍ය ලේකම් ඇන්තනී ජේ බ්ලික්කන්, “Designation of Sri Lankan Governor Due to Involvement in a Gross Violation of Human Rights”, මාධ්‍ය ප්‍රකාශය, 2023 අප්‍රේල් 26.
²⁵¹ කැනඩාව, විශේෂ ආර්ථික පියවර (ශ්‍රී ලංකාව) රෙගුලාසි, SOR/2023-2, 2023 ජනවාරි 6; කැනඩාව, Global Affairs Canada, “Sanctions Imposed on Sri Lankan State Officials”, 2023 ජනවාරි 10.

දැමුවොත් ඔවුන් සම්බාධක ලැයිස්තුවක සිටින බවටත් ඔවුන්ගේ හැසිරීම හෙළා දැකිය යුතු බවටත් ඔවුන්ට අවබෝධවන්නට පුළුවන.”

C. වෙනත් භවනීය සීමාකරණ පියවර

128. මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය සමඟ සම්බන්ධ වූ සිවිල් සමාජ මැදිහත්කරුවන් සහාය දක්වන ලද අනෙකුත් ක්‍රියාමාර්ග අතර, එක්සත් ජාතීන්ගේ සාම සාධක හමුදාව සඳහා හඳුනාගෙන ඇති ශ්‍රී ලංකා පොලිස් සහ හමුදා නිලධාරීන් විෂයෙහි දැඩි සුපරීක්ෂණ ක්‍රමවේදයන් අනුගමනය කිරීමද විය. විශේෂයෙන්ම, ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසම (HRC-SL) හා එක්සත් ජාතීන්ගේ සංවිධානය විසින් එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් සුපරීක්ෂණ ක්‍රියා පටිපාටි වඩාත් තදින් ක්‍රියාත්මක කිරීමේ අවශ්‍යතාවයක් ඇති බවටද හැඟීමක් විය. ශ්‍රී ලංකා මානව හිමිකම් කොමිසමෙහි වත්මන් තත්ත්වයන් සැලකිල්ලට ගනිමින්, වෙනත් දෑ අතර, මෙම ක්‍රියා පිළිවෙත් විවරණය කිරීමට මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය මීට පෙර ඉල්ලා ඇත²⁵². ද්විපාර්ශ්වික හුවමාරු හෝ පුහුණු අවස්ථා සඳහා ඒ හා සමාන සුපරීක්ෂණ ක්‍රියා පිළිවෙතක් සඳහා මැදිහත්කරුවෝ සහාය දැක්වූහ. තානාපතිවරු හෝ වෙනත් ජ්‍යෙෂ්ඨ රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික කාර්යමණ්ඩල, මානව හිමිකම් කඩකිරීම්වලට සම්බන්ධයැයි විශ්වාසනීය ලෙස කිවහැකි අවස්ථාවලදී, එවැනි පුද්ගලයන්ට “රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික ආවරණයක්” සහ මුක්තිය ලබා දීමෙන් වැළකීමේ කොටසක් ලෙස ඔවුන් පිළිගැනීම හෝ හඳුනාගැනීම ප්‍රතික්ෂේප කිරීම සඳහා රාජ්‍යයන්, පවතින බලතල භාවිතා කිරීම සඳහා ද ඔවුන්ගේ සහාය පළ විය.

VIII. නිගමන සහ නිර්දේශ

129. සන්නද්ධ ගැටුම අවසන් වී වසර 15කට ආසන්න කාලයක් හා ශ්‍රී ලංකාවේ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කරවීමේ මුල්ම රැල්ලෙන් දශක ගණනාවක කාලයක් ගතවී ඇතත්, මෙම උල්ලංඝනයන් සම්බන්ධයෙන් වගඋත්තරදායකත්වය සහතික කිරීමට ශ්‍රී ලංකා බලධාරීහු තවමත් අපොහොසත්ව සිටිති. අපරාධ යුක්තිය පසිඳීමේ ක්‍රමය හරහා සාපරාධී වගකීමට හසුකොට ඇත්තේ ස්වල්ප දෙනෙකි. දණ්ඩ මුක්තිය ස්ථාවරව පවතී. වින්දිතයන්ගේ පවුල්, තම ප්‍රියාදරයන්ගේ ඉරණම පිළිබඳ පැහැදිලිතාවකින් තොරව සහ ඔවුන් ආගීය අත නොදැන වේදනාවෙන් සිටින අතර බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම්වල විනාශකාරී බලපෑම නොකඩවා විඳිති. බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම අපරාධයක් සේ සැලකීම සහ අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය හා හානි පූරණ කාර්යාලය පිහිටුවීම වැනි පියවර ගෙන තිබුණද, සත්‍යය, යුක්තිය, හානි පූරණය සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම සහතික කිරීම සඳහා වූ වින්දිතයන්ගේ අයිතිය සංතෘප්ත කරන මූර්ත ප්‍රතිඵල බවට ඒවා පරිවර්තනය වී නොමැත.

130. ශ්‍රී ලංකාවේ ජනාධිපති පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභා කිහිපයක්ම අතුරුදහන්වීම් පිළිබඳ සිද්ධීන් දස දහස් ගණනක් තහවුරු කර ඇති අතර රාජ්‍ය ආරක්ෂක අංශ සහ අනුබද්ධ අතුරු හමුදා කණ්ඩායම්වල මැදිහත්වීම් ද තහවුරු කර තිබේ. කෙසේ වුවද, තෝරා පත්කරගන්නා ලද බලධාරීන් එවැනි උල්ලංඝනයන්ගේ පරිමාණය සහ වගකීම ප්‍රතික්ෂේප කිරීමෙහි යෙදී සිටිති. රාජ්‍යය විසින් පිරිනමනු ලබන මූල්‍යමය ගෙවීම් අතිශයින් සීමිත වන අතර එය මරණ/ප්‍රවාස සහතික පිළිගැනීමේ කොන්දේසියට යටත් වේ. කිසියම් නව සත්‍ය සෙවීමේ යාන්ත්‍රණයක් පෙර පැවති ජනාධිපති පරීක්ෂණ කොමිෂන් සභාවලට වඩා හොඳ හෝ වැඩි දායකත්වයක් සපයන්නේද යන්න පිළිබඳව වින්දිතයන් සැක පළ කරති. මානව හිමිකම් කවුන්සිලයේ 30/1 යෝජනාවට කැප වූ, ජාත්‍යන්තර අනුබලය ඇති විශේෂ යාන්ත්‍රණයට විශ්වාසනීය විකල්පයක් තවමත් ඉදිරිපත් කර නොමැත. ආරක්ෂක අංශවල සහ අනෙකුත් රාජ්‍ය අංශවල විස්තීර්ණ ප්‍රතිසංස්කරණ ක්‍රියාත්මක කිරීමට අපොහොසත්වීමෙහි අර්ථය වන්නේ අතුරුදහන්වීම් පිළිබඳ වෝදනාවලට සම්බන්ධ යැයි විශ්වාසදායක ලෙස වෝදනා එල්ල වූ රාජ්‍ය මෙවලම් සහ එහි ඇතැම් සාමාජිකයන් එම ස්ථානම තවදුරටත් අරා සිටින අතර සමහරුන්ට උසස්වීම් පවා ලැබී ඇති බව ය. අභිචෝදකයන්ගේ සහ විනිසුරුවරුන්ගේ ස්වාධීනත්වය තහවුරු කිරීම, සුපරීක්ෂණ පටිපාටි ක්‍රියාවට නැංවීම හා ආරක්ෂක අංශ ප්‍රතිසංස්කරණ සිදු කිරීම සහ රුදුරු රැඳවුම් නීති විධික්‍රමයන්ට අවකාශ සලසන නීතිමය ප්‍රතිපාදන අවලංගු කිරීම වෙනුවෙන් පියවර නොගැනීම මෙන්ම දණ්ඩ මුක්තියේ අඛණ්ඩ ඉතිහාසයක්ද සමඟ, බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම් අනාගතයේදී පුනරාවර්තනය වීමේ අවදානමක් පවතී.

131. ශ්‍රී ලංකාව තුළ අඛණ්ඩව පවතින වගඋත්තරදායකත්වයේ ඌනතාව පැහැදිලි සහ නිසැක එකකි. අපරාධ යුක්තිය සහ අනෙකුත් අදාළ ක්‍රියාදාමයන් හරහා පුද්ගලයන්ට වගඋත්තරදායක කිරීම, ශක්තිමත් සත්‍ය සෙවීමකට හා පිළිගැනීමට සහාය වීම, වින්දිතයන් සමඟ ප්‍රවීචාරණය මත පදනම්ව සුදුසු හානි පූරණයක් ලබා

²⁵² A/HRC/49/9, 69(d) ඡේදය

දීම සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම සඳහා අවශ්‍ය ප්‍රතිසංස්කරණ ක්‍රියාත්මක කිරීම සඳහා ඉහළ මට්ටමේ සිට කැපවීම ආදර්ශනය කිරීම සඳහා දේශීය මට්ටමින් අලුත් ක්‍රියාමාර්ග අවශ්‍ය වේ. පවතින තත්ත්වය අනුව ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාව ශ්‍රී ලංකාව සමඟ මෙම ප්‍රශ්නය සම්බන්ධයෙන් අඛණ්ඩව කටයුතු කිරීම අත්‍යවශ්‍ය වන අතර එහිදී ශ්‍රී ලංකා බලධාරීන් සමඟ අඛණ්ඩ උද්දේශනයෙහි යෙදීම, සර්ව භෞමික අධිකරණ බලය හෝ වෙනත් අධිකරණ බලතල භාවිතා කරමින් විමර්ශනය සහ නඩු පැවරීම, ඉලක්කගත සම්බාධක නිසි ලෙස පැනවීම සහ ජාත්‍යන්තර නීතියට අනුකූල අනෙකුත් සීමාකරණ ක්‍රියාමාර්ග ඇතුළුව වගඋත්තරදායකත්වය සහතික කිරීමට දායකවීම සඳහා පවතින සියලු බලතල භාවිතා කළ යුතු ය.

132. ශ්‍රී ලංකාව තුළ සිදුවී ඇති බලහත්කාරයෙන් අතුරුදන්කිරීම් විශාල සංඛ්‍යාවක් නැවත නැවතත් මතු වෙමින් පුද්ගලයන්ට මෙන්ම සමස්ත සමාජයටම පීඩා කරන අතර එය, ජාත්‍යන්තර ප්‍රමිතීන්ට අනුකූල පූර්ණ වගඋත්තරදායක වීමක් ඉල්ලා සිටියි.

නිර්දේශ

133. ශ්‍රී ලංකා රජය සඳහා නිර්දේශ

(a) රාජ්‍ය ආරක්ෂක හමුදා සහ සන්නද්ධ කණ්ඩායම්වල මැදිහත්වීම්ද ඇතුළුව 1970 ගණන්වල සිට මහා පරිමාණයෙන් බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් සිදුවී ඇති බව පිළිගෙන, මෙම උල්ලංඝනය කිරීම් සම්බන්ධයෙන් සිය දායකත්වය පිළිබඳ රජය වෙනුවෙන් ප්‍රසිද්ධියේ සමාව අයැදීම.

(b) සිදු කරන ලද අපරාධවල බරපතලකමට සරිලන පරිදි සාපරාධී සහ පරිපාලන ක්‍රියාවලීන් හරහා බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් සහ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වලට සමාන ක්‍රියා පිළිබඳ වෝදනා සම්බන්ධයෙන් වගකිව යුත්තන් වගඋත්තරදායක කරන ස්වාධීන, අපක්ෂපාතී, කඩිනම් සහ පරිපූර්ණ විමර්ශනයන් වෙත වත් කිරීම.

(c) සමූහ මිනීවැල්වල් නිසි ලෙස හඳුනාගෙන, ආරක්ෂා කොට, සංරක්ෂණය කර, විමර්ශනය කෙරෙනු ඇති බවට සහ ශේෂයන් හඳුනා ගැනීමට සහ අදාළ පරීක්ෂණ සඳහා දායකවීමට යන දෙකටම ඉඩ සැලසීම සඳහා, ගොඩගන්නා ලද මානව දේහයන් ලේඛනගත කිරීම, පරිහරණයට සහ විශ්ලේෂණයට අදාළව, පවතින ජාත්‍යන්තර තාක්ෂණික සහාය ලබා ගැනීම සහ භාවිතා කිරීම ඇතුළුව අන්තර් ජාතික ප්‍රමිතීන් සපුරාලන බව සහතික වීම

(d) විධාන වගකීම ඇතුළුව ජාත්‍යන්තර නීතිය යටතේ ගැනෙන අපරාධ, දේශීය නීතියට ඇතුළත් කිරීම ඇතුළුව බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීමේ සිද්ධීන් විමර්ශනය කිරීම සහ නඩු පැවරීම සඳහා ඵලදායී රාමුවක් සහතික කිරීම සඳහා, ආණ්ඩුක්‍රම ව්‍යවස්ථාවේ අවශ්‍ය සංශෝධන සහ අපරාධ යුක්තිය සහ ඒ ආශ්‍රිත නීති සම්පාදනය කඩිනම් කිරීම

(e) පසුගිය දශකවල සිදු කරන ලද දහස් ගණන් බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කරවීමේ සිද්ධීන් ද ඇතුළුව අදාළ තොරතුරු ඇගයීමට සහ ස්වාධීනව නඩු පැවරීමේ තීරණ ගැනීමට හැකි වන පරිදි, නීතිපතිවරයාගේ කාර්යයෙන් වෙන් වූ ස්වාධීන අභිචෝදන අධිකාරියක් හදිසි අවශ්‍යතාවක් ලෙස ස්ථාපිත කිරීම

(f) ශ්‍රී ලංකාවේ සිදු වූ, ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් නීතිය දැඩි ලෙස උල්ලංඝනය කිරීම් සහ ජාත්‍යන්තර මානුෂීය නීතිය බරපතල ලෙස උල්ලංඝනය කිරීම් සම්බන්ධ අපරාධ ආමන්ත්‍රණය කිරීම සඳහා විස්තීරණ සංක්‍රාන්ති යුක්ති උපාය මාර්ගයක කොටසක් ලෙස විශේෂ අභිචෝදකයකු සහ තාවකාලික විශේෂ අධිකරණයක් පිහිටුවීම ප්‍රමුඛතාවක් ලෙස කැපවීම

(g) සිදුවී ඇති බලහත්කාරයෙන් අතුරුදන්කිරීම් පිළිබඳව සත්‍යය දැනගැනීමට, වින්දිතයන්ට සහ ශ්‍රී ලාංකික ප්‍රජාවට ප්‍රවේශ මාර්ගයක් ඇති බව සහතික කිරීම. හමුදා සහ නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේ අංශවල අදාළ සියලුම ලේඛනාගාරවලට මෙන්ම ජාතික ලේඛනාගාරයේ වාර්තාවලට ප්‍රවේශ පහසුකම් සහතික කිරීම ද මෙයට ඇතුළත් ය.

(h) අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය;

i. විරෝධතාවය දක්වන්නන් ආවේක්ෂණය සහ ඔවුන්ට එරෙහිව බලය යෙදවීම ඇතුළුව බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කරවූවන්ගේ පවුල් සහ ඔවුන්ගේ නියෝජිතයන් බිය ගන්වීම් සහ හිරිහැර කිරීම් නිරීක්ෂණය කිරීම සහ වාර්තා කිරීම ඇතුළුව ඒවාට එරෙහිව සටන් කිරීම සඳහා ක්‍රියාකාරී භූමිකාවක් ඉටු කරන බවටත්,

ii. වින්දිතයන්ට ගෞරවයෙන්විනව සැලකීම සහතික කිරීම, ව්‍යාජන කිරීමේ ක්‍රියාකාරකම් වැඩිදියුණු කිරීම, අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලීය මෙහෙයුම්වල විනිවිදභාවය වැඩි කිරීම ඇතුළුව, වින්දිත ප්‍රජාවන් සමඟ සබඳතා වැඩිදියුණු කිරීමට වැඩිදුර පියවර ගන්නා බවටත්,

iii. අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලීය සේවක මණ්ඩලය, විශේෂයෙන් ස්ත්‍රී පුරුෂ භාවය සහ ජනවාර්ගිකත්වය සම්බන්ධයෙන් විවිධත්වයක් දරන බවටත්,

iv. අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය වෙත කෙරෙන සියලුම අනාගත පත්වීම්, සියලු කොමසාරිස්වරුන්ගේ ස්වාධීනත්වය, අපක්ෂපාතීත්වය සහ ඒකාග්‍රතාව පිළිබඳ අවශ්‍යතාවය කෙරෙහි නිසි සැලකිල්ලක් දක්වන බව සහතික කරන බවටත්,

v. අතුරුදහන්වූවන්ගේ ඉරණම සහ ඔවුන් සිටින ස්ථානය පැහැදිලි කරගැනීම සඳහා විමර්ශනයන් සිදු කිරීම සහ සමූහ මිනිවලවල් හඳුනා ගැනීම, සමූහ මිනිවලවල් ගොඩගැනීම සහ DNA පරීක්ෂණ සම්බන්ධයෙන් එහි ධාරිතාව ශක්තිමත් කිරීම සඳහා ප්‍රමුඛත්වය දෙන බවටත්,

vi. අතුරුදහන්කළ පුද්ගලයන්ගේ ජාතික දත්ත සංචිතය යාවත්කාලීන කිරීම සහ අතුරුදහන්වූවන්ගේ ඥාතීන්ට සහ ඔවුන්ගේ නියෝජිතයන්ට එම සංචිතය වෙත පූර්ණ ප්‍රවේශය තහවුරු කරන බවටත්,

vii. සිදුකරන විමර්ශනවල ප්‍රතිඵල ප්‍රසිද්ධියේ ප්‍රකාශයට පත්කර, වින්දිතයන්ගේ ආරක්ෂාව සහ පෞද්ගලිකත්වයට ගරු කෙරෙන ආකාරයෙන්, මහජනතාවට, විශේෂයෙන්ම වින්දිත පවුල්වලට එම ප්‍රතිඵල ලබා ගැනීමට හැකිවන බවත් සහතික කළ යුතුය.

(i) ශ්‍රී ලාංකික සමාජයට, විශේෂයෙන්ම වින්දිත ප්‍රජාවන්ට ප්‍රවේශ විය හැකි ආකාරය ඇතුළත්ව, පෙර ජනාධිපති පරීක්ෂණ කොමිසම්වල සහ හමුදා විමර්ශන අධිකරණවල ප්‍රකාශයට පත් නොකළ සියලුම වාර්තා ප්‍රකාශයට පත් කිරීම.

(j) කිසියම් සත්‍ය සෙවීමේ යාන්ත්‍රණයක් ස්ථාපිත කිරීමට පෙර,

i. සංක්‍රාන්ති යුක්තිය සවිබල ගැන්වෙන පරිසරයක් නිර්මාණය කර, මානව හිමිකම් ආරක්ෂකයන් සහ වින්දිතයන්ගේ කණ්ඩායම්වලට එරෙහි සියලු ආකාරයේ තර්ජන, හිරිහැර කිරීම් සහ නීති විරෝධී හා අත්තනෝමතික ආවේක්ෂණ ක්‍රියා අවසන් කිරීම ඇතුළු තීරණාත්මක විශ්වාසය ගොඩනැගීමේ ක්‍රියාමාර්ග ක්‍රියාත්මක කිරීම, වින්දිතයන්ගේ අත්දැකීම් පිළිගැනීම හා අනුස්මරණය කිරීම සඳහා වූ මූලපිරිමිවලට සහයදීම සහ මානව හිමිකම් උල්ලංඝනය කිරීම් පිළිබඳ ලාංඡනික සිද්ධීන් සම්බන්ධයෙන් විමර්ශන සහ නඩු පැවරීම් වේගවත් කිරීම,

ii. ඕනෑම නීති කෙටුම්පතක් සඳහා වින්දිතයන් සමඟ පුළුල්, අර්ථවත් සහ විනිවිදභාවයෙන් යුතු ප්‍රවිචාරණයෙහි යෙදීම,

iii. ඕනෑම නව සත්‍ය සෙවීමේ යාන්ත්‍රණයක් අධිකරණ යාන්ත්‍රණයක් ද ඇතුළත් විස්තීර්ණ සංක්‍රාන්ති යුක්තිය පිළිබඳ උපාය මාර්ගයක කොටසක් ලෙස ස්ථාපිත කිරීම,

iv. ඕනෑම සත්‍ය සෙවීමේ යාන්ත්‍රණයක් මෙහෙයවනු ලබන්නේ විශ්වාසදායක අපක්ෂපාතී, ස්වාධීන සහ නිපුණතාව ඇති පුද්ගලයන් විසින් වන අතර එම යාන්ත්‍රණයට දේශපාලන මැදිහත්වීමකින් තොරව ක්‍රියාත්මක විය හැකිවීම හා ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය නිසි ලෙස ඒකාග්‍ර වීමත්, සංවිධානයට ප්‍රමාණවත් ලෙස අරමුදල් සැපයෙන බවත්, එවැනි ආයතනයක නිර්දේශ ක්‍රියාත්මක කිරීමට දේශපාලන අධිෂ්ඨානයක් පවතින බවත් සහතික කළ යුතුය.

(k) ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවය පදනම් කරගත් භීෂණය ඇතුළු තර්ජන, බිය ගැන්වීම්, හිරිහැර කිරීම් සහ පළිගැනීම්වලට එරෙහිව නෛතිකව සහ ප්‍රායෝගිකව වින්දිතයන්, සාක්ෂිකරුවන් සහ ඔවුන්ගේ නීති නියෝජිතයන් ආරක්ෂා කිරීම කළ යුතු ය.

(l) බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කරවීමවලට ගොදුරුවූවන්ගේ වින්දිතයන්ට, අතුරුදහන්වූ තම ඥාතීන් සෙවීමට සහභාගී වීමට ඇති අයිතිය ඇතුළුව ඔවුන්ගේ අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ ප්‍රමාණවත් තොරතුරු ඇති බව සහ පවතින පිළියම් සහ වින්දිත ප්‍රජාවන් සමඟ සාකච්ඡා කර තීරණය කළ යුතු හානි පූරණය ප්‍රමාණවත්, කඩිනම්, ඵලදායී සහ ස්ත්‍රී පුරුෂ භාවය සහ වයසට සංවේදී හානි පූරණ ලබා දීම සහතික කළ යුතු ය.

(m) මූල්‍යමය වන්දි සහ මනෝ-සාමාජීය ආධාර පමණක් නොව, පිළිගැනීමක්, ප්‍රසිද්ධියේ සමාව ගැනීමක්, අනුස්මරණයක්, අතුරුදහන්වුවත් සෙවීමට සහාය වීම සහ අදාළ තැන්වලදී භානිපූරණයක්, වින්දිතයන්ගේ ප්‍රකාශිත කැමැත්තට අනුකූලව සිරුරු හඳුනා ගැනීම හා නැවත මිහිදන් කිරීම සහ වෛද්‍ය සහ නීතිය සහාය ලබාදීමක් සඳහා පුළුල් එළඹුමක් සම්මත කරගැනීම.

(n) භානිපූරණය, මරණ හෝ ප්‍රවාස සහතිකය පිළිගැනීමෙන් පසුව ලැබීමේ කොන්දේසියට යටත් නොවන බව සහ එකවර ගෙවීම් හෝ අතුරු සහන ලබා ගත් අය සලකා බැලීමෙන් බැහැර නොකෙරෙන වග හා භානිපූරණය ලැබීමේ සුදුසුකම් සඳහා වන නිර්ණායක සහ ක්‍රියාවලියට ප්‍රවේශ අවකාශ තිබීම සහතික කිරීම.

(o) හදිසි අවස්ථා සම්බන්ධ නීති සහ ත්‍රස්තවාදය වැලැක්වීමේ පනත අවලංගු කිරීම, ඕනෑම ආදේශක නීතියක් ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් නීතියට අනුකූල බව සහතික කිරීම, පවතින අපරාධ නීතිය ක්‍රියා පටිපාටිය ක්‍රියාවට නැගීම මගින් බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් පුනරාවර්තනය වැළැක්වීමට ඉක්මන් පියවර ගැනීම සහ නිදහස අහිමි වූ සියලු දෙනා සම්බන්ධයෙන් ආරක්ෂාව සහතික කිරීම ඇතුළුව නිසි අධිකරණ අධීක්ෂණය සහ බලහත්කාර අතුරුදහන්කිරීම්වලට සම්බන්ධවුවත් ඉවත් කිරීම සඳහා, විශේෂයෙන් හමුදා සහ නීතිය ක්‍රියාත්මක කිරීමේ අංශවල පුද්ගලයන් සම්බන්ධයෙන් සුපරීක්ෂණයන් සිදු කිරීම.

(p) සංක්‍රාන්ති යුක්තිය සහ වගඋත්තරදායකත්වය සාක්ෂාත් කර ගැනීම සඳහා පිහිටුවා ඇති ඕනෑම ආයතනයක මෙන්ම රජයේ, ආරක්ෂක අංශයේ හෝ රාජ්‍ය තාන්ත්‍රික තනතුරුවල ඉහළ මට්ටමේ තනතුරුවලට, මානව හිමිකම් කඩකරන ලද බවට විශ්වාසනීය ලෙස චෝදනා එල්ලවන අපරාධකරුවන් පත් කිරීමෙන් හෝ උසස් කිරීමෙන් වැළකීම.

(q) ජාත්‍යන්තර අපරාධ අධිකරණයෙහි (ICC) රෝම ප්‍රඥප්තිය අපරානුමත කිරීම සහ බලහත්කාරී අතුරුදහන්කිරීම්වලින් සියලු තැනැත්තන් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා වූ ජාත්‍යන්තර ප්‍රඥප්තියෙහි 31 වැනි වගන්ති ප්‍රකාර සන්දේශනයන් ලැබීමට සහ සලකා බැලීමට බලහත්කාර අතුරුදහන්කිරීම් පිළිබඳ කමිටුවට ඇති ශක්තතාව පිළිගැනීම.

(r) එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් යාන්ත්‍රණයන් සමඟ සහයෝගයෙන් කටයුතු කිරීම සහ බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් සම්බන්ධ ඔවුන්ගේ නිර්දේශ සියල්ල නිසි ලෙස සලකා බලා ඒවා ක්‍රියාත්මක කිරීම.

(s) මානව හිමිකම් කොමිසමේ (HRC) 51/1 යෝජනාව යටතේ එහි වගඋත්තරදායකත්වය හා සම්බන්ධ කාර්යයන් මෙන්ම එහි අධීක්ෂණ සහ තාක්ෂණික සහාය වැඩසටහන් යන දෙකටම අදාළව එක්සත් ජාතීන්ගේ මානව හිමිකම් පිළිබඳ මහ කොමසාරිස් කාර්යාලය සමඟ සහයෝගයෙන් කටයුතු කිරීම සහතික කළ යුතුය.

134. ජාත්‍යන්තර ප්‍රජාවට නිර්දේශ

(a) වර්ධනයන් සහ වගඋත්තරදායකත්වය සම්බන්ධ ප්‍රගතිය මානව හිමිකම් කවුන්සිලය හරහා නිරීක්ෂණය කිරීම නොකඩවා කරගෙන යාම. ප්‍රමාණවත් ප්‍රගතියක් නොමැති නම්, ජාත්‍යන්තර නීතිය යටතේ වන අපරාධවලට සමාන හැසිරීම් සම්බන්ධයෙන් වගඋත්තරදායකත්වය සහතික කිරීම සඳහා මානව හිමිකම් කවුන්සිලය වැඩිදුර ජාත්‍යන්තර ක්‍රියාමාර්ග සලකා බැලිය යුතුය.

(b) සත්‍යය, යුක්තිය, භානි පූරණය සහ පුනරාවර්තනය වැළැක්වීම සහතික කිරීම සඳහා වන වින්දිතයන්ගේ අයිතිවාසිකම් සාක්ෂාත් කර ගැනීම ඇතුළුව, වගඋත්තරදායකත්වය සඳහා පුළුල් ප්‍රවේශයක වැදගත්කම අවධාරණය කිරීම සඳහා ද්විපාර්ශ්වික සහ බහුපාර්ශ්වික සබඳතා ඇතුළුව පවතින සියලුම ආකාරයේ ලිවරයන් භාවිතා කිරීම.

(c) ශ්‍රී ලංකාව තුළ සිදු කරන ලද ජාත්‍යන්තර නීතිය යටතේ වන අපරාධ විමර්ශනය කිරීමට සහ නඩු පැවරීමට, දැනට පවතින විමර්ශනවලට අදාළව සම්බන්ධීකරණය ශක්තිමත් කිරීමට සහ ජාත්‍යන්තර යුක්තියේ වෙනත් මාර්ග සඳහා සහාය වීම සලකා බැලීම සඳහා බහිර්දේශීය සහ සර්ව භෞමික අධිකරණ බලය යටතේ පිළිගත් මූලධර්ම ඇතුළුව, සියලු විභවතා ආකාරයන් භාවිතා කිරීම.

(d) වගඋත්තරදායකවීමේ පියවරයන් පුළුල් පරාසයක කොටසක් ලෙස සලකමින්, එම පියවරයන් අදාළ මානව හිමිකම් ආරක්ෂාවන්ට යටත් වන බව සහතික කරන අතරම බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීම් සහ අනෙකුත් බරපතල උල්ලංඝනය කිරීම් සහ ජාත්‍යන්තර මානව හිමිකම් නීති කඩකිරීම් හෝ ජාත්‍යන්තර මානුෂීය නීතිය බරපතල ලෙස උල්ලංඝනය කිරීම් සම්බන්ධයෙන් විශ්වාසනීය ලෙස චෝදනා එල්ලවන පුද්ගලයන්ට එරෙහිව ජාත්‍යන්තර නීතියට අනුකූලව තවදුරටත් ඉලක්කගත සම්බාධක පැනවීමට සලකා බැලීම.

(e) ද්විපාර්ශ්වික හමුදා හුවමාරු සහ පුහුණු වැඩසටහන් මෙන්ම එක්සත් ජාතීන්ගේ සාම සාධක හමුදාවට හෝ වෙනත් එක්සත් ජාතීන්ගේ භූමිකාවන්ට යෙදවීමේදී තියුණු සුපරීක්ෂණයන් සිදුකිරීම.

(f) අධ්‍යාපනය, ජීවනෝපාය, මානසික සෞඛ්‍ය, මනෝ-සාමාජීය සහ නීතිමය සහාය යන ක්ෂේත්‍රයන්හිදී බලහත්කාරයෙන් අතුරුදහන්කිරීමට ලක්වූවන්ගේ වින්දිතයන්ට සහය ලබා දෙන වැඩසටහන් සහ මානව හිමිකම් ලේඛනගත කිරීමේ මූලපිරීම් සඳහා අඛණ්ඩව සහාය වීම.

(g) සංක්‍රාන්ති යුක්ති යාන්ත්‍රණයන් ජාත්‍යන්තර ප්‍රමිතීන්ට අනුරූපී, වින්දිතයන් සහ සිවිල් සමාජය සමඟ ප්‍රවිචාරණයෙන් නිර්මාණය කළ, වින්දිත කේන්ද්‍රීය සහ ස්ත්‍රී පුරුෂ සමාජභාවයට ප්‍රතිචාරාත්මක වූ සංක්‍රාන්ති යුක්තිය සඳහා වූ පුළුල් ප්‍රවේශයක කොටසක් වීමේ කොන්දේසියට යටත්ව, ශ්‍රී ලංකාවේ අතුරුදහන්වූවන් පිළිබඳ කාර්යාලය සහ සංක්‍රාන්ති යුක්ති යාන්ත්‍රණයන් සඳහා තවදුරටත් සහාය දැක්වීමට සලකා බැලීම.

(h) මානව හිමිකම් කොමිසමේ (HRC) 46/1 සහ 51/1 යෝජනාවන් ප්‍රකාරව ස්ථාපිත කරන ලද මානව හිමිකම් කොමසාරිස් කාර්යාලයෙහි විශේෂිත ව්‍යාපෘතියට නොකඩවා සහාය වීම.